

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Kateřina Kaprálová

Role kurátora pro mládež v systému sociálně-právní ochrany dětí

Olomouc 2012

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené pramenů a literatury,

Ve Smržicích

Bc. Kateřina Kaprálová, DiS.

Poděkování

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D., za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytovala při jejím zpracování.

Obrázek č. 1

„Příležitost konat dobro se naskytne každému, kdo má vůli a chce je konat.“²

---

¹ *Obrázek č.1.*[online].[cit. 29. 5. 2012]. Dostupné na <<http://www.fod.cz/klokaneek.htm>>

² S. Smiles

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc.Kateřina Kaprálová, DiS.
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	ROLE KURÁTORA PRO MLÁDEŽ V SYSTÉMU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ
Název v angličtině:	THE FUNCTION OF YOUTH CURATOR IN THE SOCIO-LEGAL PROTECTION OF CHILDREN
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena roli kurátora pro děti a mládež v systému sociálně-právní ochrany dětí. V první části jsou vymezeny základní pojmy vztahující se ke kurátorovi, popsána legislativa a klientela kurátorů. Výzkumná část pomocí rozhovorů, kazuistik a statistických údajů dokresluje roli kurátora v systému sociálně-právní ochrany dětí.
Klíčová slova:	Kurátor, klienti kurátora pro děti a mládež, role, sociálně-patologické jevy chování, sociálně-právní ochrana dětí, legislativa, etika a dilemata sociální práce
Anotace v angličtině:	Thesis is focused on curator's status in the socio-legal child protection structure. The first part is devoted to basic curator's concepts definition, legislature description and the curator's clients. The exploratory part describes the curator's status in the Socio-Legal Child protection structure by means of discussions, case-reports and statistics.
Klíčová slova v angličtině:	Curator, Guardian's Clients, Status, Social pathological behaviour phenomenons, Socio-legal child protection, Legislature, Ethics and social work dilemmas
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1 – Syndrom vyhoření Příloha 2 – Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých Příloha 3 – Zpráva pro trestní řízení proti mladistvému Příloha 4 – Schéma rozhovoru Příloha 5 – Statistické údaje Příloha 6 – Demografické údaje okresu Prostějov
Rozsah práce:	100 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 KURÁTOR PRO MLÁDEŽ.....	10
1.1 Vývoj sociálně právní ochrany dětí	11
1.2 Osobnost kurátora pro děti a mládež	14
1.3 Role a formy přístupu k práci	17
1.4 Etika sociálního pracovníka/kurátora pro mládež	21
1.5 Dilemata sociálního pracovníka/kurátora pro mládež	25
1.6 Metody sociální práce	27
2 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ KOMPETENCÍ KURÁTORA PRO MLÁDEŽ.....	31
2.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí.....	32
2.2 Zákon o rodině	33
2.3 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	34
2.4 Zákon o ústavní a ochranné výchově.....	36
2.5 Trestní zákoník a Zákon o přestupcích	37
2.6 Spolupracující organizace.....	38
3 KLIENTI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ.....	40
3.1 Dítě.....	41
3.2 Mládež	42
4 SOCIÁLNĚ – PATOLOGICKÉ PROJEVY CHOVÁNÍ.....	45
4.1 Protiprávní jednání – kriminalita a delikvence	47
4.2 Lhaní	49
4.3 Krádeže	50
4.4 Zanedbávání povinné školní docházky	51
4.5 Útěky a toulky.....	53
4.6 Zneužívání návykových látek	54
5 VÝZKUM.....	57
5.1 Stanovení cílů výzkumu.....	58

5.2	Metodologie, cílová skupina a organizace výzkumu.....	59
5.3	Vlastní výzkum.....	61
	A. ROZHOVOR.....	61
	B. KAZUISTIKY.....	74
	C. STATISTICKÁ ANALÝZA.....	86
5.4	Výzkumné závěry.....	88
	ZÁVĚR.....	92
	SEZNAM ZKRATEK.....	93
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	94
	SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

Rozhodnutí o tématu diplomové práce z velké části ovlivnilo psaní bakalářské práce. Při psaní výzkumné části jsem docházela na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prostějově za místními kurátory pro děti a mládež. Čím byly mé návštěvy častější, tím víc mě jejich práce zajímala. Rovněž jsem si uvědomovala, že se ve společnosti stále málo ví o kurátorech pro mládež, natož o jejich rozmanitých a náročných činnostech. Proto jsem se rozhodla, že pokud budu mít někdy v budoucnu možnost, psát ještě nějakou práci, bude o nich, o tom jací jsou to lidé, zda a s jakými problémy se při své činnosti setkávají, kdo je vyhledává apod.

Hlavním cílem diplomové práce i samotného výzkumu je seznámení s činností kurátora mládež v systému sociálně-právní ochrany dětí a to za pomoci rozhovorů s kurátory a prostřednictvím níže uvedených dílčích cílů.

DÍLČÍ CÍLE jsou:

- prostřednictvím kazuistik ukázat teorii na reálných případech a poukázat na systém práce kurátorů pro mládež s dětmi mladšími patnácti let a mladistvými
- na základě statistické analýzy dokreslit počet klientů kurátorů pro mládež

Vlastní diplomová práce je členěna do pěti na sebe navazujících kapitol. První kapitola vymezuje kurátora pro mládež, zabývá se jeho vývojem, osobností či rolemi a formami přístupu ke své práci. Rovněž pojednává o etických základech a dilematech kurátorů. Důležitou podkapitolou jsou metody sociální práce, jedná se o metody, na základě kterých kurátor přistupuje ke svým klientům.

Pojem kurátor, správně orgán sociálně-právní ochrany dětí je použit v textu mnoha zákonů, jež se nejen navzájem prolínají, ale zakotvují spolupráci s různými orgány a institucemi. Legislativou a spolupracujícími organizacemi se zabývá druhá kapitola.

Třetí a čtvrtá kapitola jsou zaměřené na klienty kurátorů pro mládež a některé z projevů sociálně-patologického chování.

Výzkumnou část jsem pojala jako přiblížení a seznámení s činností kurátorů pro mládež, kdy základními technikami výzkumu byly použity rozhovory, kazuistiky a statistická analýza.

Při zpracování teoretické části jsem vycházela z publikací odborných autorů, zabývajících se problematikou sociální práce. Jsou jimi např. Oldřich Matoušek, Věra Novotná nebo Karel Kopřiva. Ze zahraničních autorů Andre Mátel.

1 KURÁTOR PRO MLÁDEŽ

Kurátor pro mládež je dle MATOUŠKA: „*státní úředník, jehož úkolem je zabývat se dětmi z nefunkčních rodin, dětmi, které vedou zahálčivý či nemravný život, dětmi zanedbávajícími školní docházku, požívajícími alkohol nebo jiné návykové látky, dětmi živícími se prostitucí, dětmi jež spáchaly před dovršením 15 let čin jinak trestný, dětmi utíkajícími z domova i dětmi, na nichž byl spáchán trestný čin.*“³

NOVOTNÁ uvádí, že kurátoři pro mládež jsou zaměstnanci okresních úřadů, kteří plní úkoly obsažené v ustanovení § 31 až § 34 zmíněného zákona č. 359/1999 Sb. Tito zaměstnanci mají osobně působit na děti s poruchami chování a volit k tomu vhodné a účinné prostředky a jejich situaci řešit v místě, kde se dítě zdržuje.⁴

Legislativní zakotvení jeho činnosti je specifikováno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kde se v § 4 citovaného zákona uvádí, že sociálně-právní ochranu zajišťují **orgány sociálně-právní ochrany**, kterými jsou:

- „ a) *krajské úřady,*
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- c) obecní úřady,*
- d) ministerstvo,*
- e) Úřad “⁵*

Sociálně-právní ochranu dětí je možné poskytovat v samostatné nebo přenesené působnosti. V samostatné působnosti prostřednictvím obcí, krajů, komisí pro sociálně právní ochranu dětí a pověřených osob. V přenesené působnosti sociálně-právní ochranu vykonávají obecní úřady, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, ministerstva a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Největší rozsah působnosti má obecní úřad obce s rozšířenou působností. Předním hlediskem sociálně právní ochrany je zájem o blaho dítěte.

---

³ MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 270

⁴ NOVOTNÁ, V., E. BURDOVÁ a F. BRABENEC. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2002, s. 100-101

⁵ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí , ve znění pozdějších předpisů, § 4, odst.1, In: *Sbírka zákonů České republiky*

1.1 Vývoj sociálně právní ochrany dětí

Počátky sociálně-právní ochrany se v českých zemích rozvíjely již koncem minulého století (např. roku 1868 byl vydán rakouský zákon o chudinství, který ukládal domovským obcím povinnost péče o sirotky). Počátkem tohoto století začala vznikat první dobrovolná sdružení zabývající se péčí o děti. Základní ustanovení týkající se sociálně-právní ochrany dětí byla obsažena v **zákoně č. 256/1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských**. Ochrana byla poskytována všem dětem do věku čtrnácti let. Tyto děti mohly být přijaty do cizí péče jen se souhlasem příslušného státního orgánu. V souvislosti se sociálně-právní ochranou dětí je potřeba uvést i zákony č. **117/1927 Sb., o cikánských dětech, zákon č. 4/1931 na ochranu osob oprávněných požadovat výchovu, výživu a zaopatření a vládní nařízení 334/1938, o hromadném poručenství**.⁶

*„Myšlenka organizované péče o děti, kterou by neposkytovala jejich rodina, nebyla ovšem v našem právním řádu až poválečnou novinkou. Počátky sociálně-právní ochrany dětí na našem území začaly vznikat již koncem minulého století a již I. československá republika měla vcelku dobře propracovanou právní úpravu týkající se dozoru státu nad ochranou dětí v cizí péči a dětí nemanželských.“*⁷

Změny ve státní správě po druhé světové válce a vznik národních výborů měly za následek organizační změny této oblasti.

Zákon č. 48/1947 Sb. o organizaci péče o mládež zrušil všechny dosavadní spolky péče o mládež. K tomuto zákonu bylo vydáno **prováděcí nařízení č. 202/1947 Sb.**, které řešilo personální zabezpečení nového systému. Úkoly péče o mládež přešly podle tohoto zákona na okresní a zemské národní výbory. Rovněž byly zřízeny komise péče o mládež.

Na základě **zákona č. 74/1951 Sb.** bylo řízení agendy péče o děti přesunuto do působnosti tehdejšího ministerstva školství, věd a umění (do té doby pod ministerstvem práce a sociální péče)⁸

---

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova universita a Doplněk, 1998, s. 26-27

⁷ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo (Historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 99

⁸ VESELÁ, Renata., ref.7, s. 99

Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže nahradil zákon č. 48/1947 Sb. Podle tohoto zákona byla ochrana vykonávána prostřednictvím Úřadoven ochrany mládeže, které byly zřizovány při lidových soudech.

Úřadovny měly jen krátkou dobu trvání, již v roce 1965 byla **vládním nařízením č. 73 Sb.** přenesena působnost úřadoven zpátky do resortu školství a na výkonné orgány národních výborů.⁹

Vydáním **zákona č. 94/1963 Sb., o rodině** nastala podstatná změna v sociálně-právní ochraně mládeže. Zákon totiž tuto problematiku nově zahrnul do předmětu své úpravy (hlava druhá nazvaná „Účast společnosti při výkonu práv a povinností manželů“) a zrušil veškeré dosavadní právní předpisy upravující problematiku sociálně-právní ochrany mládeže. Problematika byla nově regulována **vládním nařízením č. 59/1964 Sb., o úkolech národních výborů při péči o děti.**

Zákonem č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů přešla působnost v oblasti sociálně-právní péče z ministerstva školství zpět na ministerstvo práce a sociálních věcí, jež bylo tímto zákonem rovněž zřízeno.¹⁰

Dne 1. 6. 1973 nabyl účinnosti **zákon č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči.** Tímto zákonem byl do systému náhradní rodinné výchovy včleněn „staronový“ institut pěstounské péče jako státem řízené, kontrolované a finančně zabezpečené náhradní rodinné výchovy. (Zákon byl později zrušen zákonem č. 360/1999 Sb. a úprava pěstounské péče přešla jednak do zákona o rodině a jednak do zákona o sociálně-právní ochraně dětí)¹¹

---

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova universita a Doplněk, 1998, s. 27

¹⁰ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo (Historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 101

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, ref. 9, s. 27

„Zásadním přelomem byl rok 1975, kdy byly vydány zákony národních rad o působnosti orgánů ČSR a SSR v sociálním zabezpečení (zák.č. 129/1975 Sb. a zák. č. 132/1975 Sb.). Uvedenými právními předpisy bylo v podstatě zrušeno vládní nařízení 59/1964 Sb., v účinnosti zůstala pouze ustanovení týkající se Ústředí pro mezinárodně právní ochranu mládeže. Až do roku 2000 byl tedy zákon o rodině-poněkud netradičně-prováděn předpisy sociálního zabezpečení.“¹²

V souvislosti s organizačními změnami národních výborů došlo v letech 1982-1983 k dílčím změnám a upřesněním působnosti národních výborů. Změnu přinesl rovněž **zákon č. 114/1988 Sb. o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení**, který byl pak v návaznosti na podstatné změny ve státní správě novelizován zákonem č. 144/1991 Sb.¹³

Stěžejním a můžeme říci průlomovým zákonem v sociálně – právní ochraně bylo schválení **zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí**. Zákon nabyl účinnosti dne 1. 4. 2000 a je komplexní úpravou regulace pozitivní a pouze nezbytně nutné integrace státu do rodinných vztahů.¹⁴

V zákoně byla jasně vymezena a zakotvena jak práce sociálních pracovníků, tak kurátorů pro mládež. Není zde ale rozděleno, která činnost náleží jednotlivým funkcím.

Tzn., že všechny pracovníky, zabývající se sociálně – právní ochranou označuje zákon stejně. Můžeme tedy říci, že kurátor pro mládež je specializovaným pracovníkem sociálně právní ochrany dětí. Zákon byl od svého vzniku několikrát novelizován. Současná podoba zákona je platná od 1. 4. 2012, kdy v několika § došlo ke změně názvosloví, jež navazuje na zákon č. 372/2011 Sb., O zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů. V brzké době se plánuje ještě velká novela zákona, která by měla zcela měnit systém práce sociálně-právní ochrany dětí.

---

¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova universita a Doplněk, 1998, s. 27-28

¹³ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo (Historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 102

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, ref 12, s. 360

Rok 2003 znamenal změnu v práci kurátorů v trestním řízení. Schválením **zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže** byla zrušena v trestním zákoně hlava sedmá a v trestním řádu oddíl první v hlavě dvacáté.

1.2 Osobnost kurátora pro mládež

Osobnost kurátora pro děti a mládež, stejně jako každého jiného sociální pracovníka by měla obsahovat specifické vlastnosti a rysy. Některé vlastnosti jsou člověku dané, rodí se s nimi, nemusí na nich tedy nijak zvlášť pracovat, oproti tomu jsou ale vlastnosti nebo můžeme říci dovednosti k nimž se dá dospět až praxí a studiem.

MATOUŠEK mezi obecné předpoklady a dovednosti pracovníka pomáhající profese řadí **zdatnost a inteligenci, přitažlivost, důvěryhodnost, komunikační dovednosti a empatii.**¹⁵

Empatii, vřelost a opravdovost vyzdvihuje u sociálního pracovníka rovněž ŘEZNÍČEK. „*Protože bez schopnosti vzhledu do situace klienta, bez vstřícného zájmu a respektu vůči němu a bez jednoznačné komunikace je vztah ke klientovi problematický.*“¹⁶

Empatie, respekt a opravdovost vychází i z MEZINÁRODNÍHO ETICKÉHO KODEXU SOCIÁLNÍ PRÁCE. „*Sociální práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka.*“¹⁷ V praxi to znamená, že sociální pracovníci respektují a podporují právo lidí na utváření vlastního výběru a rozhodnutí, pokud toto neohroží práva a zájmy jiných. Jednají s každým člověkem jako s celistvou bytostí, což znamená, že se zajímají o celého člověka v rámci jeho komunity, společenského a přirozeného prostředí. Usilují o rozpoznání všech aspektů života člověka.

---

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 52-54

¹⁶ ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s. 23

¹⁷ Mezinárodní etický kodex sociální práce –principy, Adelaide, 2004

K dalším důležitým vlastnostem sociálního pracovníka patří **tvořivost a flexibilní důraznost, zkušenost a především zralost a flexibilita.**

KOPŘIVA se zmiňuje ještě o dalších vlastnostech, jež by měl sociální pracovník mít a těmi jsou **vlídnost, ochota, láska, klid, vyrovnanost, porozumění, profesionalita a znalosti.** „Pomáhající pracovník se však velmi často setkává s lidmi v nouzi, v závislém postavení, kteří zpravidla potřebují víc než pouhou slušnost: přijetí, spoluúčast, porozumění, pocit, že pomáhajícímu pracovníku nejsou na obtíž, že pracovník je neodsuzuje.“¹⁸

Kompetencemi sociálního pracovníka se zabývá i HAVRDOVÁ, přičemž kompetence chápe jako funkcionální projev profesionální role. K základním kompetencí patří **rozvíjení účinné komunikace, orientování a plánování postupu, podpora a pomáhání k soběstačnosti, zasahování a poskytování služeb, přispívání k práci organizace a odborný růst.**¹⁹

Předpoklady k výkonu povolání sociálního pracovníka jsou uvedeny i v zákoně o sociálních službách. Jedná se o **způsobilost k právním úkonům, zdravotní způsobilost, bezúhonnost a odbornou způsobilost.**²⁰

„Způsobilost k právním úkonům znamená nabývání práv a povinností vlastními právními úkony. Tuto způsobilost nabývá fyzická osoba v plném rozsahu zletilostí, tedy dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením tohoto věku se zletilost nabývá jen uzavřením manželství.“²¹

Jelikož se sociální pracovníci nejen podílejí, ale mnohdy i sami rozhodují o vážných změnách v životě lidí, musí být tato rozhodnutí založená na vysoké profesionalitě. Z tohoto důvodu jsou stanovena poměrně přísná kvalifikační kritéria k výkonu tohoto povolání. Požadovaný rozsah odbornosti lze získat pouze ve specializovaných oborech vzdělání. Co se týká dalšího vzdělávání sociálního pracovníka, není možné jen trvale odvozovat od splnění kvalifikačních předpokladů studiem na vysoké nebo vyšší odborné škole. Povinností sociálního pracovníka je **další vzdělávání**, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci.

---

¹⁸ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006, s.15

¹⁹ HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium, 1999, s. 46

²⁰ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

²¹ ČESKO. Zákon č. 40/1964 Sb. *Občanský zákoník*, ve znění pozdějších předpisů, § 8, In: *Sbírka zákonů České republiky*

Pro sociálního pracovníka je tedy nezbytné, aby splňoval řadu předpokladů a dovedností, na základě kterých bude dobře a zodpovědně konat svoji práci.

ŘEZNÍČEK uvádí, že jde „o umění, tedy o nadání, zkušenosti, osobních hodnotách a intuitivní tvořivosti, se kterými vstupuje sociální pracovník do vztahu s klientem a nasazuje v něm tak svou jedinečnou osobnost jako nástroj své disciplíny.“²²

Klientela kurátorů je různá, od osob bez přístřeší, drogově závislých přes duševně či mentálně postižené osoby, týrané ženy či děti až po nezaměstnané a uprchlíky hledající azyl. Těm všem by měl sociální pracovník umět poradit a podat pomocnou ruku. Ano, vzdělání je v této profesi důležité, ale důležitější je sama osobnost člověka, jeho vnitřní vlastnosti, jež jej předurčují k této práci. Můžete mít potřebné vzdělání, ale pokud „to“ ve vás není, nemůžete být dobrým sociálním pracovníkem. KAREL KOPŘIVA k tomu uvádí: „Na rozdíl od jiných povolání však hraje v těchto profesích velmi podstatnou roli ještě další prvek – lidský vztah mezi pomáhajícím profesionálem a jeho klientem. Pacient potřebuje věřit svému lékaři a cítit lidský zájem od své ošetřovatelky, žák si chce vážit svého učitele, klienti by rádi důvěřovali sociální pracovníci.. tato myšlenka je obsažena v rozšířeném názoru, že v těchto profesích je hlavním nástrojem pracovníka jeho osobnost.“²³

V průběhu výkonu své profese je sociální pracovník vystaven většímu množství zátěžových situací, jako jsou stres, frustrace nebo deprivace. U pomáhajících profesí se rovněž můžeme setkat se syndromem vyhoření osobnosti pracovníka. Podrobněji o syndromu vyhoření viz Příloha 1.

---

²² ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s. 23

²³ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006, s.14

1.3 Role a formy přístupu k práci

Role „je schéma potřeb, názorů, cílů, postojů, hodnot a činností, které by měly podle očekávání příslušníků společností charakterizovat typického představitele určité pozice.“²⁴

BURIÁNEK uvádí, že pod pojmem role je třeba rozumět odzkoušené a funkční vzorce chování v určité pozici a situaci. Odrážejí očekávání ostatních členů společnosti.²⁵

Od sociálních pracovníků, tedy i od kurátorů pro mládež se očekává, že zajistí, aby byly dodržovány potřeby klientů, ale také mají provádět kontrolu chování, které je považováno za problematické či patologické. V činnosti kurátora se odráží dvě základní dilemata sociální práce a to pomoc a kontrola. Těmto dilematům se více budeme věnovat v podkapitole 1.5 a ve výzkumné části, kde se prostřednictvím rozhovorů s kurátory dozvíme do jaké míry se s nimi setkávají.

Podle NOVOTNÉ se od kurátorů pro mládež často žádá, aby prováděli represivní opatření – tedy zásahy proti vůli klienta a bez jeho souhlasu. „*Sociální pracovníci se jim oprávněně brání, protože se neslučují s filosofií sociální práce. Naproti tomu podávají na vyžádání příslušných orgánů vyjádření, která mohou sloužit jako podklady pro rozhodnutí k represivním opatřením a mohou při jejich realizaci spolupůsobit.*“²⁶

ÚLEHLA definuje pomoc jako dojednaný způsob společné práce, kterou si klient přeje, pracovník ji nabídl a klient zvolil. Kontrola je postavena na zájmech jiných lidí než toho člověka, o kterého je postaráno.²⁷

Kurátor pro mládež působí v rámci formální organizace – obecního úřadu. Většinou se jedná o řadového úředníka odboru nebo oddělení úřadu. Jelikož pracuje přímo s klienty, jeho práce je obtížně kontrolovatelná. Stejně tak jeho pracovní cíle bývají nejednoznačné, neurčité či dokonce rozporuplné.

---

²⁴ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Viktoria Publishing, 1992, s. 348

²⁵ BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 1996, s. 41

²⁶ NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Univerzita Karlova, 1992, s. 13

²⁷ ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. Praha: Slon, 1999, s. 20-21

Ostatně nato poukazuje i odborná literatura, kde se setkáváme s konstatováním, že v náplni činnosti kurátora pro mládež je tolik činností, které má vykonávat, avšak vzhledem k náročnosti jeho práce je zastávat nemůže. MATOUŠEK uvádí: „*Zákon kurátorovi ukládá sledovat, jak tyto děti využívají volný čas, s kým se stýkají, sledovat u nich projevy nesnášenlivosti a násilí. Má jim nabízet kvalitní volnočasové programy, má spolupracovat se školami a dalšími subjekty, které dětmi pracují, má bránit pronikání nepříznivých vlivů na děti jimi dosud nezasažené, má věnovat zvláštní pozornost dětem z rodin s nízkou sociální úrovní apod. kromě toho se účastní trestních řízení proti mladistvému, má spolupracovat s věznicemi při řešení sociálních problémů mladistvých. Má být v osobním styku s dítětem a osobami odpovědnými za jeho výchovu a pokud možno řešit problémy prostředí, kde vznikly. Uvážíme-li, že kurátor ročně pracuje i několika stovkami případů, je zřejmé, že nemá možnost kvalitně obsáhnout vše, co legislativa vyžaduje.*“²⁸

O pozici kurátora hovoří WINKLER jako o nekonzistentní pozici profesionála ve formálním prostředí. „*Jejich pozice se stává nekonzistentní a role profesionálů může být v konfliktní situaci, kdy jsou s jejich aktivitou spojována rozporuplná očekávání.*“²⁹

MUSIL si všímá toho, že se v práci s rodinnou a dětmi uplatňuje „socio-behaviorální“ přístup, který je svým zaměřením na orientaci v systému služeb a přístupu k materiální pomoci podobný českému sociálně-právnímu poradenství.³⁰

Rozhodne-li se člověk stát sociálním pracovníkem, bere na sebe povinnost jednak k této profesi a jednak k zaměstnavateli. Sociální pracovník se pohybuje v rámci práv a povinností definovaných právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy. Jelikož sociální pracovník zasahuje do života klientů, je potřeba, aby jeho právo zasahovat, bylo legitimní.

Jelikož také odhaluje různé detaily a soukromí klientů, jsou důležitá pravidla, která zajišťují klientům ochranu. Ideální stav nastává, pokud se práva a povinnosti, jež jsou součástí role sociálního pracovníka doplňují.

---

²⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 270

²⁹ WINKLER, Jiří. *Implementace*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002, s. 121

³⁰ MUSIL, Libor. *Ráda bych Vám pomohla, ale...* Brno: Marek Zeman, 2004

To je ale spíše teorie, v praxi většinou dochází k jejich konfliktu. A v případě konfliktu je samozřejmě potřeba dát něčemu přednost. S tím souvisí i rozlišení praxe na defenzivní a reflexivní praxi.³¹

Defenzivní praxe je typická tím, že sociální pracovník jedná podle předpisů a plní své povinnosti v definované zaměstnavatelem a zákonem. Nikdo jej nemůže osočit, pokud splnil předepsaný úkol. Můžeme říci, že postupy sociálního pracovníka na jedné straně omezují, na druhé ale chrání před vlastní odpovědností. V praxi to funguje tak, že všude, kde je to možné, jsou zavedená pravidla pro práci. Pracovníci tedy vědí, na základě čeho mají hodnotit situaci, jaké zdroje mají k dispozici, aby dosáhli daných cílů apod. Jednání sociálních pracovníků se řídí manuály, přístupem k určitým zdrojům a manažerskými příkazy. Důležitou charakteristikou je to, že klienti jsou formováni tak, aby nevyčnívali, aby šli zařadit. Jsou tedy přetvářeni tak, aby vyhovovaly praktikám organizace, místo aby se organizace přizpůsobila potřebám klientů.

Reflexivní praxe vychází z toho, že sociální pracovník je schopen reflektovat praxi, dokáže nejen identifikovat etická dilemata, ale i to, jak vznikají. Snaží se integrovat své znalosti, hodnoty a dovednosti integrovat do praxe. Je si jistější nejen svými osobními hodnotami, hodnotami profese, ale i tím, jak je v praxi projevat. Sociální pracovník mívá silný pocit zodpovědnosti za svá rozhodnutí, nenechává se přesně vést danými pravidly.³²

Z hlediska přístupů k praxi, definovala BANKSOVÁ čtyři typy, které se v realitě prolínají.

1. Přesvědčený sociální pracovník – svoji práci chápe jako způsob, jímž uplatňuje osobní morální hodnoty. S klienty jedná jako s přáteli, které vnímá emfaticky a s respektem. Sebe chápe především jako osobu a až potom jako sociálního pracovníka.
2. Radikální sociální pracovník – s angažovaným sociálním pracovníkem má společné to, že do praxe vkládá své osobní hodnoty. Nedělá to však proto, aby poskytl jednotlivému klientovi bezpodmínečnou péči, primárně mu jde ale o změnu zákonů, oblastí sociální politiky a praxe, které považuje za nespravedlivé.

---

³¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 44-45

³² MATOUŠEK, Oldřich, ref. 31, s. 45

3. Byrokratický sociální pracovník – v tomto modelu se doporučuje oddělení osobních hodnot, profesních hodnot a hodnot zaměstnavatele. Cílem sociální práce je manipulace s lidmi v zájmu jejich změny. K roli sociálního pracovníka patří i to, že vytváří iluzi osobní péče o klienta, v určitých případech ale musí působit i jako přísný normalizátor klienta.
4. Profesionální pracovník – sociální pracovník je autonomním profesionálem, který je vzdělaný v oboru, je veden etickým kodexem a jeho identitu tvoří především členství v profesi. Prioritou jsou práva a zájmy klientů. Důležitý je individuální vztah s klientem, kterého sociální pracovník chápe jako aktivního spolupracovníka. Uživatelem služby je klient, který má právo na důvěru, akceptaci a sebedeterminaci. Klient v kontextu profesionálních vztahů má sice větší moc, ale důraz je kladen na sociálního pracovníka, který klientovi tuto moc dává. Klient tedy má více moci, ale ta je pod kontrolou sociálního pracovníka.³³

Podobně jako Banksová rozlišuje typy sociálních pracovníků i LIPSKÝ. Orientaci sociálního pracovníka rozlišuje jako „street level byrokrata“. Podle něj se úředník první linie orientuje buď na právní normy, organizace, spotřebitele sociálních služeb a nebo na profesionální normy.³⁴

Podle ŘEZNIČKA „sociální pracovníci vykonávají při své profesionální činnosti řadu rolí, které se vzájemně prolínají. K objasnění povahy těchto různých činností lze vyčlenit několik odlišujících se typů. V praxi může jeden nebo druhý přístup převládat podle požadované pracovní náplně, charakteru zařízení, stylu vedení organizace, cílů a prostředků jejího programu atd. Čistý typ v praxi neexistuje.“³⁵ Dále uvádí, aby studenti na stážích uvažovali o možnosti vyhranění přístupu a to dle povahy problému a typu klientely se kterou pracují.

---

³³ NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001

³⁴ WINKLER, Jiří. *Implementace*. Institucionální hledisko analýzy veřejných programů. Brno: Masarykova univerzita, 2002

³⁵ ŘEZNIČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. Slon, s. 63

1.4 Etika sociálního pracovníka/kurátora pro mládež

Etika sociální práce představuje soubor mravních zásad, které by měl pracovník v sociálních službách znát a dodržovat. Kurátor jako sociální pracovník není výjimkou.

Etické normy v práci sociálního pracovníka byly u nás formulovány v roce 1995 společností sociálních pracovníků. Tato pravidla žádoucím způsobem fixují profesionální chování zejména s ohledem na náročné, nejednoznačné, konfliktní situace. Týkají se klientova práva na sebeurčení, ochrany klientova soukromí, klientova přístupu k záznamům, klientova nároku na služby, na způsob jejich poskytování (včetně platby za služby), způsobu ukončování kontaktu, kontaktu s klientovou rodinnou a okruhem blízkých osob, ohlašovací povinnosti v případech, kdy klient překračuje zákon, rozhodování o omezených zdrojích pomoci, omezování klientovi svobody v případě, kdy sám sebe svým chováním ohrožuje. Odpovědnost těchto pracovníků je etickým standardem definována nejen vůči klientům, ale také vůči kolegům, vlastní profesi i celé společnosti.³⁶

„Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.“³⁷

V úvodu MEZINÁRODNÍHO ETICKÉHO KODEXU SOCIÁLNÍ PRÁCE je uvedeno: *„Etické uvědomění je nutnou součástí odborné praxe sociálních pracovníků. Schopnost a oddanost etickému jednání je základním aspektem kvality služby nabízené uživatelům služeb sociální práce.“³⁸*

---

³⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 62

³⁷ Etický kodex sociálních pracovníků České republiky ze dne 19. 5. 2006, účinný ke dni 20. 5. 2006

³⁸ Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy, Adelaide, 2004

Při své práci vychází kurátor pro mládež z obecně uznávaných etických pravidel a norem, eticky posuzuje a posuzuje skutečné nebo zamýšlené činy, jednání svých klientů, přitom však musí respektovat etické principy, které jsou vlastní tomuto povolání.³⁹

Tyto etické principy jsou shrnuty v Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky.

„Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.“⁴⁰

Hodnotami v profesionální sociální práci se zabývá i ŘEZNÍČEK. Dle něj mají individuálně sdílené hodnoty obvykle emocionální než racionální kořeny, sociální pracovníci si mají být vědomi jejich subjektivní povahy a relevantnosti a tyto stránky kompenzovat vědomou tolerancí vůči kulturním odlišnostem a sebereflexí vlastních předsudků či preferencí. *„Profese sociální práce předepisuje svým příslušníkům několik instrumentálních hodnot ověřených několika generační praxí. Některé z nich mohou být vnitřně rozporné, jako například zásada respektování svobodného rozhodování v případě osob, které svým chováním škodí sobě nebo druhým. Jiné mohou být ve vzájemném konfliktu, jako například ochrana zájmů klienta a loajalita vůči zaměstnavateli a širší komunitě. Od sociálních pracovníků se očekává funkční integrace těchto orientačních profesionálních hodnot.“⁴¹*

---

³⁹ NOVOTNÁ, Věra. *Etika sociální práce a nové poznatky v péči o defektní děti a mládež a staré občany*. 1981, s. 4-5

⁴⁰ Etický kodex sociálních pracovníků České republiky ze dne 19. 5. 2006, účinný ke dni 20. 5. 2006

⁴¹ ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. Slon, s. 31

NOVOTNÁ uvádí, že sociální pracovníci při své práci vycházejí z obecně uznávaných etických pravidel a norem. Skutečné či zamýšlené činy, jednání svých klientů posuzují eticky, přitom ale musí respektovat některé etické principy, které jsou tomuto povolání vlastní. Jedná se zejména o respektování klienta, ponechat klientovi možnost, aby vyjádřil své city, přijetí klienta takového jaký je, bezpečné prostředí, nehodnotící postoj a důvěrnost sdělení.⁴²

Hlavním etickým principem sociální práce je dle NOVOTNÉ respektování klienta jako jedince. Ke každému klientovi by sociální pracovník měl přistupovat bez předsudků a postraníh úmyslů. Individuální přístup spočívá v tom, že člověk má právo, aby se s ním jednalo jako s osobností, která má své odlišnosti od ostatních lidí, jež se projevují v jeho vlastnostech, přáních i slabostech.

K prostředkům individualizace NOVOTNÁ uvádí:

„ – věnovat pozornost detailům v životě klientů a respektovat je (např. nejtít na sociální šetření ke starému člověku po obědě, kdy obvykle odpočívá – spí)

- *zachovávat soukromí při rozhovorech s klientem*
- *věnovat péči dodržování schůzek s klientem, neboť i to je součástí sociálně výchovného procesu*
- *připravit se na rozhovor, ujasnit si jeho cíle a prohlédnout si předchozí záznamy*
- *získat klienta pro řešení jeho životní situace tím, že mu sociální pracovník nastíní různé možnosti řešení a pomůže mu, aby si vybral způsob řešení a udělal své vlastní rozhodnutí. Ponechat klientovi možnost, aby si sám pro sebe něco zařídil nebo udělal, aby se tak podpořila jeho sebedůvěra*
- *pružně používat různé způsoby a forem sociální terapie, tak jak to odpovídá postupnému rozvoji klientova života a jeho změnám a jak získáváme další znalosti o jeho osobnosti“⁴³*

Aby sociální pracovník mohl klientovi porozumět, musí znát vzory lidského chování, mít schopnost naslouchat a být dobrý pozorovatel. V případě, že klient hledá pomoc, potřebuje, aby jej někdo vyslechl nejen v přátelském duchu, ale profesionálním způsobem.

---

⁴² NOVOTNÁ, Věra. *Etika sociální práce a nové poznatky v péči o defektní děti a mládež a staré občany*. 1981, s. 4-5

⁴³ NOVOTNÁ, Věra, ref. 42, s. 6

Pochopit význam problému se kterým klient přichází pomáhají emoce klienta. Z tohoto důvodu je nutné, aby klient měl možnost vyjádřit své city, ať pozitivní nebo negativní. Sociální pracovník by měl klienta poslouchat, nepřerušovat jej a sám nepropadat depresi a smutku při negativním vyprávění. Tato etická zásada na něj klade velké nároky, protože musí vhodně a účelně reagovat na klientovi pocity, přitom, ale musí kontrolovat vlastní emocionální angažovanost.

K tomu, aby pracovník mohl s klientem pracovat, musí jej přijmout takového, jaký je, v celé jeho lidské podobě a integritě, jeho dobré i špatné vlastnosti, silné i slabé stránky a pozitivní i negativní city. Přestože klient vyhledávající pomoc, je často nespokojená osoba, jež vidí nebo cítí potřebu změny, avšak nedokáže nebo nemůže ji udělat bez pomoci dalších osob, musí si sociální pracovník uvědomit, že vztah je nutné udržet na realistickém základě.

„Přijmout klienta takového, jaký je, neznamená však souhlasit či potvrzovat jeho postoje či chování, které vybočuje z norem chování a jednání nebo nezachovávající systém obecně uznávaných hodnot.“⁴⁴

Každý klient má právo se aktivně podílet na rozhodnutích a způsobu řešení svého sociálního problému. Kurátor je povinen respektovat klientovo právo na sebeurčení, jeho volbu způsobu řešení problému a podporovat jeho rozhodnutí, zprostředkovává mu informace, neboť sociální práce je opravdu efektivní jen tehdy, kdy si klient sám vybral řešení svého problému. Aby se ale mohl rozhodnout, je potřeba, aby svůj problém viděl jasně a s náležitou perspektivou budoucího vývoje. S tím mu pomáhá právě sociální pracovník, potažmo kurátor pro mládež.

Ten ale musí dávat pozor, aby to nebyl on, kdo převezme rozhodující roli v řešení problému klientovi ponechá jen podřízenou roli. Rovněž se dopustit takového jednání, které by mohlo být považováno za přímou nebo nepřímou manipulaci.

Z důvodu lepšího porozumění svému klientovi a jeho problémům se sociální pracovník zajímá o odchylky v životě klienta od standardů a hodnot platných ve společnosti, ve které klient žije. Ne tedy proto, aby jej soudil!

Tento postoj s nesmí zaměnit za lhostejnost k sociálním, právním nebo morálním zásadám klienta.

---

⁴⁴ NOVOTNÁ, Věra. *Etika sociální práce a nové poznatky v péči o defektní děti a mládež a staré občany*. 1981, s. 7

1.5 Dilemata sociálního pracovníka/kurátora pro mládež

V každé profesi, v sociální práci zvláště, se člověk může dostat do situace, kdy při řešení případu mohou nastat nejméně dvě alternativy řešení. Přesto ale ani jedno nemusí být ideální, právě naopak. Kurátor se při práci s jednotlivcem, rodinami, skupinami i organizacemi dostává do situací, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. V těchto případech se mluví o dilematech či dilematických situacích.⁴⁵

Základní etické problémy jsou uvedeny v Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky: „- *kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),*

- *kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,*
- *kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,*
- *kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci.*“⁴⁶

Vyjma těchto, označených jako hlavní etické problémy mohou být ale i další, jež se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování. Vyplývají ze situací, kdy loajalita pracovníka se může dostat do střetu zájmů s klientem. Jedná se např. o situace při konfliktu klienta a jiného občana, při konfliktu zájmu klientů a ostatní společnosti. Stejně tak je sociální pracovník pracovníkem, který klientům pomáhá a současně je i kontroluje. Musí mít tedy vyjasněny etické důsledky kontrolní role a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Tématem pomoci nebo kontroly se zabývá např., také ÚLEHLA, který v jedné z kapitol zabývajících se tímto tématem píše, že všechno, co sociální pracovník dělá, patří do jedné z kategorií.

---

⁴⁵ MÁTEL, A., M. SCHAVEL, P. MÜHLPACHR a T. ROMAN. *Aplikovaná etika v sociální práci* Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 109

⁴⁶ Etický kodex sociálních pracovníků České republiky ze dne 19. 5. 2006, účinný ke dni 20. 5. 2006

„Obojí patří do „technické“ výbavy pracovníka, obojí je potřebné a má své místo, obojí jsou profesionální způsoby práce a obojí se vyskytuje v průběhu rozhovoru s klientem. Vykonává-li například pracovník dozor nad dodržováním práv dítěte, nebrání to, aby současně nabízel pomoc zaměřenou na posílení rodiny“⁴⁷ Kontrola od pomoci se liší tím, že je postavena na zájmech jiných lidí než na zájmech klientů, kteří jsou kontrolováni. Za pomoc je považováno jedině takové jednání, o které nás klient požádá sám.

KAREL KOPŘIVA v knize *Lidský vztah jako součást profese* uvádí, že každý člověk ví, že někdy jsou takové chvíle, že ani člověk sám neví, co potřebuje, a nebo to ví, ale neřekne to. V jeho knize můžeme najít i další myšlenku a to takovou, že i pomáhající má právo přicházet s vlastní iniciativou. Je ale důležité, aby byla vždy spojena s citlivým vnímáním a respektováním vnitřního světa klienta.⁴⁸

Jedním ze základních etických problémů, jak uvádí Etický kodex je zkráceně zasáhnout nebo nezasáhnout. LAAN v knize *Otázky legitimity sociální práce* hovoří o dvou chybách, tu první můžeme „*charakterizovat jako intervenci na základě falešného poplachu, druhou jako nedbalost.*“⁴⁹

Východisko z tohoto dilematu vidí stejně jako MUSIL v individuálním přístupu ke každému pracovníkovi i klientovi. Je potřeba ještě zmínit, že každou z výše uvedených chyb posuzuje společnost jinak a rovněž i jednotlivé organizace zaměstnavatelů sociálních pracovníků mohou chyby nestejně posuzovat.⁵⁰

V dilematických situacích se rozhodnutí dělají velice těžko. Přestože některá dilemata mohou vykazovat určitou podobnost, v mnohých aspektech budou jedinečné či neopakovatelné. Z tohoto důvodu není možné nabídnout sociálním pracovníkům nějaký přesný návod na řešení dilematických situací. Odborníci na etiku zdůrazňují, že je potřeba hlavně systematického přístupu v postupu řešení dilemat.

---

⁴⁷ ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. Praha: Slon 1999, s. 20

⁴⁸ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2006, s. 30-35

⁴⁹ LAAN, Gert van der. *Otázky legitimity sociální práce*. Ostrava: Albert, 1998

⁵⁰ MUSIL, Libor. *Ráda bych Vám pomohla, ale...* Brno: Marek Zeman, 2004

1.6 Metody sociální práce

Sociální práce má vypracovanou řadu metod a postupů jak pracovat s klienty. Metody se vyvíjely mnoho let, postupně se do nich vstupovala biologie, psychologie, sociologie a řada dalších teorií, jež usnadňují praxi sociální práce.⁵¹

MATOUŠEK uvádí, že sociální pracovník musí jednat na základě kompaktního teoretického rámce, přičemž značnou část teoretického rámce čerpá sociální práce z jiných vědních oborů.⁵²

Sociální práce používá postupy vázané na práci s **jednotlivcem, skupinou, rodinnou, komunitou**.⁵³ Pro naši práci se zaměříme na zejména na jednotlivce a práci se skupinou.

Práce s jednotlivcem

Zaměření na případ, na jedince je v oblasti sociální práce často uplatňovaným přístupem a to zejména v problematice duševního zdraví, vývojových poruch, ve službách pro seniory, v péči o lidi nakažené virem HIV nebo o nemocné AIDS. Obecně jde o způsob, jak věnovat soustředěnou pozornost člověku, jenž sociální pomoc potřebuje.⁵⁴

*Úkolem případového pracovníka je zabývat se komplikovanými problémy klienta v celé jejich šíři. Řeší potřebu odpovídajícího příjmu, dostupného bydlení, zajišťuje dostupnou zdravotní péči, rekvalifikaci nebo pomáhá vyhledat zaměstnání a získat sociální podporu, protože systémy služeb jsou často nekoordinované a nepoučený klient se v nich sám sotva může orientovat.*⁵⁵ Tato metoda je silně zaměřena na hodnotu jedince, důraz na jeho individualitu, identifikaci klienta, určení jeho potřeb. Zásadní je komunikace s klientem, zejména naslouchání, verbální a neverbální komunikace.

Dle HAVRDOVÉ je případová práce proces, který zahrnuje sociální studii, vyšetření, intervenci a ukončení. Jednotlivé fáze se prolínají, přesto je každá z nich typická nějakým aspektem.⁵⁶

---

⁵¹ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 54

⁵² MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 67

⁵³ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 54

⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich, ref. 52, s. 67

⁵⁵ MATOUŠEK, Oldřich, ref. 52, s. 68

⁵⁶ MATOUŠEK, Oldřich, ref. 52, s. 80

Poradenství je další významnou metodou v sociální práci, jehož významnou součástí je poradenství k profesní nebo životní orientaci. Sociální poradenství se dělí na základní sociální poradenství a na odborné sociální poradenství.

K základním aspektům poradenské práce patří lidskost a odbornost, profese a humanita, jež nelze stavět proti sobě.

Metoda **krizové intervence** je volena tehdy, když vnitřní a vnější spouštěče krizí ohrožují život jedince i skupin a v případě, že jedinec sám nenachází ve svém prostředí pomocné mechanismy, je zde sociální pracovník, aby situaci řešil.⁵⁷

VODÁČKOVÁ dodává, že odborná stránka krizové intervence předpokládá speciální výcvik toho sociálního pracovníka, který spolu s klientem zvládá celý proces napomáhající k vyrovnání situace.⁵⁸

V jednodušších případech může být řešena i laikem, přičemž významnou roli ve zvládnání krizí hraje sociální síť, jež má člověk kolem sebe vytvořenou.

Mediace je alternativní metoda pro řešení sporů, jež pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sociální sblížení lidí.

MATOUŠEK rozeznává pět různých stylů řešení konfliktu: přizpůsobení se, prosazení se, únik, kompromis, dohodu nebo-li konsenzus.⁵⁹ Časově nejnáročnější, zato nejefektivnější je dohoda.

K hlavním úkolům mediace patří vysvětlení procesu mediace, aplikace jednotlivých fází a postupů. Velice náročným úkolem je usnadnění komunikace, shromažďování a analýza informací a v neposlední řadě uzavření dohody, tedy to k čemu mediace směřuje.

Práce se skupinou

Na individuální sociální práci plynule navazuje a souběžně s ní se rozvíjí skupinová sociální práce. „Lidé se potřebují dorozumívat, chtějí přijímat a cítit, že jsou přijímáni, potřebují vzájemnost. Ve skupině se člověk učí rozumět sobě i druhým, vymezovat a obhajovat to, co je pro něj důležité, hledat vhodná řešení konfliktů apod.

Skupinová praxe je zásadní a nezastupitelnou součástí sociální práce, lidé se scházejí s ostatními, kteří mají podobné prožitky, zkušenosti, zájmy a cíle.⁶⁰

---

⁵⁷ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 57

⁵⁸ GULOVÁ, Lenka, ref. 57, s. 57

⁵⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 136

⁶⁰ MATOUŠEK, Oldřich, ref. 59, s. 153

„Skupinová sociální práce vytváří příležitost pro vzájemné sdílení členů skupiny. Sdílení je chápáno jako prostředek, který usnadňuje učení, rozvoj, utváření vztahů atd.“⁶¹

NAVRÁTIL řadí skupinovou sociální práci mezi posilující modely, jelikož předpokládá aktivní přispění každého jednotlivého člena skupiny.⁶²

Ke skupinové práci řadíme především práci s dětmi a rodinnou. „Vždyť při práci s klientem je nutné pracovat s jeho sociálním prostředím, zejména s jeho rodinnou jako přirozenou skupinou a s uměle vytvořenými skupinami, jichž je členem.“⁶³

Příčiny větších sociálních problémů dětí pramení z nefunkčních rodin. Orgány státu v rámci sociální práce reagují na problematickou situaci v rodině, která může ohrožovat dítě a jeho výchovu. Dítě může být ohroženo různými faktory např. konfliktem při rozvodu rodičů nebo neplacením výživného jednoho z rodičů. Orgány státu rovněž reagují na skutečnost, že se dítě nebo mladiství provinili proti zákonu nebo řeší psychické a fyzické týrání dospělých členů rodiny.

Státní, ale i nestátní instituce jsou zřízeny hlavně proto, aby pomáhaly řešit dospělým jejich manželské a rodinné problémy, poskytovaly poradenství rodičům jež mají výchovné nebo výukové problémy s dětmi. Sociální pracovník by ve své práci měl vnímat kulturní a hodnotovou orientaci rodiny a uspokojování jejich potřeb. Za zásadní je považována kvalita vztahu k dětem, hodnocení vývoje dětí a rovněž vztahy všech členů rodiny k sobě navzájem. Nemálo důležitá je sociální síť rodiny, její vazby, perspektivy, spokojenost.⁶⁴

Do sociální práce vstupuje nový způsob práce a tím je **sanace** rodiny. Cílem sanace je předcházení, zmírnění a eliminování příčin ohrožení. Při sanaci jde o zachování rodiny, rodinného prostředí a přispění ke kvalitativním změnám v životě.⁶⁵

K práci se skupinou patří také práce na ulici. Tuto práci nazýváme anglickým pojmem **STREETWORK**. Užívají se také názvy: sociální práce na ulici, nebo kontaktní či terénní práce. BEDNÁŘOVÁ pod pojmem streetwork uvádí.

---

⁶¹ NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 125

⁶² NAVRÁTIL, Pavel, ref. 61, s. 130

⁶³ NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992, s. 78

⁶⁴ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 60

⁶⁵ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008, s. 18

„Definujeme-li streetwork, míníme specifickou vyhledávací, mobilní, terénní sociální práci, která zahrnuje aktuální nízkoprahovou nabídku sociální pomoci uživatelům drog a osobám, zpravidla mladšího věku, žijícím rizikovým způsobem života, u nichž je předpoklad, že sociální pomoc potřebují a dosud nejsou v kontaktu s příslušnou institucí.“⁶⁶ Definice zohledňuje jak způsob práce, tak anonymitu a dostupnost poskytovaných služeb, cílovou skupinu a částečně její způsob chování a prostor v němž je sociální práce poskytována.

„Sociální pracovníci se vydávají do bezprostředního životního prostředí cílové skupiny, učí se rozumět dynamice daného prostředí, aby se mohli přizpůsobit procesům života v tomto specifickém světě.“⁶⁷

Činnosti vykonávané v rámci streetworku MATOUŠEK člení na tři formy: přímá práce - zahrnuje všechny typy činností vykonávané v interakci s jednotlivými klienty nebo cílovými skupinami, nepřímá práce – obsahuje typy činností nutné pro práci s cílovými skupinami (vypracování koncepce, speciální sociální poradenství, socioterapie, apod) a práce přesahující – jinak také smíšená, v sobě nese prvky z obou předchozích forem.⁶⁸

SHRNUTÍ: V této kapitole byl nastíněn vývoj sociálně-právní ochrany dětí, definován pojem kurátor pro děti a mládež i jeho osobnost. Profese kurátora obnáší řadu vlastností a dovedností, z nichž některé jsou získány studiem a praxí, jiné jsou pracovníkům dány. Věnovali jsme se etice i dilematům sociální práce. V kapitole jsou rovněž popsány různé role sociálního pracovníka/kurátora a nejpoužívanější metody sociální práce, k nimž patří práce především s jednotlivcem a skupinou.

---

⁶⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 169

⁶⁷ BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. *Slabikář sociální práce na ulici*. Brno: Doplněk, 2003, s. 7

⁶⁸ MATOUŠEK, Oldřich, ref. 66, s. 174

2 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ KOMPETENCÍ KURÁTORA PRO MLÁDEŽ

Úprava kurátorství není obsažena v jednom právním předpise. Kompetence kurátora pro mládež je upravována několika zákony, z nichž jim vyplývají pracovní povinnosti. Níže uvedený seznam legislativy vystihuje podklad činnosti kurátora pro mládež. Ani jeden předpis neobsahuje termín „kurátor pro mládež“. Ten je nahrazen obecnějším pojmem „orgán sociálně-právní ochrany“ případně vyjádřením ve smyslu sociálního pracovníka. Veškerá legislativa, týkající se sociálně-právní ochrany dětí, vychází z Listiny základních práva svobod a Úmluvy o právech dítěte.

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD vytváří základní právní rámec uplatňování práv a svobod. V článku 32 vymezuje záruku zvláštní ochrany dětí a mladistvých

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE od roku 1993 součástí právního řádu České republiky. Podle ní se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let. Z článku 3 Úmluvy vychází zásada kurátorů, že předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, je zájem o blaho dítěte. Činnosti potom mohou být uskutečňovány veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, zákonodárnymi nebo správními orgány. Úmluvu o právech dítěte v současné době ratifikovaly všechny členské státy Evropské unie, je pro ně tedy závazná.

Níže uvedené zákony jsou obecně základem pro činnost kurátora pro mládež, vychází z nich jak konkrétní tak odvozené úkoly, kompetence, práva, možnosti, povinnosti a spolupráce.

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů),
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

2.1 [Zákon o sociálně-právní ochraně dětí](#)

Je stěžejním a můžeme říci průlomovým zákonem v sociálně – právní ochraně dětí. Byl přijat v roce 1999 s účinností ode dne 1. 4. 2000. Od svého vzniku byl nesčetněkrát novelizován, současná podoba je platná ode dne 1. 4. 2012. V několika paragrafech zde došlo ke změně názvosloví, v souvislosti s tím, že od 1. 4. 2012 nabytí účinnosti zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon definuje pojem sociálně-právní ochrany dětí, tedy, co se sociálně-právní ochranou rozumí, komu je poskytována a v jakém rozsahu. Upravuje oblast a působnost orgánů sociálně-právní ochrany (dále jen OSPOD) a vymezuje základní zásady této činnosti.

Převaha činností dle tohoto zákona je vykonávána v přenesené působnosti, a to úřady obcí s rozšířenou působností. Tyto mají kompetence v oblasti preventivní (vyhledávání ohrožených dětí např.), poradenské (při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů) a opatření na ochranu dětí (jedná se o výchovná opatření – napomenutí, dohled, omezení). Vyjma těchto činností může také činit opatření na ochranu dětí. Jedná se o právo podávat návrhy k soudu na uložení, zrušení či prodloužení ústavní výchovy. V souvislosti s ústavní výchovou ukládá tento zákon povinnost kurátorovi pro mládež sledovat dítě umístěné v tomto zařízení a povolovat dítěti pobyt mimo ústavní zařízení.

Rovněž zakládá orgánu SPOD povinnost spolupráce s jinými organizacemi a to nejen v rámci realizace ústavní výchovy. Kotví spolupráci se školami, Policií ČR při řešení protiprávních jednání dětí, s přestupkovými orgány, s věznicemi, soudy, státním zastupitelstvím apod. Jedná se o poskytování informací a zpráv o poměrech.⁶⁹

2.2 Zákon o rodině

Byl až do přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí legislativní oporou problematiky OSPOD a definoval jejich činnosti. Zákon o rodině nabyl účinnosti dne 1. 4. 1964 a obsahuje všechny činnosti týkající se dětí, a to jak nezletilých, tak i mladistvých. Kurátor pro mládež se zabývá převážně druhou částí, jež řeší vztahy mezi rodiči a dětmi a druhou hlavou, týkající se výchovných opatření. Kurátoři mohou podávat k soudu podnět či sami mohou učinit výchovná opatření. Podle zákona o rodině může soud učinit tato opatření:

„a) napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, které narušují jeho řádnou výchovu

b) stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy a občanských sdružení v místě bydliště nebo pracoviště

c) uloží nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodným.“⁷⁰

Pokud některé z těchto opatření učiní orgán sociálně-právní ochrany dětí, nepotřebuje k tomu schválení soudu. Měnit nebo rušit taková opatření, může jen orgán, který je učinil.

Kurátor při své práci pracuje hlavně s rodinou. Tato práce nezahrnuje jen řešení výchovných problémů dětí, ale také ve většině případů řešení i ostatních problémů rodiny, jako je rozvod rodičů, svěření dítěte do péče jednoho z rodičů, stanovení či určení výživného. Kurátorova činnost tady spočívá hlavně v pomoci, poradenství a odkázání na specializované odborníky s jejichž pomocí se případ bude dále řešit.

---

⁶⁹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

⁷⁰ ČESKO. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 43. In: *Sbírka zákonů České republiky*

V případech, kdy je potřeba hájit zájmy dítěte a v řízení před soudem dochází ke konfliktu zájmů, bývají ustanoveni kolizní opatrovníci. Pokud tímto opatrovníkem nemůže být zvolena fyzická osoba, soud opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán sociálně-právní ochrany dětí. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem o blaho dítěte. „V popředí stojí ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a ochrana oprávněných zájmů dítěte.“⁷¹

2.3 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Tento právní předpis detailně upravuje zacházení s mládeží. Nabyl účinnosti dne 1. 1. 2004. Došlo jím k vytvoření samostatného trestního práva pro mládež, zřízení specializovaných orgánů činných v trestním řízení a byla zavedena široká škála alternativních sankcí se zřetelem na potřeby mladistvých. Zákon zavedl nové pojmy, týkající se trestných činů spáchaných mladistvými – trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění, u dítěte mladšího 15 let se jedná o čin jinak trestný. Soudy pro mládež mladistvým neukládají tresty, ale výchovná, ochranná a trestní opatření. Pro účely zákona se mladistvým rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok věku, za mládež jsou považováni děti mladší 15 let a mladiství. Dítětem mladším 15 let se rozumí takové dítě, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršilo 15. roku věku. Toto dítě sice není trestně odpovědné, ale pokud takový čin spáchá, musí být jeho jednání úředně projednáno. Nejedná se o trestní řízení, nýbrž o občanské soudní řízení v němž se použije ustanovení zákona č. 218/2003 Sb. Řízení má odpovědět na otázku, zda byl spáchán čin jinak trestný a v pokud ano, uložit dítěti vhodné opatření

Zákon prohlubuje zásadu, že trestání hraje spíše pomocnou úlohu, zájem na potrestání je v pozadí, hlavní je začlenění dítěte či mladistvého do rodinného a sociálního prostředí, obnovení narušených společenských vztahů a důraz na prevenci páchaní protiprávních činů. Jelikož se zákon zabývá dětmi a mladistvými, kteří jsou výchovou ještě ovlivnitelní, na rozdíl od dospělých, klade důraz na převýchovu a prevenci dalšího protiprávního jednání.

---

⁷¹ ČESKO. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

Aby spolupráce s dětmi a mladistvými byla co nejefektivnější, je potřeba do případu aktivně zapojit osoby s nimiž dítě žije, které ovlivňují jeho názory a podléjí se na utváření jeho osobnosti.

Do doby účinnosti tohoto zákona se v trestním právu řešily otázky osob mladších 18 let podle trestního zákona.

Stejně jako v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí jsou i v tomto předpise zakomponovány kompetence kurátora pro mládež a současně vymezena spolupráce s ostatními orgány.

„Spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí je v řízení v trestních věcech mladistvých zdůrazněna v § 36 a 40, kde je potvrzen i cíl této spolupráce spočívající v posílení výchovného působení řízení ve věcech mladistvých, ve vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí tak, aby bylo včas reagováno na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také, aby tímto způsobem bylo trestné činnosti zamezováno a jí předcházeno.“⁷²

V případě uvalení vazby na osobu mladistvou je o tomto neprodleně informován OSPOD (§ 46). K tomuto úkonu má právo kurátor pro mládež sdělit soudu své stanovisko a upozornit na možnosti náhrady vazby formou záruky, slibem mladistvého nebo dohledem nad jeho osobou.

Na základě ustanovení § 60 musí být OSPOD vyrozuměn o zahájení trestního řízení proti mladistvému. Při řízení vedených proti osobám mladším 15 let je OSPOD účastníkem tohoto řízení.

Nejdůležitější činností kurátora pro mládež v trestním řízení je sepsání zprávy o poměrech. Zpráva obsahuje veškeré informace poměrech dítěte, jeho rodiny, předchozích protiprávních jednání, zhodnocení mladistvého. Znění zprávy viz Příloha 3)

---

⁷² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – komentář*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 30

2.4 Zákon o ústavní a ochranné výchově

Zákon nabyl účinnosti dne 1. 7. 2002. Jsou v něm upraveny podmínky průběhu ústavní a ochranné výchovy i podmínky týkající se pobytu ve školských preventivních zařízeních – střediscích výchovné péče.

Zařízeními dle zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči jsou⁷³:

**diagnostický ústav,
dětský domov,
dětský domov se školou a
výchovný ústav.**

„Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou.“⁷⁴

Zařízení mohou být diferencována podle věku, mentální úrovně, zdravotního postižení, stupně obtížnosti výchovy i podle pohlaví svěřenců.

Pro OSPOD jsou důležité především povinnosti ústavního zařízení. Z těch vyplývá hlavně spolupráce právě s orgány SPOD, např. při pobytu dítěte mimo ústavní zařízení tzv. „**dovolenek**“, jež jsou realizovány u rodičů nebo u jiných osob. K takovému pobytu musí dát OSPOD jednak souhlas a jednak musí provést sociální šetření v tom místě, kde má dítě dovolenku trávit.

OSPOD musí být také neprodleně informován o útěku dítěte ze zařízení, jeho přemístění, vyjadřuje se k podmíněnému propuštění dítěte mimo zařízení, jež má dlouhodobý charakter. Kurátor pro mládež spolupracuje v rámci ústavní a ochranné výchovy hlavně se sociální pracovníci ústavního zařízení.

V případě, že ústavní zařízení porušilo své povinnosti, je zaměstnanec obce s rozšířenou působností povinen toto oznámit –jednak obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, zřizovateli ústavního zařízení a jednak také soudu, který nařídil ústavní výchovu nebo uložil ochrannou výchovu. Zaměstnanec v tomto případě také sleduje, zda došlo k odstranění zjištěných nedostatků.

⁷³ ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

⁷⁴ ČESKO, ref. 73, § 2

U dětí umístěných v ústavní výchově sleduje kurátor pro mládež především rozvoj duševních a tělesných schopností, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení. Současně zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči.

2.5 Trestní zákoník a Zákon o přestupcích

Nový **trestní zákoník** nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010. Zákon koresponduje se změnami v trestním právu a ukládá, že problematika trestné činnosti mladistvých je upravena samostatným zákonem. Trestní odpovědnost mladistvých a sankce jim ukládané upravuje dle § 109 trestního zákoníku zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Nový trestní zákoník je koncipován podle současného hodnotového systému státu, v popředí jsou trestné činy proti životu a zdraví člověka oproti dřívějšímu kladení důrazu na vlast, stát a jeho majetek.⁷⁵

Přestupkový zákon má svá specifika týkající se mladistvých. Konkrétně v § 19 se uvádí, že při posuzování přestupku osoby, která v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku, se přihlíží ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži. V případech, kdy je obviněným z přestupku mladistvý, musí být o tomto vyzooměn zákonný zástupce mladistvého a OSPOD (§ 74).⁷⁶

Trestní zákoník spolu se zákonem o přestupcích jsou normami trestněprávního charakteru, ve formě hmotného práva. Uvádějí to, co je zákonem zakázáno a jak je potrestána osoba v případě porušení ustanovení. Jelikož se tyto předpisy výrazně dotýkají kurátorovi klientely, musí o nich být informován, obeznámen s nimi a umět s nimi pracovat.

Tyto normy jsou obecně základem pro činnost kurátora pro mládež, vychází z nich jak konkrétní tak odvozené úkoly, kompetence, práva, povinnosti a spolupráce.

---

⁷⁵ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

⁷⁶ ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

2.6 Spolupracující organizace

S předchozích i následujících kapitol jasně vyplývá skutečnost, že kurátor pro děti a mládež při výkonu své práce musí spolupracovat s celou řadou resortů, orgánů a institucí.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definuje v § 53 povinnost **školám a školským zařízením** spolupracovat s OSPOD. Na výzvu orgánů sociálně-právní ochrany jsou „*další právnické osoby, zejména poskytovatelé zdravotních služeb, školy, školská a jiná podobná zařízení...povinni sdělit bezplatně údaje potřebné podle tohoto zákona pro poskytnutí sociálně-právní ochrany.*“⁷⁷

Neopomenutelná je spolupráce se zařízeními **psychologické a zdravotnické péče**, kde spolupráce probíhá formou odkázání klienta do této péče s žádostí o poskytnutí informací o průběhu spolupráce a o závěrečných výsledcích. Jedná se o pedagogicko-psychologické poradny, speciálně-pedagogická centra, psychiatrická péče, péče pediatrů, rodinných poraden a jiných odborných pracovišť.

Z důvodů problémů v chování a páchání nevhodné činnosti, spolupracuje kurátor se zařízeními pro **výkon ústavní a ochranné výchovy a středisky výchovné péče**. Spolupráce je stejně jako u PMS zakotvena jednak v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (§ 29, 30), tak v zákoně o ústavní a ochranné výchově.

Jedním z nejdůležitějších orgánů s nímž kurátor spolupracuje je **Policie ČR**. Jejich součinnost jasně vyplývá ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže. „*Orgány činné podle tohoto zákona přitom spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany.*“⁷⁸ OSPOD je vyrozuměn o zahájení trestního stíhání, vyjadřuje se k vhodnosti či trvání vazby, účastní se hlavního líčení u soudu ve věci mladistvého i nezletilého pachatele, má právo obdržet v písemné podobě rozhodnutí ve věci samé a má samostatné právo odvolací. V rámci posílení výchovného působení řízení ve věcech mladistvých spolupracují orgány činné podle tohoto zákona s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, se zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy.⁷⁹

⁷⁷ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, In: Sběrka zákonů, § 53, odst.1, písm. c)

⁷⁸ ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, In: Sběrka zákonů, § 3, odst. 4

⁷⁹ ČESKO, ref. 78, § 40

Další spolupráce vyplývající ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže je spolupráce s **odbořem zdravotnictví**. „*K vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.*“⁸⁰

V rámci spolupráce s Policií ČR, je nutné uvést rovněž spolupráci s **městskou policií**.

Další institucí s níž kurátor pro děti a mládež úzce spolupracuje je **probační a mediační služba (PMS)**. Legislativně vychází tato spolupráce jak ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tak ze zákona o probační a mediační službě.

„*c) poskytnout Probační a mediační službě na její žádost informace v rozsahu potřebném pro trestní řízení,*“⁸¹

„*Probační a mediační služba při výkonu své působnosti úzce spolupracuje s orgány, kterým přísluší podle zvláštního zákona výkon sociálně-právní ochrany dětí.*“⁸²

Ve výčtu spolupracujících organizací je potřeba dále uvést soudy, státní zastupitelství, zařízení pro děti v krizi, různé neziskové organizace a sdružení, obecními, městskými a krajskými úřady, domy dětí a mládeže, Linkou bezpečí a dalšími.

SHRNUTÍ: Legislativnímu zakotvení kompetencí jsem se věnovali ve druhé kapitole. Ke stěžejním a nejdůležitějším normám v systému sociálně-právní ochrany dětí patří zákon o sociálně-právní ochraně dětí a zákon o soudnictví ve věcech mládeže. V kapitole jsme taktéž vymezili pojem kompetence, vyjmenovali spolupracující organizace.

---

⁸⁰ ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů*, § 58

⁸¹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů*, § 51, odst. 5, písm.c)

⁸² ČESKO. Zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů*, § 5, odst. 3

3 KLIENTI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ

Klientem kurátora pro mládež je podle NAVRÁTILA „člověk, který vstoupí do interakce se sociálním pracovníkem. Být klientem není stav, ale spíše dynamický proces. Lidé se klienty stávají, jednají v roli „klient“ a také tuto roli opouštějí. Tento proces začne tím, že se klient dostane do kontaktu s organizací, která mu začne prostřednictvím sociálního pracovníka poskytovat sociální služby.“⁸³

GABURA A PRUŽINSKÁ rozdělují klienty do dvou skupin - na klienty dobrovolné a nedobrovolné.⁸⁴

Kurátor pro mládež pracuje hlavně s dětmi, jsou jeho základními klienty. Z důvodu komplexnosti se nemůže zabývat pouze dítětem, ale také jeho rodiči, zákonnými zástupci, prostředí v němž dítě žije či tráví volný čas.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí specifikuje v § 6 odst.1 děti, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje. Vyjma dětí, jejichž rodiče zemřeli, neplní své rodičovské povinnosti nebo nevykonávají či dokonce zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti se sociálně-právní ochrana a přímo práce kurátora pro mládež zaměřuje na děti:

„c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití,
d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte.“⁸⁵

Ve všech případech kurátor pro mládež zajišťuje dětem péči a v jejím průběhu pozoruje také vývoj těchto dětí.

---

⁸³ NAVRÁTIL, Pavel. Sociální práce jako sociální konstrukce. In: *Sociologický časopis*, 1998, s. 37

⁸⁴ GABURA, Ján a Jana PRUŽINSKÁ. *Poradenský proces*. Praha: Slon, 1995

⁸⁵ ČESKO. Zákon č. 359/1999 S., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 6, In: *Sbírka zákonů České republiky*

3.1 Dítě

Legislativa České republiky, konkrétně zákon o sociálně-právní ochraně dětí, specifikuje dítě „jako nezletilou osobu.“⁸⁶ Zákon zde vychází z Úmluvy o právech dítěte, která za dítě považuje „každou lidskou bytost mladší osmnácti let.“⁸⁷

Dle MATĚJČKA je dítě vybaveno už od narození spoustou reflexních mechanismů, jako je dýchání, přijímání potravy a vyměšování.⁸⁸

Pedagogický slovník charakterizuje dítě jako „lidského jedince v životní fázi od narození do období adolescence.“⁸⁹ Pohlíží na dítě i v rovině dětství, jež definuje jako „počáteční období v životě člověka. Časové vymezení není jednotné, neboť začíná narozením a končí pohlavním dospíváním (u nás se zpravidla udává kolem 15 let).“⁹⁰ Dochází k rozvoji intelektového, citového, sociálního i tělesného vývoje.

V rovině dětství na dítě pohlíží i sociologie, jež definuje jako „první a určující etapu v ontogenezi člověka, která má biologické, psychologické a sociální kvality.“⁹¹

Podle JANDOUREK⁹² začíná dětství narozením a podle tradičních pojetí končí v sedmém roce života. Biologicky dětství končí pubertou, ze sociálního hlediska ještě později, v době, kdy zvládne vést svůj vlastní zodpovědný život.

Vymezujeme-li pojem dítě, nesmíme opomenout pojem **děti mladší 15 let**. Pojem vychází z legislativy trestního práva. Je uveden v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Pro účely tohoto zákona se dítětem mladším 15 let rozumí takové dítě, které v době spáchání činu jinak trestného, nedovršilo patnácti let.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže definuje také pojem **mladiství**. Mladistvým je podle zákona „ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.“⁹³

---

⁸⁶ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 2. In: *Sbírka zákonů České republiky*

⁸⁷ ČESKO. Zákon č. 104/1991 Sb., O Úmluvě o právech dítěte, článek 1

⁸⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989, s. 76

⁸⁹ PRŮCHA, J., E. Walterová a J. Mareš. *Pedagogický slovník*. 6.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 55

⁹⁰ PRŮCHA, J., E. Walterová a J. Mareš, ref. 89, s. 17

⁹¹ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník, svazek I*. Praha: Univerzita Karlova-Karolinum, 1996, s. 197

⁹² JANDOUREK JAN – narozen r. 1965, český sociolog, spisovatel a esejista

⁹³ ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, § 2, písmeno d). In: *Sbírka zákonů České republiky*

Podíváme-li se do slovníků, tak v pedagogickém „*je to člověk 15-18 let, který má na rozdíl od dospělého, sníženou trestní odpovědnost.*“⁹⁴ a v psychologickém se mladistvým rozumí „*jedinec, který je trestně odpovědný.*“⁹⁵

3.2 Mládež

Pedagogický slovník definuje mládež jako skupinu „*kerou tvoří lidé ve věku 15-20 let, neplní ve společnosti role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých.*“⁹⁶

Sociologický slovník uvádí, že jde o „*termín, který označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii, vymezenou specifickými biologickými, psychologickými a sociálními znaky.*“⁹⁷

Pro praxi mi vyznívá lépe a musím souhlasit s definicí pedagogiky. Rovněž kurátoři se při své práci setkávají s „nedospělými dospělými“, tedy mladistvými, kteří se necítí být už dětmi, chtějí, aby se s nimi jednalo jako s dospělými.

K pojmu mládež je potřeba zařadit také pojem **riziková mládež**. Často je takto označována skupina mládeže, na kterou je zaměřena činnost kurátora pro mládež. Jedná se o mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, jinými slovy, disponuje k delikventnímu chování, drogové závislosti, alkoholismu či členství v extrémistických skupinách.⁹⁸

Rizikovou mládeží, konkrétně jejím rizikovým chováním se zabývá i ŠIRŮČKOVÁ. Podle ní jde o pojem odkazující ke komplexní kategorii chování, jímž se zabývají sociální a medicínské vědní obory. Pojem obvykle zahrnuje:

- „*-interpersonální agresivní chování (např. násilné chování, šikanu, týrání, rasovou nesnášenlivost a diskriminaci některých skupin, extremismus),*
- *delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku (např. krádeže, vandalismus, sprejerství),*

⁹⁴ PRŮCHA, J., E. Walterová a J. Mareš. *Pedagogický slovník* .6.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 156

⁹⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000, s. 320

⁹⁶ PRŮCHA, J., E. Walterová a J. Mareš, ref. 94, s. 55

⁹⁷ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník, svazek I*. Praha: Univerzita Karlova-Karolinum, 1996, s. 635

⁹⁸ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, ref. 95, s. 320

- *rizikové zdravotní návyky (např. pití alkoholu, kouření, užívání drog, ale i nezdravé stravovací návyky, nedostatečnou nebo nadměrnou pohybovou aktivitu),*
- *sexuální chování (např. předčasné zahájení pohlavního života, promiskuitu, nechráněný pohlavní styk, pohlavní styk s rizikovými partnery, předčasné mateřství a rodičovství),*
- *rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím (např. problémové chování ve škole jako záškoláctví, neplnění školních povinností, nedokončení studia na střední škole),*
- *prepatologické hráčství,*
- *rizikové sportovní aktivity (např. provozování adrenalinových a extrémních sportů).“⁹⁹*

Kromě rizikového chování se můžeme setkat i s pojmem **problémové chování**, jež je stejně jako rizikové sociálním konstruktem zahrnujícím rozmanité formy chování, které nemusí být jednoznačně vymezeny. Chování je hodnoceno jako takové, které ohrožuje jedince i jeho okolí a to po zdravotní, sociální nebo psychické stránce. Ohrožení může být reálné nebo předpokládané. Společným jmenovatelem všech výše uvedených způsobů rizikového chování je prepatologická úroveň projevu – což znamená, že ještě nedošlo nebo nedochází k naplnění známek patologie.¹⁰⁰

Klienty kurátorů můžeme také rozdělit dle VÁGNEROVÉ na delikventní mládež, děti s poruchami chování, děti s agresivní poruchou chování a na mladistvé užívající psychoaktivní látky.¹⁰¹

Na těchto pár stranách jsme vymezily v podstatě nejzákladnější klientelu kurátorů pro mládež. Jak již bylo ale napsáno v úvodu této kapitoly, kurátoři jako své klienty automaticky berou i rodiny a nejbližší okolí, v němž se vyskytují výše uvedení klienti.

⁹⁹ MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Toga, 2010, s. 30

¹⁰⁰ ŠIRUČKOVÁ, Michaela. Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti. In: MIOVSKÝ, M., L. SKÁCELOVÁ, J. ZAPLETALOVÁ a P. NOVÁK. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 30

¹⁰¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 779-805

SHRNUTÍ: Třetí kapitola popisuje klienty kurátorů pro děti a mládež. Prvořadá je dětská klientela a mládež, které jsme pojmově vymezili. Rovněž byly vymezeny pojmy vztahující se k trestnímu řízení, vzešlé ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže – děti mladší 15 let a mladiství. Do okruhu klientů kurátora pro děti a mládež je potřeba zahrnout i rodiče a zákonné zástupce klientů.

4 SOCIÁLNĚ – PATOLOGICKÉ PROJEVY CHOVÁNÍ

Řešení sociálně-patologických projevů chování dětí a mládeže spadá do kompetencí kurátorů pro mládež. Vydefinujme si nejprve pojem sociálně-patologické jevy. Dle sociologického slovníku se jedná „o nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy.“¹⁰²

GULOVÁ používá pro označení nežádoucích, nenormálních společenských jevů termín sociální patologie.¹⁰³ K těmto jevům řadí šikanu, záškoláctví, agresi, delikvenci mladistvých, drogovou závislost aj.

MATOUŠEK popisuje sociální patologii jako „sociální selhání.“¹⁰⁴

V zákoně jsou uvedeny děti vykazující sociálně-patologické projevy chování v § 6 odst. c) a d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jsou to děti:

„c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití,
*d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte.“*¹⁰⁵

Jedná se o klienty kurátorů pro mládež jejichž chování vykazuje odchylky od společensky uznávaných norem a jejich řešení je právě v kompetenci kurátorů. Chování dětí a mladistvých je ovlivněno spoustou faktorů. Jde o tzv. rizikové faktory.

---

¹⁰² MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Velký sociologický slovník –II.* Praha: Univerzita Karlova – Karolinum, 1996, s. 758

¹⁰³ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory.* Praha: Grada, 2011, s. 16

¹⁰⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce.* Praha: Portál, 2003, s. 142

¹⁰⁵ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 6, odst. c) a d). In: *Sbírka zákonů České republiky*

WALKER a SEWERSON dělí rizikové faktory do čtyř skupin.

- 1) Rizika spojená s osobností dítěte – rizika vychází z individuality dítěte, jeho psychické a fyzické konstituce a jeho sociální zkušenosti. Řadíme sem např. nedonošenost, porodní úraz, nemoc, prenatální poškození mozku, nízká inteligence, hyperaktivita, neschopnost řešit problém, malá sebeúcta, slabé sociální vazby či neschopnost vnímat pozitiva ze sociálních vztahů
- 2) Rizika spojená s rodinnou – základní riziko je v nedostatku lásky, vřelosti domova. Důraz je kladen na systém rodiny, fungování systému rodiny, chování rodičů a v neposlední řadě na výchovný styl.
- 3) Rizika spojená se společností – zde je kladen důraz na hustotu zalidnění a životní podmínky v dané lokalitě.
- 4) Rizika spojená se školou – zde se může jednat o nepřiměřené nároky učitelů, školní neúspěch, odmítání vrstevníků, šikana, slabá vazba na školu.¹⁰⁶

K rodině a jejímu významu na osobnost dítěte se vyjadřuje i MILAN TOMKA.¹⁰⁷ Považuje ji za základní výchovnou a socializační buňku společnosti, ale také za nositelku sociální patologie. V této souvislosti má rodinná výchova určující význam při formování osobnosti mladého člověka a je rozhodující i pro jeho mravní vývoj.¹⁰⁸

Velký nárůst problémů mládeže souvisí s užíváním a zneužíváním návykových látek. LABÁTH¹⁰⁹ uvádí tři formy.

- 1) pasivní forma – útky, záškoláctví, vyhýbání se povinností
- 2) agresivní forma – delikvence, násilí
- 3) kompromis – výkyvy v práci i běžném životě, projevy instability

---

¹⁰⁶ VOJTKOVÁ, Věra. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008

¹⁰⁷ PhDr. MILAN TOMKA, PhD. – Katedra sociální práce a sociálních věd, Svaz UFK v Nitre

¹⁰⁸ TOMKA, Milan. Rodinný systém ako predmet záujmu sociálnej práce. In: SMUTEK, Martin a Miroslav Kappl. *Proměny klienta služeb sociální práce*. Hradec Králové: Univerzita hradec Králové, Katedra sociální práce a sociální politiky, Pedagogická fakulta, Gaudeamus, 2006 s. 219

¹⁰⁹ LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001

4.1 Protiprávní jednání – kriminalita a delikvence

Protiprávní jednání rovněž patří k sociálně-patologickým jevům chování. Do této oblasti chování zahrnujeme kriminalitu a delikvenci.

V rovině závažnosti nebo škodlivosti pro společnost, můžeme protiprávní jednání dělit na přestupky a trestné činy. Trestné činy dále dělíme na přečiny a zločiny (podle Trestního zákona). Než se dostaneme ke kriminalitě a delikvenci, vysvětlíme pár základních pojmů, které se k tématu vztahují.

Přestupek je definován v Zákoně o přestupcích.¹¹⁰ „*Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.*“¹¹¹ Co se týká odpovědnosti, není za něj odpovědný ten, kdo nedovršil v době jeho spáchání patnácti let.

Trestný čin je definován v Trestním zákoníku.¹¹² „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“¹¹³ Spáchání trestného činu je podle trestního zákoníku základem trestní odpovědnosti. Od přestupku se trestný čin liší hlavně provedením daného činu. Při **trestném činu** hovoříme o vysoké společenské škodlivosti.

V případě, že se trestného činu dopustí dítě mladší patnácti let, nejedná se o trestný čin, ale o **čin jinak trestný**, v případě mladistvých o **provinění**. Tyto děti má v péči kurátor pro mládež.

Kriminalitu pedagogický slovník definuje jako „*negativní společensko-historický, podmíněný jev, tvořený souhrnem jednání, jehož důsledkem je trestná činnost.*“¹¹⁴

MATOUŠEK kriminalitu definuje jako, „*veškerou trestnou činnost, tj. rovněž tu, kterou spáchaly osoby, které nemají trestní odpovědnost.*“¹¹⁵

Definice pojmu kriminality představuje výskyt trestního jednání, který je vyjádřen souhrnem všech trestných činů spáchanými na určitém území za určitou dobu.

---

¹¹⁰ ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

¹¹¹ ČESKO, ref. 110, § 2

¹¹² ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*

¹¹³ ČESKO, ref. 112, § 13

¹¹⁴ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 278

¹¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 97

Kriminalita dětí a mládeže je specifická z důvodu celkové nezralosti a nedokončeného psychosociálního vývoje dospívajícího. Velkou roli v těchto případech sehrává vyšší míra impulsivnosti, často i požívání alkoholu. VALIŠOVÁ a KASÍKOVÁ k tomu dále uvádí, že tento druh kriminality se vyskytuje převážně ve vrstevnických skupinách, kde pachatelé páchají trestné skutky z důvodu zapadení do party.¹¹⁶

Kriminalitu můžeme také specifikovat jako souhrn sociálně škodlivých jevů, jež jsou stanoveny v trestních kodexech.

Nejčastěji se kriminální chování u dětí vyskytuje ve formě majetkové trestné činnosti, násilná trestná činnost je méně častá.

Delikvenci můžeme charakterizovat jako „úmyslné protisociální chování a páchaní činů, které jsou v rozporu s právními nebo mravními normami určité společnosti. Toto označení má širší význam než slovo kriminalita, protože delikvence postihuje i takové jevy, které jsou v rozporu s dobrými mravy.“¹¹⁷

FISCHER a ŠKODA delikvenci definují z lat. delinquere – provinit se¹¹⁸. Jako jedno z nejčastějších označení pro mravní narušení popisuje delikvenci VYKOPALOVÁ. „Delikventní chování tedy označuje antisociální chování, které může, ale nemusí být spojeno s právními důsledky a míní se jím mírnější forma porušení mravních nebo právních norem, označované také někdy jako přestupky, které mohou být epizodické povahy, ale i sériově se opakující, nebo mohou být označením pro delikventní způsob života s různou intenzitou těchto projevů, charakteristické pro mladší věkovou skupinu, tj. děti a mladistvé.“¹¹⁹

Nejčastější trestná činnost uváděná u dětí a mladistvých viz Příloha 2

---

¹¹⁶ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2006, s. 360

¹¹⁷ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ, ref. 116, s. 362

¹¹⁸ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 156

¹¹⁹ VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 2002

4.2 Lhaní

Lhaní zahrnujeme do neagresivních poruch chování. Každou nepravdu dítěte, nemůžeme nazývat lží. MARTÍNEK rozlišuje tři základní kategorie lhaní a to **smyšlenku, bájnou lež a pravou lež**¹²⁰. Tyto kategorie uvádí i FISCHER a ŠKODA.¹²¹

Smyšlenka se objevuje převážně u dětí předškolního věku. V tomto případě se nejedná nebo nemusíme ji považovat za něco zvláštního či dokonce patologického. Problém ale nastává u dětí školního věku. „*Za chorobné však můžeme považovat smyšlenky ve školním věku (především v tom středním a starším) – vyskytují se zejména u dětí s emoční labilitou, se sníženou úrovní rozumových schopností, u dětí viditelně infantilních.*“¹²²

Bájná lež se projevuje tím, že dítě vypráví dlouhé vymyšlené příběhy, často až neskutečné, s jediným cílem – vzbudit senzaci. Normálně se objevuje u dětí ve věku do deseti až jedenácti let. V pubertě a dospívání bývá spojená s některou z psychických poruch – může nastat situace, kdy jedinec už sám neví co je pravda a co lež.

Pravá lež se vyskytuje u jedinců, kteří si již plně uvědomují rozdíl mezi tím co je pravda a co ne. Pravá lež sleduje určitý cíl a je tedy záměrná, vědomá. „*Je častým úkazem u dětí, které procházejí v domácím prostředí velice tvrdou a mnohdy trestající výchovou, za každý prohřešek (třeba i nevýznamný), je dítě přísně potrestáno.*“¹²³ Pravá lež není většinou příčinnou duševní poruchy, nicméně v případech častého používání se může stát návykem. Jedinec se k ní uchyluje v případě např. vyhnutí se nějaké povinnosti, chce něco získat – nejlépe výhodu, nebo v případě manipulace s dospělým. Častým motivem užívání lži je také uplatnění se v kolektivu. Dítě toužící po obdivu spolužáků, učitelů, si vymýšlí údaje o sobě, rodičích či sourozencích. Jedná se především o děti trpící komplexem méněcennosti nebo nedokonalosti.

---

¹²⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009

¹²¹ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009

¹²² MARTÍNEK, Zdeněk., ref. 120, s. 93

¹²³ MARTÍNEK, Zdeněk, ref. 120, s. 94

Jiné rozdělení lhaní, avšak z části podobné výše uvedenému uvádí VÁGNEROVÁ. Podle ní rozlišujeme lhaní na **pravou lež, bájivou lhavost a patologickou lhavost**. Přičemž u bájivé lhavosti je nutné sledovat frekvenci lží – jak moc, kdy, komu a při jaké příležitosti dítě lže, důležité je i sledovat za jakým účelem. V případě patologické lži se lež stává trvalejším rysem dětské osobnosti, dítě všechny problémy řeší právě lží.¹²⁴

4.3 Krádeže

Stejně jako každou nepravdu dítěte, nemůžeme vždy nazývat lží, tak ani zcizení věci nelze nazývat vždy krádeží. V předškolním, někdy i mladším školním věku se běžně setkáváme s neúmyslným zcizením hračky jiného dítěte, jelikož se tomu druhému zrovna zalíbí, dítě toto činí v podstatě nevědomky, není v tom úmysl. Rovněž o krádeži nemůžeme mluvit v případě rodin, v nichž žije více sourozenců, kteří si od běžně půjčují hračky či školní potřeby, je to pro ně normální, tedy jakási norma. Dítě z takovéto rodiny si potom zcela automaticky půjčuje od spolužáků pero, pastelku apod. Je to pro něj „*prostě normální*.“

Pravá krádež je taková, při níž dítě nebo mladistvý odcizí nějaký předmět vědomě a uvědomuje si nesprávnost svého chování. Krádeže ve většině případů nebývají spojeny s psychickým onemocněním, ale má na nich velký podíl nevhodné prostředí, v němž dítě žije, vrstevnické skupiny či nevýhodné postavení jedince v kolektivu dětí. „*Pokud se dítě dopustí pravé krádeže, je na místě její podrobné a přesné vyšetření. Vždy je nutné hledat příčinu, proč k ní vlastně došlo.*“¹²⁵

DANEK za pravou krádež považuje odcizení věci podle promyšleného plánu, aby bylo sníženo riziko dopadení na minimum. Jedinci tato krádež většinou přináší zisk.

Dítě má potřebu si krádeží opatřit věc na úkor druhého, může ale jít i o potřebu krádeží někomu ublížit, bez zájmu o ukradenou věc.

Existují i případy, kdy dítě krádeží řeší svoji finanční situaci, kradenou věc prodá a peníze použije na nákup alkoholu, drog či na hazardní hry.

¹²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 793

¹²⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 96

Je zajímavé, že krádeží se dopouští i děti z dobře zajištěných rodin, často je důvodem krádeží nezáměr rodičů. Existují ale i rodiny, v nichž krádež není považována jako něco zvláštního, není považována za přečin, ale jako chování, které rodině prospěje. Dochází i k případům, kdy jsou děti svými rodiči ke krádežím nuceny a potom pozitivně hodnoceny.

V každém případě, musí být příčiny krádeže dobře prozkoumány, neboť se může jednat o nedostatek v zabezpečování potřeb dítěte nebo o zanedbání výchovy dítěte. Kompetence k tomuto náleží orgánu SPOD.¹²⁶

4.4 Zanedbávání povinné školní docházky

Znamená vlastně jinými slovy záškoláctví. Tedy zameškání výuky žáka bez řádné omluvy. V současnosti je záškoláctví považováno za veliký problém, neboť z důvodu častých absencí přispívá k nedokončení základních či středních škol. Tím pádem dochází k minimální možnosti uplatnění v profesním životě nebo na trhu práce. Záškoláctví definuje MARTÍNEK jako: „úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.“¹²⁷

KONDÁŠ záškoláctví popisuje jako mírnější formu maladjustace¹²⁸ na školu a školní prostředí, vyznačující se únikovou a vyhýbací reakcí. K nejčastějším příčinám řadí snahu vyhnout se nepříjemným situacím, problémům a povinnostem. Řadí sem také strach – z učitele, předmětu, zkoušky, spolužáků. Všímá si i problémů s možností začlenění do kolektivu nebo neschopnosti se odpoutat od milované osoby (matky).¹²⁹

Důležitý je rovněž pohled na důvody, které k chození za školu vedou. Vždy je nutné provést pečlivý rozbor dané situace a získat si důvěru u záškoláka. Je také dobré, abychom se zajímali o to, zda je jedná o záškoláctví ojedinělé nebo soustavné.¹³⁰

---

¹²⁶ DANEK, Ján a kol. *Prevencia kriminality v prostredí detí a mládeže*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2007

¹²⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 97

¹²⁸ MALADJUSTACE – nepřizpůsobení prvku nebo ucelené části potřebám a požadavkům celku

¹²⁹ DANEK, Ján, ref. 126

¹³⁰ KRÍŽ, Josef. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. vyd. 2. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2004

V úvodu podkapitoly jsme uvedly, že záškoláctví znamená zameškání výuky žáka bez řádné omluvy. To v podstatě znamená, že žáka omlouvá ze školy rodič nebo jeho zákonný zástupce. Jakým způsobem se toto děje, je uvedeno ve školském zákoně a prostřednictvím školního řádu, který má každá škola. Zde je definováno, do kdy musí rodiče omluvit nepřítomnost svého dítěte ve škole.

„Zákonný zástupce žáka je povinen doložit důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování nejpozději do 3 kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti žáka. Podmínky pro uvolňování žáka z vyučování a omlouvání neúčasti žáka ve vyučování stanoví školní řád.“¹³¹

Záškoláctví můžeme rozlišit na:

impulsivní – toto záškoláctví není předem naplánováno, žák reaguje nepromyšleně, do školy nedorazí, případně odejde v průběhu vyučování. Jelikož se bojí následků, v záškoláctví pokračuje

účelové (plánované) – v tomto případě se žák vyhýbá buďto konkrétnímu učiteli, předmětu, písemce apod.¹³²

Jiné dělení uvádí KYRIACOU:

Pravé záškoláctví – žák do školy nechodí, ale rodiče si myslí, že ano

Záškoláctví s vědomím rodičů – dítě nejde do školy bez oprávněného důvodu (pomáhá rodičům, stará se o někoho nemocného,..)

Záškoláctví s klamáním rodičů – dítě simuluje nemoc, rodiče poté absenci omluví ze zdravotních důvodů

Útěky ze školy – dítě do školy sice chodí, nechá si zapsat přítomnost, poté na pár hodin odejde, jinak se říká také *interní záškoláctví*

Odmítání školy – dítě má strach, že učení je moc těžké, že jej nezvládne, má strach ze šikany, deprese. V tomto případě je nutná odborná intervence.¹³³

---

¹³¹ ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 30. In: *Sbírka zákonů České republiky*

¹³² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, s. 97

¹³³ KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005

Záškoláctví jako poruchu chování řeší spolu s rodinnou kurátor pro mládež. Do jeho kompetencí spadá nejen podrobné rozebrání případu, zjištění příčiny záškoláctví, jakou roli v něm hrají vrstevnické skupiny či rodina, ale také má zajistit, aby se situace napravila.

4.5 Útěky a toulky

Děti a mladiství často útěků a toulek využívají k řešení problémových situací. „*Je jakousi variantou únikového jednání. Pokud dítě utíká z domova, je to signálem, že rodina nefunguje jako zdroj jistoty a bezpečí a ve své funkci nějakým způsobem selhává.*“¹³⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že problémy s touláním, ať už se jedná o pozdní návraty domů nebo toulání se dítěte někde venku pramení ve velké většině z problémů v rodině.

Útěk ať už je jakýkoliv, může být jednak projevem psychického onemocnění, ale také důsledkem špatné adaptace dítěte na prostředí nebo dokonce nevhodným prostředím, v němž dítě vyrůstá.

VÁGNEROVÁ dělí útěky na **reaktivní/impulzivní, chronické a toulání se**. V případě, kdy se jedná o útěk bez přípravy, je emotivní, dítě jej neplánuje, jedná se o útěk impulzivní. Reaktivní útěky jsou mezi dětmi a mladistvými nejčastější. Jedná se o zkratkovité jednání, dítě jím řeší nepříjemnou situaci – např. strach ze špatné známky ve škole a následný hněv rodičů nebo tímto útekem řeší nepříjemnou situaci v rodině. Děti neutíkají daleko, bývají často poblíž domova nebo u příbuzných, u kterých hledají ochranu. Co se týká chronického útěku, je pravým opakem. Dítě, pod tlakem dlouhodobých problémů, svůj útěk plánuje a připravuje dopředu.

Nejčastější příčinou útěků je nedostatečné citové zázemí v rodině. Jako další příčinu útěků můžeme uvést snahu zviditelnit se v partě mezi vrstevníky nebo touha po dobrodružství. Tyto útěky jsou rovněž předem dlouhodobě plánované a děti nemají problém vloupat se do cizích obydlí nebo se dopouštět krádeží. Jedinec v těchto případech neutíká sám, ale s partou, která je jakýmsi hnacím motorem.

---

¹³⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 792

Posledním stadiem útěků, jež navazuje na útky je toulání se. Toulky mívají delší trvání, často bývají spojeny se záškoláctvím. Nejčastěji se toulají děti, jež nemají prakticky žádný citový vztah ke své rodině a v podstatě žádné hranice chování. Na toulkách jsou děti také vystaveny působení vnějšího okolí, které je může vést ke krádežím, prostituci, násilí atd.

Dle MARTÍNKA se toulky vyznačují promyšleností, dítě přesně ví kam půjde, kde na cestu vezme peníze, má předem stanovený plán. Toulky často končí vypátráním dítěte policií. V případě, že se dítě toulky dopustí, je po jeho nalezení důležitá lékařská prohlídka a péče terapeuta – psychologa nebo etopeda¹³⁵. Důležitá je ale hlavně spolupráce odborníka s rodinnou toulajícím a rovněž s kurátorem pro mládež.¹³⁶

4.6 Zneužívání návykových látek

Pod pojmem návykové látky NEŠPOR a CSÉMY popisují **drogu**, jako chemickou nebo přírodní látku, „*kteřá mění tělesný nebo duševní stav člověka.*“ Zneužívání drog potom popisují jako stav, kdy „*již působí tělesné, duševní, pracovní, rodinné nebo jiné problémy.*“¹³⁷

MATOUŠEK míní drogy jako psychoaktivní látky, jejichž držení a užívání je nezákonné.¹³⁸

Za psychoaktivní látky označuje VÁGNEROVÁ „*látky, které mohou měnit psychický stav, obvykle subjektivně žádoucím způsobem.*“¹³⁹

Zneužívání návykových látek jednoznačně souvisí se závislostí na droze a to jak závislostí tělesnou, tak závislostí duševní.

Ve většině případů je duševní závislost provázena silnou touhou po droze, ačkoliv si je dotýčný vědom toho, že je to v rozporu s jeho zájmy. Tělesná závislost nastává tehdy, jestliže při vysazení drogy nebo při snížení dávky dochází k nepříjemným obtížím. Horší z těchto dvou závislostí je ta duševní.

---

¹³⁵ ETOPEIDIE - je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním dětí, mládeže a dospělých, kteří mají poruchu chování.

¹³⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 102

¹³⁷ NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha: Sportprobag, 1992

¹³⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 59

¹³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 548

Dalším sociálně-patologickým jevem u dětí, je **kouření**. Kouření tabákových výrobků je jedním z největších společenských problémů dnešní doby. Z práce kurátora je dokonce zřejmé, že se tabákové výrobky dostávají dětem do rukou stále častěji. Přestože „*prodávat tabákové výrobky, tabákové potřeby a elektronické cigarety osobám mladším 18 let se zakazuje*“¹⁴⁰, je jejich dostupnost velmi značná. Účinnou, ale zároveň látkou, která způsobuje jedincovu závislost na cigaretách, je nikotin. Ten spolu s oxidem uhelnatým a dehtovými látky představuje pro kuřáka největší riziko. Kouření jako takové není samo o sobě trestné, u nezletilých kuřáků ale vyžaduje přinejmenším výchovné působení. To zprostředkovávají kurátoři pro mládež.

Ruku v ruce s kouřením jde další sociálně-patologický jev a to užívání **alkoholu**. Stejně tak jako cigarety, je i alkohol snadno dostupný. A stejně tak jako se cigarety v ČR nesmí prodávat osobám mladším 18 let, platí totéž i u alkoholu. Měl by tedy být pro tuto věkovou skupinu tabu. Bohužel, opak je pravdou a to i přesto, že zákaz prodeje alkoholu je podpořen i Trestním zákonem a tomu, kdo dítěti bude opakovaně ve větší míře podávat alkohol, nebo jej prodávat, hrozí odnětí svobody až na jeden rok.

Definici alkoholu najdeme v již zmiňovaném zákoně, konkrétně v § 2, písmeno k), § 12 se potom zabývá samotným zákazem prodeje alkoholu dětem do 18 let. „*Zakazuje se prodávat nebo podávat alkoholické nápoje osobám mladším osmnácti let.*“¹⁴¹

Z praxe je zřejmé, že alkohol je nejrozšířenější a nejčastěji užívaná návyková látka. Toto tvrzení potvrzují i FISCHER a ŠKODA, kteří tvrdí, že se jedná o nejrozšířenější, nejčastěji užívanou a v našem sociokulturním prostředí značně akceptovanou psychoaktivní látku.¹⁴²

Konzumace alkoholu sebou nese velká zdravotní rizika, za všechny můžeme uvést – ovlivnění mozkových funkcí nebo vliv na pozornost.

---

¹⁴⁰ ČESKO. Zákon č. 379/2005 Sb., O opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů, § 6 odst. 1, In: *Sbírka zákonů České republiky*

¹⁴¹ ČESKO, ref. 140, § 12, odst. 1, písmeno a)

¹⁴² FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, s. 99-100

Do práce kurátora pro mládež náleží zjišťování, kde se jeho klient ať už k cigaretám nebo alkoholu dostal. Zdá se mi alarmující, že ve většině případů první cigaretu dítěti podají sami rodiče, neboť v tom nevidí „žádný velký problém.“ S alkoholem zrovna tak, mnohdy se s ním dítě setká přímo v rodině.

V souvislosti s užíváním alkoholu, ale i jiných návykových látek u dětí a mladistvých se hovoří a jsou i důkazy o tom, že dochází k ovlivňování činnosti a funkci mozku. Mírné poškození mozku zaviněném užíváním návykových látek vede k horším studijním, později pracovním výsledkům. To i tehdy, pokud v dospělosti spotřeba alkoholu a drog klesne. Kromě problémů s pamětí můžeme ještě zařadit úrazy, dopravní nehody, sebevraždy, otravy, sexuální násilí, trestnou činnost.

Kdybychom měly uvést některé společné univerzální známky zneužívání alkoholu a drog u dětí a mládeže, souhlasily bychom s NEŠPOREM a CSÉMYM, kteří uvádějí:

- ztráty alkoholu, prášků, peněz nebo cennějších předmětů v domácnosti,
- výměna přátel a kamarádů za starší a dospívající, mající již zkušenosti s drogou i alkoholem,
- zanedbávání péče o svůj vzhled a zevnějšek,
- náhlé zhoršení školních výsledků, nezájem o učení,
- častější podrážděnost a přecitlivělost, při konfliktech s rodiči tendence odcházet z domova,
- ztráta zájmu o dříve vyhledávané zájmy a lidi, hodnoty, myšlenky,
- tajnůstkářství, lhaní, rozporná tvrzení,
- problémy s úřady, se zákonem, jež jsou následkem krádeží, rvaček, výtržnictví¹⁴³

SHRNUTÍ: Čtvrtá kapitola navazuje na třetí, v níž jsme vymezili okruh klientů kurátorů. Čtvrtá kapitole popisuje jednotlivé druhy sociálně-patologických projevů chování, jejichž řešení spadá do kompetencí kurátorů pro děti a mládež. Jedná se zejména o lhaní, krádeže, útěky, zneužívání alkoholu, drog, kouření cigaret a v neposlední řadě o protiprávní jednání – kriminalitu a delikvenci.

---

¹⁴³ NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat.* Praha: Sportprobag, 1992

5 VÝZKUM

Výzkum jsem realizovala na Magistrátu města Prostějova. OSPOD zde vykonává sociálně právní ochranu dětí jak v přenesené tak samostatné působnosti. Oddělení sociálně právní ochrany dětí se zde dělí na dvě oddělení, jež spadají pod Odbor sociálních věcí. Jedním z oddělení je Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Oddělení v samostatné působnosti zajišťuje zejména úkoly související s tzv. zlobivými rodiči. Což v praxi znamená, že vyhledávají děti jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti jim plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti zneužívají. V rámci svých kompetencí pracovníce tohoto oddělení např. projednávají s rodiči odstranění nedostatků ve výchově, rozhodují o výchovných opatřeních podle zákona o rodině, poskytuje nebo zprostředkovává rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních předpisů (dávky státní sociální podpory, hmotné nouze, atd.). V přenesené působnosti pomáhají pracovníce rodičům při řešení výchovných problémů související s péčí o dítě, podává soudu návrhy na opatření na ochranu dětí, zajišťuje neodkladnou péči dětem, které se ocitly bez péče přiměřené jejich věku atd.

Druhé oddělení je Oddělení sociální prevence. V rámci výkonu sociálně právní ochrany dětí vykonává činnosti dle zákona č. 359/1999 Sb. (o sociálně právní ochraně dětí). Jinými slovy se toto oddělení zaměřuje na mladistvé páchající trestnou činnost, na děti mladší 15 let páchající činy jinak trestné a na děti do dovršení 18 let s jinými výchovnými problémy typu záškoláctví, útky od rodičů. Spolupracuje s různými organizacemi např. při výkonu trestu obecně prospěšných prací spolupracuje s Probační a mediační službou. Pracovníci tohoto oddělení jsou specializovanými pracovníky sociálně-právní ochrany dětí jimž se obecně říká **kurátor pro mládež**.

Kurátorů pro děti a mládež je na Oddělení sociální prevence celkem pět (s nimi byl veden v rámci výzkumu rozhovor), dále je zde jeden sociální kurátor a vedoucí oddělení.

5.1 Stanovení cílů výzkumu

Hlavním cílem empirického výzkumu je seznámení s činností kurátora pro mládež v systému sociálně – právní ochrany dětí na Magistrátu města Prostějova.

DÍLČÍ CÍLE jsou:

- prostřednictvím kazuistik ukázat teorii na reálných případech a poukázat na systém práce kurátorů pro mládež s dětmi mladšími patnácti let a mladistvými
- na základě statistické analýzy dokreslit počet klientů kurátorů pro mládež

HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

„Jaká je role kurátora pro děti a mládež v systému sociálně-právní ochrany dětí?“

Pro důkladné zodpovězení je třeba si položit několik dílčích výzkumných otázek.

Pro lepší přehlednost uvedeme v tabulce č. 1 dílčí výzkumné otázky.

Na jejich základě jsem sestavila zjišťovací otázky, jež byly použity v rozhovoru.

Dílčí výzkumná otázka (DVO)	Zjišťovací otázka (ZO)
Je kurátor pro děti a mládež sociální pracovník?	Jaké povinnosti na sebe bere kurátor pro děti a mládež? Jaký typ sociálního pracovníka převládá u kurátorů pro děti a mládež? Jakým způsobem jednáte s klienty, v rámci jakého paradigmatu?
Má organizace práce vliv na roli kurátora pro děti a mládež?	Jakým způsobem si svoji práci organizujete? Jak se o klientech dozvídáte? Kontroluje ji někdo, kdo?
Jaká je etika sociální práce u kurátora pro děti a mládež?	Co si představujete pod pojmem etika sociální práce? Vědí klienti jakým způsobem nakládáte s informacemi, které se od nich dozvíte? Jaké je podle vás neprofesionální chování?
Má kurátor pro děti a mládež nějaká dilemata?	Vnímáte při rozhovoru s klientem nějaká dilemata sociální práce?
Jak důležitá je role kurátora pro děti a mládež v trestním řízení?	Na jakém základě píšete zprávu k soudu pro trestní řízení, jaké informace sbíráte a z jakých zdrojů? Ověřujete si informace napsané ve zprávě, kde? Jaká je spolupráce s klienty s trestnou činností?

Tabulka č. 1

5.2 Metodologie, cílová skupina a organizace výzkumu

METODOLOGIE

K získání potřebných údajů, použiji metodu kvalitativního i kvantitativního výzkumu.

Metodou pro sběr dat v rámci výzkumu byl zvolen rozhovor, kazuistika a statistická analýza.

Rozhovor definuje CHRÁSKA jako interview. Podle něj jde o metodu shromažďování dat, při níž je respondent a výzkumník v bezprostřední verbální komunikaci. V rámci rozhovoru dochází mezi respondentem a výzkumníkem k navázání osobního kontaktu, umožní lépe poznat náladu respondenta i jeho postoje. Další nespornou výhodou rozhovoru, je možnost sledování reakcí respondenta na kladené otázky, což umožňuje korigování dalšího směru otázek. O úspěšnosti rozhovoru rozhoduje navázání nejlépe přátelského vztahu a vytvoření příjemné, uvolněné a otevřené atmosféry.¹⁴⁴

V kvalitativním výzkumu rozlišujeme několik druhů rozhovorů. REICHEL rozlišuje **volný** (nestrukturovaný, neformální), **narativní**, **polostrukturovaný** a **strukturovaný rozhovor**¹⁴⁵

Pro sběr dat byl zvolen **rozhovor strukturovaný**. Rozhovor má předem určeny otázky i jejich pořadí. Rozhovor obsahoval 13 zjišťovacích otázek. Schéma rozhovoru viz příloha č. 4.

V rámci kvalitativního výzkumu a pro důkladné popsání kurátorovi činnosti s mladistvými byl zvolen další přístup a to studium a **analýza písemných dokumentů**.

MIOVSKÝ uvádí, že při analýze dokumentů výzkumník zpravidla nevytváří nové zdrojové materiály, určené k analýze, ale naopak pracuje s materiálem, který již existuje.¹⁴⁶

Pro můj výzkum byly použity rozsáhlé spisové dokumentace sestavované přímo kurátory pro děti mládež. Dle mého názoru jsou podstatným informačním zdrojem vypovídajícím o kurátorově činnosti.

¹⁴⁴ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada: 2007, s. 182

¹⁴⁵ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 110-112

¹⁴⁶ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 98-99

Pro vytvoření uceleného obrazu kurátorovi činnosti byla využita i metoda kvantitativního výzkumu, kterou je **statistická analýza**. Statistika je věda zabývající se metodami sběru, zpracování a vyhodnocování hromadných dat.¹⁴⁷

CÍLOVÁ SKUPINA

První cílovou skupinu tvořili kurátoři pro mládež, pracující na Odboru sociálních věcí – oddělení sociální prevence na Magistrátu města Prostějova.

Druhá cílová skupina je zaměřena na děti do 15 let a mladistvé v evidenci OSPOD na Magistrátu města Prostějova.

ORGANIZACE VÝZKUMU

Výzkumný problém byl stanoven v měsíci září 2011. V našem případě se jedná o oblast sociálně-právní ochrany dětí a kurátorovi pro děti a mládež, konkrétně o tom, jakou zastává roli v systému sociálně-právní ochrany dětí na okrese Prostějov.

Na přelomu měsíců říjen listopad 2011 stanoven typ výzkumu jako kombinovaný kvantitativní a kvalitativní forma, cíl výzkumu, metodologie a cílové skupiny.

Příprava a organizace rozhovorů probíhala od října do prosince roku 2011.

Současně byla kontaktována vedoucí oddělení sociální prevence a samotné kurátorky. Vedoucí oddělení byla seznámena s tématem výzkumu, formou a obsahem rozhovorů. Rovněž byl od ní vyžádán souhlas s provedením těchto rozhovorů. Kurátorky byly druhý den kontaktovány a seznámeny se způsobem a cílem rozhovoru. Současně se dohodnul termín realizace rozhovorů. Ať ze strany vedoucí oddělení, tak ze strany kurátorek, byl k celému výzkumu velice kladný přístup.

S vedoucí oddělení bylo dohodnuto, že vzhledem k vytíženosti kurátorek budou rozhovory realizovány v průběhu měsíce ledna 2012 v dopolední hodině. Rozhovor poskytlo pět kurátorek pro děti a mládež, tedy všichni pracovníci oddělení sociální prevence.

V lednu 2012 probíhalo rovněž studium spisové dokumentace. Na jeho základě byly vybrány kazuistiky dvou mladistvých. V únoru a březnu 2012 byla zpracována statistická analýza týkající se počtu klientů kurátorů pro mládež.

---

¹⁴⁷ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada: 2007, s. 19

5.3 Vlastní výzkum

Vlastní výzkum je rozčleněn do tří částí:

Část A – zaznamenává rozhovory s pěti kurátory pro mládež, **Část B** – jsou kazuistiky mladistvých a **Část C** – tvoří statistická analýza.

A. ROZHOVOR

DÍLČÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 1 - „JE KURÁTOR PRO MLÁDEŽ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK?“

ZO č. 1. „Jaké povinnosti na sebe bere kurátor pro děti a mládež?“

K 1 „Ty, které mu ukládá zákon o sociálně-právní ochraně dětí aj. a pracovní náplň stanovená zaměstnavatelem.“

K 2 „Povinnosti vyplývající z náplně práce, zákona o SPOD, zákona o soudnictví ve věcech mládeže.“

K 3 „Povinnosti ukotvené v jeho pracovní náplni, tj. zabývá se mladistvými s opakovanými poruchami chování, mladistvými, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání, nebo se dopustili přestupku. O těchto osobách podává kvalifikované zprávy soudu, OSZ, PČR.“

K 4 „Povinnosti vyplývající ze zákonů – 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, pak samozřejmě další – o rodině, Ústava, Listina, Úmluva o právech dítěte.“

K 5 „Jsou to povinnosti vyplývající z pracovní náplně pracovníka a legislativního rámce.“

ZO č. 2. „Jaký typ sociálního pracovníka převládá u kurátorů pro mládež?“

K 1 „Z jakého úhlu pohledu? Myslíte třeba podle míry direktivity direktivní-nedirektivní, podle temperamentu choleric-melancholik, podle dichotomie kontrola-podpora, podle převažujícího sociálně-pedagogického přístupu rogersovský, systemický? Myslím, že z žádného jmenovaného ani jiného hlediska nelze kurátora pro mládež typizovat. Měl by mít vlastnosti požadované od každého sociálního pracovníka: mít kladný vztah k lidem, přijímat je takové, jací jsou, což není v rozporu se snahou kurátora vést klienta ke korektivnímu náhledu na své chování, být empatický, erudovaný, nejlépe i psychosociálně zralý atd. (Mimochodem: vůbec si nemyslím, že v práci kurátora převažuje přístup kontrolující a direktivní, jak si mnozí k mému překvapení myslí. Samozřejmě prvek „kontroly“, „přebírání starostí“, „přebírání odpovědnosti pracovníkem“, jak to různě bývá nazýváno, je v profesi kurátora pro mládež nutně přítomen, za důležitější a účinnější považuji provázení, podporu a zmocňování klienta k pochopení jeho situace a v ideálním případě převzetí zodpovědnosti za její řešení, v čemž se ostatně promítá i moje osobní „nastavení“.)“

K 2 „Empatický, měl by dodržovat kodex sociálního pracovníka, umět naslouchat, být schopen diagnostiky, vyrovnaný.“

K 3 „Empatický, otevřený, sdílný.“

K 4 „Nelze určit konkrétní typ, každý má své povahové vlastnosti, které musí uzpůsobit dle dané situace a konkrétního klienta – v podstatě lze říci, že převládají vlastnosti, které jsou pro výkon této profese potřebné, nutné – empatie, vyrovnanost, nadhled, schopnost naslouchat, pozitivní vztah k lidem obecně, tolerance, spolupráce, taktnost, schopnost udržet si autoritu a profesionální distanci.“

K 5 „Empatický, vyrovnaný, vstřícný, vnímavý, chápající, komunikativní.“

ZO č. 3. „Jakým způsobem jednáte s klienty, v rámci jakého paradigmatu?“

K 1 „Dříve jsem se domnívala, že když už je mermomocí potřeba něco škatulkovat (protože vesměs se vše spíše prolíná a škatulkování je dobré maximálně pro zjednodušení z důvodů topografických), tak sociální pracovník jasně patří do paradigmatu poradenského. Vždyť přece pro odbornou psychoterapii nemá kvalifikaci a má se především starat o tu přímou mravenčí práci se svými klienty a nikoli o reformy. V posledních letech jsem svůj názor zčásti přehodnotila v souvislosti se složitostí problémů našich mladých klientů, kteří mnohdy nemají ani tak problém ryze poradenský jako spíše subtilní problémy svého vnitřního světa a problémy vztahové. Máme-li svým klientům lépe porozumět a účinněji jim pomoci, myslím, že se v současnosti sociální pracovníci potřebují více učit regulérně používat přístupy používané v psychoterapii či odborném psychologickém poradenství, aniž by překračovali rámec své kompetence sociálního pracovníka. Například vedení rozhovorů podle systemického přístupu, motivačních rozhovorů aj., důraz na interaktivní přístup. Zkušenosti posledních let mě vedou také k tomu, že sociální pracovník by asi měl tendovat i do paradigmatu reformního, alespoň upozorňováním na nejproblematictější místa legislativy, sociální politiky i když najít vhodnou formu a dostatek sil ještě na tohle je těžké. Shrnutí: Myslím, že těžiště je v rámci paradigmatu poradenského, přesahuje však i do obou dalších zmiňovaných paradigmat.“

K 2 „Poradenského, psychoterapeutického.“

K 3 „V rámci poradenského a psychoterapeutického paradigmatu.“

K 4 „Diagnostické, poradenské, terapeutické-psychoterapeutické.“

K 5 „V rámci legislativy, dle potřeb klienta, paradigma: poradenské, psychoterapeutické.“

Shrneme-li odpovědi na zjišťovací otázky, dojdeme k závěru, že kurátorky se považují za sociální pracovníce s povinnostmi stanovenými v zákoně pracovní smlouvě. Nespecifikují typ sociálního pracovníka jako takový, ale vychází z osobnosti kurátora, z jeho vlastních povahových vlastností, jež uzpůsobuje dané situaci a potřebám klientů. Kurátorky se v praxi běžně setkávají s paradigmaty sociální práce. Jedná s o terapeutické, reformní a poradenské. Těžiště svojí práce vidí v paradigmatu poradenském, ale jak sami uvádí, není možné přistupovat k práci pouze v rámci jednoho, vždy se ostatní paradigmata prolínají. V rámci zkvalitnění pomoci svým klientům, lepšímu pochopení jejich situace by se kurátorky rády více věnovaly i přístupům používaným v psychoterapii a odborném psychologickém poradenství.

DÍLČÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 2 - „MÁ ORGANIZACE PRÁCE VLIV NA ROLI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ?“

ZO č. 4. „Jakým způsobem si svoji práci organizujete?“

K 1 *„Práce se člení zejména na přímou práci s objednanými klienty na pracovišti, plánovaná šetření v rodinách, plánované návštěvy dětí v zařízeních, plánovaná jednání s jinými institucemi, u soudu, na policii, neplánovaná jednání s klienty a institucemi, administrativa. Je třeba podřídit se časovému plánu jednání u jiných institucí, možnostem rodičů, škol, termínům návštěv dětí dle zákona, možnostem využít služební vozidlo, stále narůstající byrokratizaci atd. Organizace práce je tedy výrazně časově limitována jinými subjekty a faktory.“*

K 2 *„Dle nutnosti splnění povinností, termínů, soudních jednání, dle časových možností svých i klientů si klienty zvu na pohovory.“*

K 3 *„Dle potřeby klientů, závažnosti případu, požadavků zainteresovaných stran (PČR, soudu, apod.).“*

K 4 „Dle potřeb klienta s respektováním i našich potřeb – dle jejich pracovní vytíženosti, potřeby konzultací, u nás dle potřeby zjistit aktuální stav, nové informace apod. je nutné počítat i s tím, že mohou nastat situace ne zcela plánované – nutnost vyjet do terénu, účastnit se operativních a neplánovaných jednání na jiných institucích apod. – vždy je dobré nechávat si určitou časovou „rezervu“, „nejet na doraz“ – to je ovšem spíše teorie, v praxi je to většinou na doraz.“

K 5 „Dle potřeb klienta, pracovní vytíženosti-plnění jiných pracovních úkolů.“

ZO č. 5. „Jak se o klientech dozvídáte?“

K 1 „Zejména od škol, rodičů, policie, OSZ, jiných občanů, od dětí samotných.“

K 2 „Ze strany různých institucí – školy, PČR, lékaři, občané, klient sám přichází.“

K 3 „Od samotných rodičů, škol, školských a zdravotnických zařízení, obecních úřadů, PČR, širší veřejnosti.“

K 4 „Klienti nás buď sami vyhledají nebo z činnosti jiných institucí či občanů – školy, PČR, PMS, zdravotnická zařízení, OSZ, soudy.“

K 5 „Obrátí se sami rodiče či děti, z činnosti soudu, policie, lékařů, škol a dalších jiných zainteresovaných institucí“

ZO č. 6. „Kontroluje někdo vaši práci, kdo?“

K 1 „Průběžně i periodicky vedoucí oddělení podle plánu kontrol kontrolou spisů, při metodickém vedení, konzultacích, případových konferencích. Přes vedoucí prochází veškerá přijatá i odesílaná pošta. Vedoucí je podrobněji informována o složitějších nebo nejasných případech. Krajský úřad při pravidelných kontrolách.“

K 2 „Vedoucí oddělení, vedoucí odboru, tajemník, Krajský úřad – kontroluje se vedení spisové dokumentace.“

K 3 „Kontrolu provádí vedoucí oddělení, zprostředkovaně pak vedoucí odboru sociálních věcí a skrze vedoucího pak tajemník Městského úřadu. V časových intervalech je pak prováděna kontrola z Krajského úřadu. Provádí se kontrola spisového materiálu.“

K 4 „Ano, kontroluje – vedoucí oddělení, vedoucí odboru, tajemník úřadu, pak kontroly Krajského úřadu, kontroluje se spisová dokumentace.“

K 5 „Vedoucí oddělení, potažmo vedoucí odboru, tajemník úřadu, Krajský úřad – jedná se o kontrolu vedení spisových dokumentací o klientech.“

Organizace práce kurátorů pro děti a mládež úzce souvisí s tím, jakým způsobem se o klientech kurátoři dozvídají. K nejčastějším institucím pozorujícím na nové klienty je škola, Policie ČR, lékaři, PMS nebo soudy. Na kurátory se ale obrací i samotné děti a jejich rodiče. Práci si kurátorky organizují víceméně samy. Musí do ní zahrnout přímou práci s objednanými klienty v kancelářích, plánovaná šetření v rodinách, plánované návštěvy dětí v zařízeních, jednání s dalšími spolupracujícími organizacemi, ale také musí počítat s operativním a nenaplánovaným jednáním s klienty i institucemi. Jako každá práce vykonávaná pro někoho, je činnost kurátorů kontrolována. Kontrola je prováděna v pravidelných intervalech zejména vedoucí oddělení, vedoucím odboru a tajemníkem. Další kontrolním orgánem je Krajský úřad Olomouckého kraje, který v rámci kontrolního systému kontroluje hlavně spisovou dokumentaci klientů.

DÍLČÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 3 - „JAKÁ JE EITKA SOCIÁLNÍ PRÁCE U KURÁTORA PRO MLÁDEŽ?“

ZO č. 7. „Co si představujete pod pojmem etika sociální práce?“

K 1 „Odhlédnu od učebnic a řeknu toto: Jako pro kurátorku pro mládež jsou pro mě hlavními etickými hledisky oprávněný zájem dítěte a soulad s mým svědomím. Co je oprávněným zájmem dítěte je v hlavních rysech dáno právními předpisy, rovněž to, jakým způsobem jej mohu chránit v rámci svého povolání.

Samozřejmě život je velmi pestrý, proto jen právní rámec k ujasnění všeho nestačí, to by nemusela existovat sociální práce: pro ni pak máme etický kodex. Dalším rámcem ujasňování souladu praktického výkonu naší práce s etickými principy jsou zejména v konkrétních, citlivých, diskutabilních otázkách supervize, intervize, případové konference, konzultace s kolegy, ale i s klienty!. A soulad s mým svědomím? Mohlo by se zdát, že je to hledisko velmi subjektivní, avšak každý pracovník pomáhající profesi nepochybně vkládá do své práce i svou osobnost (viz Úlehla, Kratochvíl) - přes ni „pasíruje“ veškeré své působení na klienta. Pokud se sociální pracovník vyvaruje některých chyb („explicitní, implicitní vnucovač, minimalizovač - viz Timulák Základy vedení psychoterapeutického rozhovoru), je podle mého názoru vlastní svědomí (niterné, jádrové přesvědčení, sebekoncept) regulérním a neopominutelným rádcem sociálního pracovníka.“

K 2 „Co vše by měl splňovat osobnost sociálního pracovníka, jak by měl správně jednat, dodržování zákonů – jak by práce měla celkově vypadat“

K 3 „Ukotvena v kodexu sociálního pracovníka.“

K 4 „To, jak by měla sociální práce vypadat, vyplývá z etického kodexu sociálního pracovníka – etika je dána morálkou společnosti, je vyjádřena normami, předpisy a pravidly chování, nemá především trpět křehkost vztahu sociální pracovník – klient, důležité jsou tedy osobnostní rysy sociálního pracovníka, mezi základní etické principy patří respektování klienta, poskytnutí dostatečného prostoru klientovi k vyjádření, nezaujatý postoj, respekt k jeho právu na sebeurčení, zachování

mlčenlivosti! Respektování principů vycházejících z lidských práv a důstojnosti a principů sociální spravedlnosti.“

K 5 *Zahrnula bych sem zejména dodržování etického kodexu sociálního pracovníka, z čehož mimo jiné vyplývá i to, jak by taková práce měla vypadat, co by se při ní mělo dodržovat, jaký by sociální pracovník měl být – vlastnosti, hodnot.,“*

ZO č. 8. „Vědí klienti jak nakládáte s informacemi, které se od nich dozvíte?“

K 1 *„Ano.“*

K 2 *„Ano, jsou informováni o vedení spisové dokumentace, povinnosti mlčenlivosti, ke spisům nemá nikdo přístup.“*

K 3 *„Ano, jsou informováni o naší mlčenlivosti a o tom, kam budeme vypracovanou zprávu zasílat.“*

K 4 *„ANO – klienty poučujeme, sdělujeme jim, k čemu jsou informace potřebné, jak s nimi bude naloženo.“*

K 5 *„Ano vědí, vždy bývají o tomto poučení.“*

ZO č. 9. „Jaké je podle vás neprofesionální chování?“

K 1 *„Nevlídnost ke klientům, nezájem, formální přístup k řešení problémů, nekolegiální chování, nechť k odbornému růstu, rezignace a „splývání“ po pohodlné vlně. V určitém rozsahu se stává etickým problémem.“*

K 2 *„Není v souladu s kodexem sociálního pracovníka, s principy slušného chování, v rozporu se zákonem.“*

K 3 „*To, které není ukotveno v kodexu sociálního pracovníka a které je v rozporu s pravidly slušného chování.*“

K 4 „*Takové, které není v souladu s etickým kodexem, jednoduše takové, které se vymyká zásadám slušného chování.*“

K 5 *Jedná se o to chování, které není naprosto v souladu s etickým kodexem soc. pracovníků, obecně to, které není v souladu s principy slušného chování a jednání.*“

Pojem etika sociální práce je kurátorkám dobře znám. V rámci své činnosti využívají zejména etického kodexu sociálních pracovníků. K základním etickým principům řadí respektování klienta, poskytnutí klientovi dostatečný prostor k vyjádření, nehodnotící postoj ke klientovi nebo respekt k jeho práv na sebeurčení. Důležité je zachování mlčenlivosti a informovanosti klienta o naložení s informacemi, které jim poskytne. Jednání, jež se liší od pravidel uvedených v etickém kodexu sociálních pracovníků, považují respondenti za neprofesionální jednání. Toto chování je charakteristické nevlídností ke klientům, nezájmem, nekolegiálním chováním či nechutí k odbornému růstu.

DÍLČÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 4 - „MÁ KURÁTOR PRO MLÁDEŽ NĚJAKÁ DILEMATA?“

ZO č. 10. „**Vnímáte při rozhovoru s klientem nějaká dilemata sociální práce, jaká?**“

K 1 „*Napadá mě například těžké rozhodování, Zda navrhnout odnětí pubescenta od matky, která dítě hrubě zanedbává a ohrožuje, ale dítě na ní lpí, takže odnětí by je mohlo vést k rezignaci a eskalovat již existující problémy v jeho chování nebo jej v rodině ponechat a riskovat totéž (tj. rezignaci a eskalaci již existujících problémů v jeho chování)?*“

K 2 „Vychází to z množství případů, kterému dát přednost, zda-li dát radu, o které nejsem přesvědčen, ale není jiné cesty, ne vždy lze pomoci, jak by člověk chtěl, zda říci pravdu na rovinu.“

K 3 „Ano, při sdělování citlivých informací, týkající se např. rodičů mladistvého, jejich postojů k dítěti.“

K 4 „Ano – kdy začít řešit problém, jak ho ukončit, komu a čemu dát přednost, rozpor mého cítění a legislativy, jak moc intenzivní péči poskytnout – kdy už spíše ubližuje.“

K 5 „Ano – jak se chovat ke klientovi, který lže, komu dát např. přednost, jakému problému, navíc ne vždy jde práci udělat tak, jak by si pracovník představoval – vždy musí být v souladu s legislativou.“

Stejně jako se kurátorky v praxi setkávají s etikou sociální práce, mají i dilemata sociální práce v jejich činnosti své nezastupitelné místo. Zejména se jedná o případy kdy kurátor řeší kdy zasáhnout, kdy ne, čemu dát přednost, jakému problému.

DÍLČÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 5 - „JAK DULEŽITÁ JE ROLE KURÁTORA PRO MLÁDEŽ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ?“

ZO č. 11. „Na jakém základě píšete zprávu k soudu pro trestní řízení?“

K 1 „Zpráva vychází z jednání s klientem a jeho rodiči, z informací školy, příp. obecního úřadu, z jiných zdrojů, jsou-li významné a spolehlivé, z eventuální dosavadní spolupráce s klientem a znalostí o něm. Zpráva obsahuje rodinnou, osobní a sociální anamnézu klienta se zaměřením na skutečnosti významné pro trestní řízení, vč. např. chování klienta před a po spáchání provinění, postoj klienta k provinění vč. event. kroků k jeho nápravě, shrnutí a závěry, které jsou opřeny o informace ve zprávě uvedené.“

Zpráva může již obsahovat návrh na postup ve věci (např. na podmíněné zastavení trestního stíhání), ale nemusí: závěrečný návrh např. může být podán až po provedeném dokazování při hlavním líčení u soudu v závěrečné řeči kurátora.“

K 2 *„Zprávy píšeme na základě žádosti, zdroje: pohovor s nezl. a rodiči, vyžádaná zpráva školy, zpráva o pověsti v obci.“*

K 3 *„Při psaní zprávy vycházím z informací, které jsou již ve spisovém materiálu, nebo ze spisového materiálu OSPOD. Dále pak z výchovných pohovorů na našem pracovišti, z návštěv v místě bydliště, ze zpráv škol, obecního úřadu, případně lékaře. V případě nařízené ÚV, zpráv Dětského diagnostického ústavu nebo zpráv Výchovného ústavu.“*

K 4 *„Většinou na žádost soudu nebo i bez ní v případě, kdy zjistíme nové informace důležité pro řízení, informace získáváme na základě pohovoru, zpráv jiných zainteresovaných institucí, z vlastní činnosti.“*

K 5 *„Na základě žádosti samotného soudu, přičemž při jejím psaní se vychází zejména z provedeného pohovoru s klientem, vyžádané zprávy ze školy, z místa bydliště a příp. i dalších jiných zainteresovaných institucí.“*

ZO č. 12. „Ověřujete si informace napsané ve zprávě, kde?“

K 1 *„Pravdivost zprávy je důležitější než její úplnost! Když něco nezjistím, ve zprávě to prostě nebude nebo, je-li to důležité, napíšu, proč jsem určité informace nebyla s to zjistit. Informace si nemohu napřed „vymyslet“ a napsat a potom je ověřovat, ale naopak: Píši jen to, co mám hodnověrně doloženo a zdroj ve zprávě uvedu. Pokud ve zprávě učiním o mladistvém nějaký závěr, musí korespondovat s tím, co je uvedeno v předchozím textu a musí být zřejmé, co mě k takovému závěru vedlo. Jinak řečeno: kdyby se mě (třeba u soudu) někdo zeptal, musím být schopna tento závěr argumentačně obhájit.“*

K 2 „Vycházím z poskytnutých informací, nepochybuji o pravdivosti informací, pro upřesnění něčeho telefonuji na příslušnou instituci.“

K 3 „Zprávy zaslané našemu pracovišti zpravidla následně neověřujeme a informace v nich bereme jako validní.“

K 4 „Předpokládáme, že informace jiných institucí jsou dostatečně validní a tedy je nijak speciálně neověřujeme, pouze např. doplňujeme nebo se ujišťujeme buď telefonicky, osobně, písemně.“

K 5 „Informace, které jsou např. uváděné ve zprávě školy si již dále neověřujeme, neboť tyto považujeme za zcela validní.“

ZO č. 13. „Jaká je spolupráce s klienty s trestnou činností?“

K 1 „Klienti s trestnou činností nejsou obvykle významně jiní než ostatní klienti, kteří trestnou činnost nepáchají. Úroveň spolupráce závisí např. na „nastavení“ klienta vůči instituci(m), což může kurátor ovlivnit svým přístupem ke klientovi, na vlivu rodičů v kladném i záporném slova smyslu. Obtížnější bývá např. práce s těmi klienty s trestnou činností, kteří se jí dopouštějí opakovaně, páchají závažnější provinění, mají kriminální rodinnou anamnézu nebo výraznější projevy naznačující disharmonický vývoj osobnosti. Obtížnost spolupráce nespočívá ani tak v tom, že by ji vysloveně odmítali nebo bojkotovali, ale spíše v tom, že navzdory třeba i velkému úsilí soc. pracovníka je podstatně menší šance působit na změnu chování takových klientů.“

K 2 „Nejsou jiní, jsou to děti. Vše vychází z rodiny.“

K 3 „Nevnímám zásadní rozdíl mezi klienty s trestným stíháním a např. klienty s výchovnými problémy.“

K 4 „Nelze jednoznačně říci – většinou se problémy prolínají např. s problémy rodinnými, vzdělávacími, finančními – ekonomickými, spíše tedy nelze říci, že jsou jiní, je to případ od případu, každý má svá specifika.“

K 5 „Neřekla bych, vždy záleží na postojích rodičů, celkově rodinném prostředí, uznávaných hodnotách v rodinně apod.“

Základní činností kurátorů je v rámci trestního řízení sepsání zprávy o klientovi a jeho rodinných poměrech. Zpráva je kurátorem sepsána na základě zjištěných informací. Informace kurátoři získávají od klientů samotných, jejich rodinnou a dále od spolupracujících organizací – škol, lékařů, obecních úřadů apod. Kurátorky za nejdůležitější považují navázání kontaktu s klientem a jeho rodinnou. Informace získané od jiných institucí jsou považovány za dostatečně validní, proto se dále neověřují.

V případech, kdy se určitá informace nepodaří zjistit, do zprávy se neuvádí. Nejdůležitější na zprávě je její pravdivost, nikoliv její úplnost. V rámci trestního řízení se kurátorky setkávají s klienty páchající trestnou činností, kurátorky tyto děti nijak nerozlišují. Z jejich odpovědí je zřejmé, že je jedno o jakého klienta jde a co spáchal, počátek je doma, v rodinném prostředí.

B. KAZUISTIKY

Byla zvolena jako další forma kvalitativního výzkumu, jež by mohla přiblížit roli kurátora v systému sociálně-právní ochrany dětí. Ze spisového materiálu oddělení byly vybrány dvě kazuistiky. V obou případech se jedná o tzv. „trestňák“. V kazuistikách je ukázáno, jakým způsobem se rodina může podílet na životní situaci dítěte a rovněž ukázána práce kurátora pro děti a mládež.

Jelikož se jedná o kazuistiky směřující k účelům trestního řízení, neodpovídají zcela kazuistickému schématu. Pro přehlednost byl použit souvislý text, ne členění dle roků.

Zatímco v případě Františka je rodina nefungující a to po jakémkoliv strážce a chlapec je jim víceméně na obtíž, v druhém případě Bronislav se jedná o fungující rodinu, jež za chlapcem stojí a má pevné rodinné hodnoty. Která z rodin se na životní situaci dítěte podepsala lépe je zřejmé právě z uvedených kazuistik.

KAZUISTIKA 1 - FRANTIŠEK

Struktura rodiny

Děti:

František, narozen 1994, okresní město,

Irena, narozena 1989, okresní město,

David, narozen 1992, okresní město

Kryštof, narozen 2005, obec na Prostějovsku, (syn matky+druha)

Josef, narozen 2001, okresní město (syn otce a družky)

Matka, narozena 1970, uklízečka

Otec, narozen 1973, zámečnick

Rodinná anamnéza:

Chlapec od útlého věku žil v rodinném prostředí, které nevytvářelo předpoklady pro jeho harmonický vývoj. Výchovná situace se poté významně zhoršila v době, kdy žil v péči matky a zároveň dosáhl prepubertálního a pubertálního věku (cca od r. 2005), který vždy klade zvýšené nároky na kvalitu výchovné péče. Tuto péči matka mladistvého nezvládala a z dnešního pohledu lze říci, že ji zanedbávala. Výchova chlapce byla na jedné straně nepřiměřeně liberální, nedůsledná, nedostačivá, současně si matka stěžovala, že ji syn neposlouchá, nerespektuje, potlouká se se staršími kamarády, je na ni hrubý, a že jej nezvládá. Obdobně matka nezvládala ani výchovu staršího syna Davida, u něhož se rovněž vyskytovaly výchovné problémy a svévolně ukončil učiliště.

Ovšem ani otec žádný přímý zásah do poměrů u matky až do r. 2009 nerealizoval, ačkoli mu byla situace známa.

Rodiče nezletilého uzavřeli manželství v roce 1991 a z jejich vztahu se narodily tři děti: dnes již zletilí Irena a David a jako nejmladší nezl. František. Společně žili na vesnici N. Manželství rodičů bylo neuspořádané, mezi rodiči docházelo k hádkám, otec dětí v té době požíval alkohol a choval se agresivně vůči matce i dětem. V roce 2001 došlo k rozvodu manželství. Na dobu po rozvodu uzavřeli rodiče dohodu schválenou OS v M., jíž byly všechny tři děti svěřeny do výchovy matky, otci bylo stanoveno výživné. Přesto nezletilý František zůstal u otce až do března 2002, kdy na základě zjištěných nedostatků v péči otce byla matka kontaktována sociálními pracovníky OSPOD a poté převzala dítě do své péče.

Matka od rozvodu manželství žije v městečku Z., kde navázala partnerský vztah s panem S.; z něj se v r. 2005 narodil nezl. Kryštof. Partner matky je tělesně hendikepovaný, vozíčkář, matka o něj donedávna pečovala, nyní je zaměstnána jako uklízečka. Rodiče s Kryštofem obývají dvoupokojový byt v podílovém spoluvlastnictví matky a druha, neudržovaný, zanedbaný. V současnosti s nimi žije i zletilý syn matky David G., kterého „vyhodili z evidence na Úřadu práce.“ Nezl. František žil v domácnosti matky od r. 2002 do roku 2008 a nyní od února 2011.

Otec nezletilého žil a žije v obci N. v partnerském vztahu s paní Y.; z něj se narodil v r. 2001 syn Josef. Otec obývá s družkou, nezl. Josefem a od r. 2008 do února 2011 i s nezl. Františkem byt 2+1 ve starém rodinném domku rodičů družky. Byt je částečně rekonstruován, přiměřeně zařízen a udržován. Otec nezletilého pracuje jako zámečnický, partnerka otce jako šička.

Osobní anamnéza – školní vzdělání:

Nezletilý zahájil **povinnou školní docházku** s ročním odkladem (v r. 2001) v ZŠ v okresním městě O. poblíž bydliště otce, během 1. třídy přestoupil do ZŠ v Z. (= v bydlišti matky), kde byl vyučován podle *osnov zvláštní školy*. Jeho prospěch byl průměrný, byl roztěkaný, neschopný se soustředit, domácí úkoly byly odbyté. Mezi dětmi byl oblíbený, rád pomohl spolužákům i dospělým, cenil si pochvaly; docházka do školy byla bez potíží.

V průběhu let se jeho chování zhoršovalo, v roce 2007 mu bylo uděleno napomenutí třídního učitele za porušování školního řádu a nevhodné chování ve výuce, důtka tř. učitele za kouření v době vyučování, důtka tř. učitele za šikanu, vymáhání peněz, poškozování cizí věci a fyzické napadání spolužáků, byla mu snížena známka z chování. Docházka do školy byla pravidelná.

Prospěch i chování chlapce se zlepšilo v období školního roku 2008/09, kdy byl v péči zařízení pro ústavní výchovu - dětského domova v A.; chlapec byl snaživý, pod dohledem vychovatelů byl schopen soustavné přípravy do školy; problémem zůstávaly významné mezery v dosavadním vzdělávání.

Povinnou školní docházku nezletilý ukončil ve šk. roce 2009/10 na ZŠ v okresním městě O. poblíž bydliště otce, neboť v té době byl ve výchově svého otce. Dle zprávy školy byl v chování Františka pozorován zvýšený psychomotorický neklid a nervozita spojená s impulzivitou. V práci byl lehce negativistický, při kladném hodnocení se jeho zájem o práci zvyšoval. Potřeboval klidný přístup. Byl komunikativní, jeho postavení v kolektivu bylo velmi dobré, byl oblíbený. Neměl závažné kázeňské přestupky. Zadané úkoly většinou plnil. Jeho studijní výsledky byly hodnoceny jako průměrné, škola měla za to, že je schopen se vyučit.

Chlapec neměl neomluvenou absenci, otec a zejména jeho partnerka se školou řádně spolupracovali.

Od září 2010 do března 2011 byl nezletilý žákem 1. ročníku tříletého učebního oboru malíř na **SOU** v okresním městě O. Jeho prospěch byl slabý; v zásadě odpovídal jeho schopnostem a tomu, že přišel na střední odborné učiliště, kde je předpokládána vyšší úroveň znalostí než jakou může mít z programu zvláštní školy. To bylo učilištěm bráno v potaz. Na výsledcích pololetního vysvědčení (nedostatečný v matematice, jazyce českém, jazyce anglickém a neklasifikován v občanské nauce) se však podílela také neomluvená absence. Nebyla rozsáhlá, avšak chlapci každá hodina ve škole chybí. Za neomluvené hodiny byl klasifikován dvojkou z chování, jiné kázeňské problémy neměl.

Shora záměrně podrobněji popsaná školní anamnéza je dle mého názoru odrazem kvality výchovných prostředí, v nichž mladistvý v jednotlivých obdobích žil.

V únoru 2011 odešel nezletilý do bydliště matky a od 14. 3. 2011 přestoupil do učebního oboru kuchařské práce na (speciální) **Střední škole v P.** (poblíž bydliště matky).

Chování do roku 2008:

Nezletilý František se jako dítě mladší 15 let rovněž dopouštěl *činů jinak trestných*, a to vždy s dalšími spolupachateli. Okresní soud v P. následně uložil tato opatření:

- za krádež a poškozování cizí věci: dohled probačního úředníka
- za výtržnictví a pokus ublížení na zdraví: upuštěno od uložení opatření
- za krádež vloupáním, pokus krádeže vloupáním: uloženo zařazení do výchovného programu ve středisku výchovné péče
- za pokus o krádež vloupáním: upuštěno od uložení opatření; v odůvodnění rozsudku je konstatováno, že motiv k páchání deliktů nezletilého byl v oblasti výchovného a citového zanedbání dítěte.

Sociální diagnóza

Na základě všech shora uvedených důvodů byla přijata řada *opatření*. Především do rodiny nezletilého od r. 2004 výrazně a soustavně *intervenoval orgán sociálně-právní ochrany dětí*, který se snažil působit na zlepšení úrovně výchovné péče ze strany matky i na samotného chlapce.

Matka verbálně spolupracovala, avšak nebyla schopna realizovat daná doporučení a neprojevovala skutečnou snahu o změnu a opravdový, hluboký zájem o dítě - ovšem stejně tak otec, který se se synem stýkal minimálně a neprojevoval o něj skutečný zájem.

Od r. 2006 byl realizován *dohled probačního úředníka*. V témže roce chlapec absolvoval i *dvouměsíční diagnostický pobyt v Psychiatrické léčebně* s diagnózou socializovaná porucha chování; léčebna jako hlavní důvod nestandardního jednání dítěte shledala v nepodnětném výchovném prostředí a nedostatečné citové saturaci potřeb dítěte. Poté chlapec docházel do psychiatrické ambulance a měl užívat zklidňující medikaci, což však nebylo v rodině dodržováno, matka s dítětem do ambulance nedocházela pravidelně a posléze spolupráci svévolně ukončila. Psychologické vyšetření z r. 2006 konstatuje aktuální výkon v testu rozumových schopností chlapce na hranici pásma výrazného podprůměru a lehké mentální retardace; osobnost simplexní s chudým prožíváním a malou citovou rezonancí vůči okolí, patrné selhávání v sociálních situacích a zhoršená sociální adaptace; emotivita oploštělá.

V roce 2008 absolvoval chlapec *dvouměsíční pobyt ve Středisku výchovné péče*; bez problémů se adaptoval, byla zjištěna zjevná zanedbanost dítěte z domácího prostředí, nebyl veden k domácí přípravě do školy, neměl žádné organizované volnočasové aktivity. Matka se zařízením spolupracovala, k chlapci projevovala spíše chladný vztah. Doporučení střediska stejně jako doporučení orgánu sociálně právní ochrany dětí matka nerealizovala.

Chování po roce 2008

Pro přetrvávající výchovné problémy byl dne **11. 8. 2008** nezletilý na základě **předběžného opatření OS v P. umístěn v Dětském Diagnostickém Ústavu**, odkud byl přerazen do **Dětského domova v A.** Pobyť v dětském domově byl v r. 2009 přerušen dvouměsíčním pobytem chlapce ve středisku výchovné péče, který nařídil OS v P. již v r. 2008, avšak rodiče se střediskem nespolupracovali a odmítali pobyt zaplatit. V zařízeních bylo zjištěno, že chlapec je zvládnutelný vychovateli i pedagogy běžnými výchovnými přístupy, je snaživý, do kolektivu se dobře zapojoval.

Přetrvávala u něj potřeba bližšího citového vztahu, který mu rodina neposkytovala, potřeboval přijetí a ocenění, kterého se mu nedostávalo. Režim zařízení až na drobné výjimky akceptoval, zlepšil se jeho školní prospěch. K matce chlapec jezdil na dovolenky, navštěvovala jej, se zařízením spolupracovala. Spolupráce otce se zařízením byla prakticky nulová, s chlapcem byl pouze v telefonickém kontaktu.

Chlapec přesto projevoval přání být svěřen do výchovy otce. Až poté, co byl otec kontaktován sociálními pracovníky OSPOD, podal návrh na svěřením nezletilého do své výchovy. Ačkoli OSPOD měl ke svěřením nezl. do péče otce výhrady (nedostatečný skutečný zájem o dítě, nedostatky v péči o ně v dřívější době), byl nezl. **otci do výchovy svěřen a nad výchovou stanoven dohled.**

Nezletilý tedy žil do r. 2001 s oběma rodiči, 2001-2002 s otcem, 2002-2008 u matky, (školní) rok 2008/09 v dětském domově, od léta 2009 do února 2011 v rodině svého otce, od února 2011 opět u matky. Zpočátku bylo za pobytu u otce chlapcovo prospívání ve škole dobré a nedopouštěl se žádných deliktů. Otec i jeho partnerka dle potřeby spolupracovali s institucemi a nebylo zjištěno, že by nad chlapcem nevykonávali přiměřený dohled. Nelze však přehlédnout, že osobní jednání s institucemi a školou otec ponechával na své družce. Jeho aktivita a osobní angažovanost ve výchově byla naprosto nedostatečná, tyto aktivity jej doslova obtěžovaly, což dokládá slovy, že chlapec už je dost velký, aby věděl, jak se má chovat, a když tomu tak nebude, nebude moci u otce bydlet. S přibývajícím potížením bylo evidentní, že představa otce je taková, že chlapec má vše řešit sám, v nejnútnejších případech pověřil jednáním s institucemi svou družku.

Mladistvý ovšem tíhnul i k matce, k níž pravidelně o víkendech dojížděl na návštěvu; zde je výchovné prostředí výrazně liberální. Zde se také měl v létě 2010 jako mladistvý dopustit **provinění znásilnění** (chlapce); František to tvrdošjně popíral, situace nebyla jednoznačná. Na podzim téhož roku měl před odjezdem k matce **okrást** ve městě O. kolemjdoucí ženu, k čemuž se přiznal. Pro oba tyto skutky byla na něj podána obžaloba u soudu pro mládež - OS v O.

V únoru 2011 nezletilý **přestal docházet do SOU stavebního. Dne 29. 2. se nevrátil domů k otci** s tím, že jsou mezi nimi konflikty a nadále u otce odmítá žít. Za této situace se ani otec nechtěl o syna starat; již dříve opakovaně deklaroval, že chlapce u sebe nenechá, pokud zanechá učiliště. V této souvislosti otec nezletilého zmiňoval i to, že je po stránce bydlení závislý na své družce, resp. na jejích rodičích jako majitelích domu. Z kontextu bylo možno dovodit, že šlo v podstatě o „alibi“ - otcí šlo hlavně o jeho vlastní klid a zbavení se odpovědnosti. Rovněž matka nezletilého vyjadřovala obavy z trvalého soužití svého syna a svého druhá, neboť i ona byla na bydlení u něm závislá.

Za tohoto stavu akceptovali rodiče přání nezletilého přestoupit na Střední školu v P., kde by navštěvoval učební obor určený i pro děti s mentálním hendikepem. Učiliště s chlapcem **navštívila kurátorka**, rodiče „neměli čas“. Chlapec sem nastoupil 14. 3. 2011. S rodiči byla dohodnuta podmínka, že chlapec bude bydlet na internátě, na víkendy může dojíždět k matce. Všichni zúčastnění si byli vědomi, že k tomuto řešení bylo přistoupeno proto, že jinak by hrozilo opětovné umístění Františka do ústavní výchovy. Přesto rodiče nezaplatili ubytování nezletilého na internátě (cca 2000 Kč/měs. včetně stravy), místo toho se přeli o peníze. Nezletilý zprvu do učiliště dojížděl z bydliště matky, avšak začal absentovat a později měl **souvislou neomluvenou absenci**.

Do rodiny obou rodičů bylo výrazně intervenováno s cílem zajistit chlapci domácí zázemí a přípravu na povolání, případně zajistit umístění v zařízení pro výkon ústavní výchovy. Nakonec oba rodiče uzavřeli dohodu, že nezletilý zůstane bydlet v rodině matky a bude se ucházet o zaměstnání u Úřadu práce. To se také stalo.

Účinnost uvažované ústavní výchovy sejevila s ohledem na nadcházející zletilost chlapce sporná, nedostatečně efektivní, i když bylo zřejmé, že v rodině matky je jejím druhem víceméně trpěn. Za chlapce se v tomto směru postavila matka, která je spoluvlastnicí bytu, v němž s druhem žije, a jeho bydlení zde prosadila. Chlapec u ní chtěl zůstat, k otci se za žádnou cenu nechtěl vrátit. Otcí to v zásadě vyhovovalo, neboť v průběhu doby dával nepokrytě najevo, že ho kontaktování sociálními pracovníky, školou, policií, kteří s ním chtěli řešit problémy jeho syna, obtěžovalo. Otec nikdy nepřišel na žádné jednání s žádnou institucí, vždy musel být kurátorem navštíven v místě svého bydliště, často se však také nechal „zapírat“ a vymlouval se na pracovní vytížení - dle svých slov neustále dělal 16-ti hodinové směny.

Matce komplikoval situaci tím, že jí neposkytl přídavek na dítě ani jí jinak finančně nevypomohl. Vymáhání výživného po otci by bylo možné pouze v případě změny rozsudku o svěření nezletilého do péče, což rodiče nechtěli půl roku před jeho zletilostí realizovat, navíc je diskutabilní, zda by soud výživné stanovil, když chlapec byl uchazečem o zaměstnání u ÚP - tedy „schopen sám se žít“, jak to obvykle bývá vykládáno.

V srpnu 2011 bylo chlapci jako mladistvému Okresním soudem v O. prokázáno provinění znásilnění a krádeže, za což byl **odsouzen k trestnímu opatření** odnětí svobody v trvání tří let podmíněně odloženému na zkušební dobu tří let. Dále mu byla uloženo **výchovné opatření**: dohled probačního úředníka a **ochranné opatření**: ochranná výchova.

Sociální prognóza

Vzhledem k blízké zletilosti kurátor, ač s určitou lítostí, ochranné opatření nenavrhoval. Mladistvý se proti rozsudku odvolal. Krajský soud zrušil rozsudek v té části, jíž byla uložena ochranná výchova s odůvodněním, že ochranná výchova již nemůže splnit svůj účel. Jinak rozsudek potvrdil. Chlapec zůstal u matky až do zletilosti v lednu 2012, s otcem se nestýká.

Další prognóza je v tomto případě velmi nejistá, neboť ve výchově chlapce selhalo to nejdůležitější – rodina.

KAZUISTIKA 2 - BRONISLAV

Struktura rodiny

Děti:

Bronislav, narozen 1994, okresní město

Matka, narozená 1962, učitelka, okresní město

Otec, narozen 1956, výpočetní technik, okresní město

Rodinná anamnéza:

Rodina je v evidenci OSPOD od roku 2005, po spáchání provinění. Do té nebyla spisová dokumentace odborem sociálních věcí vedena.

Mladiství pochází z úplné rodiny. Oba rodiče mladistvého jsou trvale zaměstnáni a kromě mladistvého se starají ještě o jeho další dva nezaopatřené sourozence, z nichž starší sestra je zletilá a studuje, mladší sestra je žákyní základní školy. Mladistvý má ještě další dva dospělé sourozence z předchozích manželství svých rodičů, se všemi se stýká. Rodina obývá byt v rodinném domě; druhý byt obývají prarodiče mladistvého ze strany matky, jimž rodina vypomáhá

Osobní anamnéza – školní vzdělání

Mladistvý absolvoval 1. stupeň povinné školní docházky na ZŠ v M., poté přestoupil na osmileté gymnázium v M., kde je nyní žákem 6. ročníku. Dle zprávy školy se nedopustil vážnějších kázeňských přestupků, jeho postavení v kolektivu i chování k vyučujícím je dobré, spolupráce rodičů se školou velmi dobrá.

Dle názoru mladistvého jsou jeho rodiče poměrně přísní, dbají na jeho řádné studium i slušné chování, netolerují žádné požívání alkoholu. Vzájemné vztahy s nimi i v širší rodině hodnotí však jako dobré. Povinnosti jsou mu ukládány např. při práci okolo domu nebo při již nezbytné pomoci prarodičům. Baví ho práce s počítačem, rád na něm upravuje fotografie a tvoří různé obrazy.

Rovněž otec při pohovoru na našem pracovišti hodnotil vztahy v rodině jako harmonické. Důraz kladou u syna především na plnění školních povinností, případně pomoc při „mužských“ pracích okolo domu.

Nemá tendence ani nemá od rodičů povoleno chodit po večerech ven, výjimkou byly taneční, kdy se stal skutek, který je předmětem vyšetřování policie. Mladistvý je zdrav.

Chování před spácháním provinění

Mladistvý byl trestně stíhán pro poškození cizí věci, ke kterému došlo následovně: Mladistvý šel z tanečních se spolužákem, stáli se v baru, vypil jedno pivo, pak chodili jen tak ulicemi a povídali si. Mladistvý byl našťvaný na školu, že se mu nahromadily špatné známky, v jeden okamžik uviděl na zemi kámen, zvedl jej a hodil na zaparkované auto, jemuž rozbil čelní sklo. Poté začali prchat, ale někdo je viděl, začal za nimi utíkat a volat, tak se k autu vrátili. Když z domu vyšel majitel, napřed jim nadával, ale mladistvý se začal hned omlouvat, dal majiteli na sebe kontakt s tím, že další den přijde věc vyřešit. Doma řekl věc rodičům; otec mu slíbil půjčit peníze s tím, že mladistvý si vše vyřídí sám. Chlapec šel za majitelem vozu, znovu se omluvil a dohodli se, že po vyúčtování opravy mladistvý škodu majiteli uhradí, což se během několika dní stalo.

Chování po spáchání provinění

K deliktu, který je předmětem trestního stíhání, vyjádřil mladistvý při pohovoru na prostějovském pracovišti OSPOD kritický náhled stejně jako při výslechu na policii. Jeho sebekritičnost v tomto směru byla upřímná. Mladistvý uvedl, že se majitelům vozidla omluvil a bezodkladně se dohodl na úhradě škody, kterou zaplatil dle dohody poté, co byla vyúčtována oprava. Finančně mladistvému vypomohl otec s tím, že vše kolem svého deliktu si bude vyřizovat sám, a že vynaloženou částku otci určitým způsobem nahradí, např. výnosem z brigády. Zároveň rodiče mladistvého potrestali zpřísněním režimu. Mladistvý se jeví jako inteligentní chlapec s podporujícím rodinným zázemím. Jeho provinění je zcela ojedinělým vybočením z jeho dosud řádného života a máme za to, že již dosavadní řízení bylo pro mladistvého dostatečným poučením.

Sociální diagnóza

Mladistvý do doby spáchání provinění nebyl klientem orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jeho provinění je zcela ojedinělým vybočením z jeho dosud řádného života. Z tohoto důvodu kurátorka pro děti a mládež jako pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí plnila úkoly vyplývající ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí spočívající zejména v pohovorech s nezletilým, jeho rodiči a školou. Bronislav s kurátorkou komunikoval a celková spolupráce je kurátorkou hodnocena kladně. Z jeho projevů se bylo možné domnívat, že ví čeho se dopustil a že svého provinění lituje. Vzhledem k výše uvedenému se má za to, že již dosavadní řízení bylo pro mladistvého dostatečným poučením a je možné v tomto případě od trestního stíhání nezletilého odstoupit.

Sociální prognóza

V tomto případě je prognóza velice pozitivní. Rodina jako taková zde plní svůj účel a to jak po ekonomické stránce, tak citové, tudíž vytváří pro mladistvého zdravé domácí prostředí i vzorce chování. K tomuto závěru došlo i okresní státní zastupitelství, které svým rozhodnutím odstoupilo od trestního stíhání mladistvého.

Shrnutí:

Kurátorovu činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí jsme nastínily ve dvou výše uvedených kasuistikách. Z uvedených případů vyplývá, že práce kurátora je opravdu důležitá a nezastupitelná. V rámci prvního případu – Františka, byla kurátorka víceméně jediný, kdo se o něj zajímal, jelikož rodiče si jej přehazovali jako horký brambor. Soustavně intervenovala na zlepšení úrovně výchovné péče ze strany matky i na samotného chlapce. V rámci případu spolupracovala nejen s rodinami chlapce, otce musela několikrát navštívit v místě jeho bydliště, ale také s Psychiatrickou léčebnou, se Střediskem výchovné péče, Dětským diagnostickým ústavem a Dětským domovem, se soudem, při svěření dítěte do otcovi péče a stanovení dohledu nad rodinou. Chlapci kurátor poskytoval oporu i doprovod při přechodu na jinou školu, jelikož rodiče neměli čas. Neustále působil do rodin chlapce s cílem zajistit chlapci domácí zázemí a přípravu na budoucí povolání.

V rámci trestního řízení sepsovala zprávu o poměrech a přítomna na jednáních. Druhý případ, opomeneme-li klienta, názorně ukazuje, že sepsání zprávy kurátorem je víceméně rozhodující pro další řízení. Před sepsáním zprávy prováděla kurátorka s klientem a jeho rodinou výslechy, dotazovala se na klienta i ve škole. Vzhledem k jeho bezchybné pověsti a upřímné lítosti, navrhovala kurátorka odstoupení od trestního stíhání.

C. STATISTICKÁ ANALÝZA

Statistická analýza, jako kvantitativní forma výzkumu, nám poskytne údaje potřebné ke zjištění jednak množství klientů kurátorů pro mládež na OSPOD v Prostějově, ale také přehled o jejich činnosti. Statistickou analýzou mapujeme počet klientů kurátorů za posledních 10 let, sledované období je od roku 2002 do roku 2011. Základní činnosti jsou rozděleny do pěti kategorií - počet klientů páchající trestnou činností, přestupky, klienti s výchovnými problémy, klienti jimž byl nařízen dohled a ústavní výchova. Statistické informace týkající se počtu klientů v ústavní výchově a klientů jimž byl stanoven dohled jsou uváděny k 31. 12.

Celkový počet klientů kurátorů pro děti a mládež za poslední zkoumaný rok (2011) je 324. Z příložené tabulky a grafu potom vyplývá, že počet klientů kurátorů pro děti a mládež, konkrétně dětí do patnácti let a mladistvých je v posledních deseti letech zhruba stejný. Od roku 2010 počet všech jmenovaných klientů klesá. (tabulka a graf č. 1 viz Příloha č. 5)

Přestupky

Co se týká celkového počtu klientů, kteří se dopustili přestupku a jsou v péči kurátorů pro děti a mládež, zaznamenáváme od roku 2002 do roku 2004 jejich pozvolný pokles. Od roku 2005 křivka stoupá a v roce 2008 dosahuje nejvyššího počtu klientů (102). Křivka dívek páchajících přestupky v podstatě kopíruje křivku celkového počtu klientů. Obě křivky od roku 2009 pozvolna klesají. (tabulka a graf č.2 viz Příloha č.5)

Trestná činnost

V tabulkách zabývajících se trestnou činností jsou klienti rozděleni na děti do 15 let, dívky do 15 let, mladistvé a mladistvé dívky . Počet všech těchto klientů rok od roku klesá. V podstatě všechny křivky kopírují křivku celkového počtu klientů (jak je patrné z příloženého grafu). Odlišná je křivka znázorňující mladistvé dívky páchající trestnou činností, jejichž počet se od roku 2009 prakticky nezměnil.(tabulka a graf č.3 viz Příloha 5)

Výchovné problémy

Celkový počet klientů s touto problematikou klesá, velký úbytek klientů byl v roce 2004, potom křivka pomalu stoupala a od roku 2010 opět zaznamenáváme klesající tendenci. Křivku celkového počtu klientů kopíruje křivka dětí do 15 let, včetně dívek do 15 let, nicméně křivka mladistvých, i mladistvých dívek stoupá. (tabulka a graf č.4 viz Příloha 5)

Dohledy

Přiložená tabulka i graf ukazují počet dětí , jimž byl nařízen dohled podle zákona o rodině ve správním řízení. Je zcela patrné, že na rozdíl od předchozích případů, je tato křivka zcela odlišná. Nejvyšší počet dohledů byl nařízen v roce 2002, do roků 2006 a 2007 následuje hluboký propad, potom křivka průběžně stoupá a klesá. Od roku 2010 má klesající charakter.(tabulka a graf č. 5 viz Příloha. 5)

Ústavní výchova

Křivka klientů, jimž byla nařízena ústavní výchova je odlišná s křivkou znázorňující klienty s dohledem. Nejméně klientů (13) bylo v ústavní výchově v roce 2004. Od tohoto roku se počet klientů navyšuje, nejvíce jich bylo v roce 2007. Rok 2008 zaznamenal nízký počet klientů umístěných v ústavní výchově. V roce 2009 se jejich počet navyšuje, za poslední dva roky – tedy 2010 a 2011 je jejich počet shodný. (tabulka a graf č. 6 viz Příloha 5).

5.4 Výzkumné závěry

V rámci výzkumu bylo hlavně poukázáno na roli, kterou kurátoři v systému sociálně-právní ochrany sehrávají. Je zřejmé, že kurátorem se musí člověk narodit, jeho vnitřní hodnoty a pochopení, empatie, smysl pro spolupráci, jsou osobnostní vlastnosti kurátorů, jež nejdou získat praxí. Člověk je prostě musí mít.

Z rozhovorů s kurátorkami pro mládež vyplývá, že samy sebe považují za sociální pracovnice. Rozsah jejich povinností je vymezen legislativou a pracovní náplní. Svoji práci podřizují osobnímu kontaktu s dítětem, jeho rodiči, případně dalšími osobami podílejícími se na výchově a institucím jako jsou školy, poradenská zařízení, zájmová zařízení, soudy, probační a mediační služba, ústavy a zdravotnická zařízení. Jejich cílem co nejlépe zjistit skutkový stav věci, na jehož základě potom přijmout, doporučit či navrhnout opatření. Opatření by měla co nejlépe odpovídat potřebám dítěte. Kurátor v rámci své činnosti působí na rodiče, zprostředkovává další potřebnou poradenskou pomoc nebo opatření na ochranu dítěte ve spolupráci s jinými organizacemi. V sociální práci rozeznáváme tři paradigmatu sociální práce: terapeutické, reformní a poradenské. Liší se mimo jiné i tím, o co sociální pracovníci usilují. Dotazované kurátorky jsou zastánkyněmi především poradenského paradigmatu, neboť se jejich práce zaměřuje především na kvalifikované a odborné poradenství. Poradenství spočívá ve zprostředkování kontaktu na různé jiné služby či organizace a v přímém poradenství ve vztahu klient a kurátor. Současně ale dodávají, že v praxi se prolínají všechna tři paradigmatu.

Kurátorky jsou pracovnicemi úřadu. Jejich pracovní doba je rozdělena na úřední a terénní dny. Na tyto dny si kurátorky musejí zorganizovat práci. V úřední dny se věnují zejména objednaným klientům v kancelářích, případně jsou k dispozici při příchodu nečekaného klienta. V terénních dnech obstarávají pochůzky na jednání k soudu, policii, návštěvy klientů apod. Jako každá práce je i práce sociálních pracovníků kontrolovatelná. Kontroluje se zejména spisová dokumentace klientů. Kontrolní činnost vykonává hlavně vedoucí oddělení, vedoucí odboru, tajemník a Krajský úřad Olomouckého kraje.

Svoji činnost si kurátoři nedokáží představit bez používání etických pravidel sociální práce. Jejich používání je pro ně samozřejmostí, stejně tak jako zachování mlčenlivosti a informování klienta o způsobu naložení s informacemi, které od něj získají.

Každá sociální práce v sobě nese určitá dilemata. I prostějovské kurátorky se s nimi setkávají a to ve formě rozhodování, čemu dát přednost, jakému problému, jak se chovat ke klientovi, který lže, zda se řídit svým svědomím či legislativou.

V trestním řízení tvoří základ kurátorovi práce sepsání zprávy o poměrech klienta. Jde o komplexní výpověď o osobnosti a dosavadním způsobu života mladistvého. Náleží sem poměry ve kterých žil před a v době spáchání činu i aktuální životní situaci. Ke zjištění informací využívají kurátorky pohovorů s dětmi, rodiči, šetření poměrů, informace úřadů, státních orgánů, škol a školských zařízení. Zjištěné informace si nikde neověřují, považují je za validní.

Při své činnosti kurátorky nevnímají kurátorky zásadní rozdíl mezi klienty páchající trestnou činností a klienty např. s výchovnými problémy. Shodují se v tom, že případ od případu je individuální a vše vychází z rodiny klienta. Což dokazují i uvedené kazuistiky.

Práci kurátora s mladistvými jsme popsaly dvěma kazuistikami. V případě první kazuistiky zastávala kurátorka několik rolí. Mnohdy i úlohu rodiče. Spisová dokumentace obsahovala spoustu materiálu k činnosti kurátora. Spolupracovala s mladistvým Františkem formou rozhovorů, neustále se snažila o navázání a udržení kontaktu nejen s Františkem, ale také s jeho rodiči a jejich rodinami (rodiče jsou rozvedení a každý má už jinou rodinu). V rodinách se kurátorka snažila dopomoci Františkovi k lepšímu rodinnému zázemí, stmelit vztahy v rodině, vytvořit zkrátka Františkovi klidné emoční prostředí. Další z rolí byla role kontrolní, kdy kurátorka prováděla dohled nad výchovou otce, jež se stejně jako matka o syna moc nezajímal. Chlapec strávil nějakou dobu v ústavní péči, kurátorka za chlapcem docházela a schvalovala dovolenky pro pobyt u matky. Jelikož se František dopouštěl jako dítě činů jinak trestných, bylo mu uděleno několik opatření.

V průběhu celého trestního řízení byla kurátorka chlapci k dispozici, vysvětlovala mu i jeho rodině průběh tohoto řízení, popsala soudní jednání a provedla jej jím. Základem její práce bylo sepsání zprávy pro účely trestního řízení, kdy zase spolupracovala se všemi zúčastněnými institucemi.

Základ její práce je v tomto případě, podle mého názoru, hlavně ve spolupráci, kurátorka zastávala kromě kontrolní role, rovněž roli pomocnou, poradenskou, snažila se o doprovázení a oporu, hlavně pro chlapce. Přes veškerou snahu kurátorky je situace velice složitá, spolupráce, zejména ze strany rodičů ,je téměř nulová. Chlapci od dětství chyběl pocit domova, jistoty, bezpečí, neměl dostatečné emotivní zázemí. Rodina tady z mého pohledu nefungovala tak jak měla a důsledkem je jednak chlapcovo neprospívání ve škole, ale také jeho sociálně – patologické projevy chování.

Druhou kazuistiku můžeme považovat takřka za vzorovou. A to jak ve způsobu práce kurátora, tak ze strany spolupráce rodiny a klienta. Kurátor zde kladl důraz zejména na prevenci, pomoc vyrovnat se s následky jednání klienta a objasnění celého problému rodině. Kladl důraz na spolupráci s rodinnou, jež se k tomu postavila zodpovědně. Na jedné straně nechali Bronislava. ať si nese následky, na druhé straně mu byli oporou. Kurátorka v rámci spolupráce několikrát hovořila s rodiči, ústně i telefonicky. Dotazovala se na Bronislava ve škole, kde bylo vše v pořádku. Kurátorka prováděla s Bronislavem i několik výchovných pohovorů, pomohla mu, vysvětlila mu, co, jak a proč.

Na dokreslení počtu klientů kurátorů pro děti a mládež jsem provedla statistickou analýzu případů. Z tabulek a grafů uvedených v Příloze 5 je patrné z kolika klienty pracovali kurátoři pro děti a mládež za posledních deset let na okrese Prostějov. Zajímala jsem se o klienty páchající trestnou činností, přestupky, o klienty s výchovnými problémy, jež mají nařízen dohled a ústavní výchovu. Je pozitivní, že se počty klientů ve všech kategoriích nezvyšují, naopak mají klesající charakter.

Hlavním cílem empirického výzkumu bylo **seznámení s činností kurátora pro mládež v systému sociálně – právní ochrany dětí na Magistrátu města Prostějova**. Za tím účelem jsem stanovila dílčí cíle, s jejichž pomocí jsem tuto roli dostatečně přiblížila. Z výzkumu vyplynulo, že role kurátora pro děti a mládež má několik dimenzí, jež se mohou lišit případ od případu.

Společná pro všechny případy je role informátora klientů o průběhu řízení, stejně tak informuje i spolupracující organizace o klientovi. Bez takovéto úzké spolupráce by činnost kurátora neměla smysl ani neposkytovala zpětnou vazbu.

DOPORUČENÍ

Kurátoři pro mládež jsou všeobecně chápány nebo vnímány jako samostatně pracující osoby s velkou odpovědností. Je tedy důležité jim poskytnout dokonalé nejen profesionální zázemí, ale i finanční ohodnocení. Vyplývá to z řady ukazatelů jakými jsou např. individuálnost případů, kdy není možné se řídit jedním naučeným schématem, jelikož problémy klientů často zasahují do psychických problémů, měl by kurátor znát alespoň základy psychologie, důležitá je komunikativnost kurátora, empatie a nemalou roli hraje další vzdělávání kurátorů pro děti a mládež. S rolí kurátora tedy úzce souvisí jeho osobnost. Bez vnitřního přesvědčení, empatie, zdravého úsudku, zkrátka vlastností se kterými se člověk narodí, není možné tuto práci vykonávat odpovědně a role kurátora by mohla působit nejednoznačně.

Při rozhovorech jsem si všimla, že se kurátorky prodírají velkým množstvím spisů, což musí být někdy únavné, z tohoto důvodu je důležité jim poskytnout přiměřenou dobu na rekonvalescenci a doplnit oddělení novými pracovníky.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo seznámení s činností kurátora pro mládež v systému sociálně-právní ochrany dětí. Pomocí odborné literatury jsem se snažila upřesnit a popsat jak osobnost kurátora, jeho profesi tak jeho klienty a jednotlivé problémy se kterými se potýkají. Ve výzkumné části jsem se prostřednictvím rozhovorů s kurátory snažila na teoretickou část navázat a alespoň z části ukázat jejich každodenní práci. Pro snadnější pochopení jejich činností s mladistvými a dětmi mladšími patnácti let jsem si stanovila dva dílčí cíle. Prvním dílčím cílem bylo ukázat teorii na reálných případech, proto jsou uvedeny dvě kazuistiky. Druhým dílčím cílem bylo dokreslení představivosti o klientech kurátorů a jejich množství, k tomu posloužila statistická analýza. Hlavní cíl i takto vytyčené dílčí cíle práce lze pokládat za splněné.

Po důkladném prozkoumání dané problematiky profese kurátora pro mládež a jeho práci s klienty, hodnotím tuto činnost jako velmi přínosnou. Zejména proto, že se v dnešní moderní společnosti stále více objevují u dětí projevy sociálně patologického chování. Zda je to uspěchanou dobou nebo nedostatečným domácím zázemím je jiná otázka. Z mého pohledu musím dát za pravdu odborné literatuře, v níž se uvádí, že základem všeho je rodina. Ta je považovaná za základní výchovnou a socializační buňku společnosti, ale také nositelku sociální patologie. Rodinná výchova má tedy určující význam pro formování osobnosti mladého člověka, je i rozhodující pro jeho mravní vývoj.

Zpracování této práce mi umožnilo nahlédnout pod pokličku jiného boru, neboť s činností kurátorů nemám vlastní zkušenost. S ohledem na její zaměření a náplň se domnívám, že by mohla být zajímavým přínosem pro každého, kdo se o kurátorovu profesi zabývá.

SEZNAM ZKRATEK

atd.	- a tak dále
apod.	- a podobně
č.	- číslo
ČR	- Česká republika
DVO	- dílčí výzkumná otázka
např.	- například
odd.	- oddělení
OSPOD	- orgán sociálně právní ochrany dětí
PČR	- Policie České republiky
PMS	- Probační a mediační služba
Sb.	- sbírka
SPOD	- sociálně právní ochrana
tj.	- to jest
tzv.	- tak zvaný
ZSVM	- zákon o soudnictví ve věcech mládeže
ZO	- zjišťovací otázka

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. *Slabikář sociální práce na ulici*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-148-8

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5

BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-304-3

BURDOVÁ, Eva, Věra NOVOTNÁ a František BRABENEC. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí: komentář*. 2. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-8613-31-9

DANEK, Ján. *Prevencia kriminality v prostredí detí a mládeže*. Trnava: Univerzita Cyrila a Metoda, 2007. ISBN 978-80-89220-94-6

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

GABURA, Ján a Jana PRUŽIŇSKÁ. *Poradenský proces*. Praha: Slon, 1995. ISBN 80-85850-10-9

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Viktoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X

HAVRDOVÁ, Zdena. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902-081-8-5

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3.vyd. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 1998. ISBN 80-7239-003-1

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6

KŘÍŽ, Josef. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2004. ISBN 80-7040-724-7

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3

LAAN, Gert van der. *Otázky legitimace a sociální práce*. Ostrava: Albert, 1988. ISBN 80-85834-41-3

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5

MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník*. Praha: Univerzita Karlova-Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2 vyd. Praha: Avicenum, 1989.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X

MÁTEL, Andrej a kol. *Etika sociálnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2010. ISBN 978-80-89271-85-6

MÁTEL, Andrej, Milan SCHAVEL, Pavel MÜHLPACHR a Tibor ROMAN. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. ISBN 978-80-87182-13-0

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4

MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Toga, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7

MUSIL, Libor. *Ráda bych Vám pomohla, ale...* Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0

NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2673-1

NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha: Sportprobag, 1992

NOVÁK, Tomáš. *Sám sobě psychologem*, Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2956-5

NOVOTNÁ, Věra. *Etika sociální práce a nové poznatky v péči o defektní děti a mládež a staré občany*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1981.

NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-483-5

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. 978-80-7367-647-6

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-3006-6

ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. Praha: Slon, 1994. ISBN 80-85850-00-1

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže-komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-375-5

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-69-9

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1734-4

VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo(historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-93-9

VOJTKOVÁ, Věra. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4573-6

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0337-4

WINKLER, Jiří. *Implementace*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2932-3

Legislativa

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 104/1991 Sb. o Úmluvě o právech dítěte

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*

Příspěvek ve sborníku

FALTUSOVÁ, Jana. Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých. In: TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana a M. SMUTEK. *Riziková mládež v současné společnosti: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí konané pod záštitou projektu PHARE 2003 RL- opatření 2.1.* Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Gaudeamus, 2006, s. 103-106. ISBN 80-7041-044-2

Článek v časopise

NAVRÁTIL, Pavel. Sociální práce jako sociální konstrukce. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998. ISSN 0038-0288

Internetové zdroje

Český statistický úřad – Mapa okresu Prostějov. [online].[cit.28.5.2011]. Dostupné na http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/okres_prostejov

Obrázek č. 1. [online].[cit. 29. 5. 2012]. Dostupné na <http://www.fod.cz/klokane.htm>>

Olomoucký kraj. [online].[cit. 27.5.2011]. Dostupné na http://www.mestopv.cz/cz/turista/o_meste/mapa/olomoucky-kraj.html

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Syndrom vyhoření

Příloha 2 – Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých

Příloha 3 – Zpráva pro trestní řízení proti mladistvému

Příloha 4 – Schéma rozhovoru

Příloha 5 – Statistické údaje

Příloha 6 – Demografické údaje okresu Prostějov

Příloha 1 – Syndrom vyhoření

Syndrom vyhoření nebo také jinými slovy, stav vyhoření osobnosti, se nejčastěji objevuje právě u pomáhajících profesí.

„Je-li naše energetická bilance dlouhodobě záporná (nemáme-li zdroje radosti v životě a nejsme-li dobře zakotveni v těle), dostaneme se do stavu, pro který se ustálil termín syndrom vyhoření. K jeho hlavním projevům patří deprese, lhostejnost, cynismus, stažení se z kontaktu, ztráta sebedůvěry, časté nemoci a tělesné potíže.“¹⁴⁸

Podle MATOUŠKA je syndrom vyhoření souborem typických příznaků vznikajících u pracovníků pomáhajících profesí v důsledku nezvládnutého pracovního stresu. *„Syndrom vyhoření je vždy výslednicí interakce podmínek k práci vytvořených organizací, pro niž profesionál nebo dobrovolník pracuje, a subjektivních očekávání pracovníka.“¹⁴⁹*

„Jedná se o duševní stav, objevující se často u lidí, kteří pracují s jinými lidmi. Vyhořelý člověk se cítí celkově špatně, je duševně tělesně unavený. Má pocity bezmoci a beznaděje, nemá chuť do práce ani radost ze života.“¹⁵⁰

Syndrom vyhoření nazýváme anglickým slovem „born-out efekt“. NOVÁK uvádí, že pojem born-out efekt poprvé použil psychoanalytik Herbert Freudenberger v roce 1974. Svým způsobem jde o velmi výstižnou metaforu, anglické sloveso „to burn“ znamená hořet, ve spojení „burn out“ pak dohořet, vyhořet. V podstatě se jedná o to, že počáteční silně hořící oheň, symbolizující nadšení, motivaci, zájem, aktivitu pomalu přechází do dohořívání a vyhaslosti. FREUDENBERGER definoval burn-out jako stav vyplenění všech energetických zdrojů původně velice intenzivně pracujícího člověka. Jinými slovy, jedná se o lidi, kteří se snaží pomoci druhým v jejich těžkostech a pak se sami cítí přemoženi jejich problémy.¹⁵¹

Vyhoření se objevuje jako plíživé, psychické vyčerpání, jako dlouhodobé působení stresujících zážitků.¹⁵²

---

¹⁴⁸ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006, s. 101-102

¹⁴⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 55

¹⁵⁰ NOVÁK, Tomáš. *Sám sobě psychologem*, Praha: Grada, 2010, s. 42

¹⁵¹ Tamtéž, s. 43

¹⁵² Tamtéž, s. 42

Důvody syndromu vyhoření uvádí i KAREL KOPŘIVA. Podle něj se jedná o **ztrátu ideálů** při výkonu profese, **workoholismus** pracovníka a **teror příležitostí**.¹⁵³

K typickým projevům syndromu vyhoření patří:

- neangažovaný vztah ke klientům, snaha vyhýbat se intenzivním a delším kontaktům s nimi,
- lpění na standardních a zavedených postupech, ztráta citlivosti pro potřeby klientů,
- práci je věnováno nutné minimum energie, pracovník se víc než práci věnuje mimopracovním aktivitám,
- důraz na pracovní pozici, na služební postup, na formální pravomoci,
- časté pracovní neschopnosti, žádosti o neplacené volno,
- v úvahách o účinnosti služby i o budoucnosti klientů převládá skepse,
- omezování kontaktu s kolegy, mnohdy i konflikty,
- pocity vyčerpání,
- v ojedinělých případech i zneužívání klientů¹⁵⁴

MATOUŠEK rovněž uvádí prevence syndromu vyhoření a tou je:

- kvalitní příprava na profesi zahrnující výcvik v potřebných sociálních dovednostech i dostatečně dlouhou praxi s klientelou srovnatelného typu,
- jasná definice poslání organizace a metod práce, s nimiž se nastupující pracovník důkladně seznámí,
- jasná náplň práce a definice profesionální role,
- průběžná supervize,
- omezení počtu případů, s nimiž je jeden pracovník v kontaktu během určité doby,
- nasazení více pracovníků v náročných programech se skupinami klientů,
- organizování programů, při nichž se dostanou klienti do jiného prostředí,
- omezení administrativní zátěže spojené s prací s klienty apod.¹⁵⁵

---

¹⁵³ KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006, s. 101-102

¹⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 56

¹⁵⁵ Tamtéž, s 58

Příloha 2 – Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých

Trestnou činnost dětí a mládeže upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. V případech, kdy tento zákon neobsahuje zvláštní úpravu, použije se subsidiárně trestní řád.

Trestným činům, jež spáchali mladiství se od účinnosti ZSM, tedy od 1. ledna 2004 říká **provinění**. Konstrukce provinění je stejná jako u dospělých pachatelů, rozdílná je ve stupni nebezpečnosti jednání mladistvého pro společnost. Zatímco u dospělého stačí, když je stupeň nebezpečnosti vyšší než patrný, u mladistvého musí být stupeň nebezpečnosti pro společnost vyšší než malý. Pouze tehdy může jít o čin soudně trestný.¹⁵⁶

V případě, že by se mladistvý dopustil provinění, za které trestní zákon umožňuje uložit výjimečný trest a pokud stupeň takového nebezpečnosti takového provinění je mimořádně vysoký, může soud mladistvému uložit trest ve výměře do deseti let. Má-li tedy za to, že by trest odnětí svobody v nižší výměře k dosažení účelu trestu nepostačoval (např. základní trestní sazba za trestný čin znásilnění je pro dospělého pachatele 2 až osm let, pro mladistvého jeden až čtyři roky).¹⁵⁷

„Pokud se činů jinak trestných dopouštějí děti mladší patnácti let, pak tomu bývá v případech, kdy jsou svými dospělejšími příbuznými často pro svou beztrestnost využívány jako jejich prodloužená ruka u drobných krádeží.“¹⁵⁸

Podle FALTUSOVÉ se stává pravidlem, že mladiství své nezletilosti k trestné činnosti zneužívají, rovněž ani rodiče těchto pachatelů nevyvíjejí žádnou snahu, nezajímají se o dění u soudu a nespolupracují ani s obhájcem, probačním úředníkem, natož s orgánem OSPOD.

Mezi nebezpečný sociálně patologický jev patří šikana. Zejména ve školách, kdy je nejčastěji prováděna dětmi a na dětech, agresori jsou tedy ve věku, kdy sami ještě nejsou trestněprávně či občanskoprávně odpovědní.

---

¹⁵⁶ FALTUSOVÁ, Jana. Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých. In: TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana a M. SMUTEK. *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové, Gaudeamus, 2006, s. 103

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 103

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 103

Při své trestné činnosti se mladí lidé nejvíce specializují na kapesní krádeže, krádeže vloupáním do motorových vozidel, bytů, garáží a sklepů, krádeže v supermarketech, poškozování cizí věci, výtržnictví.

Velkým a nepřehlédnutelným problémem jsou drogy, jejichž aktivními uživateli se stávají stále mladší skupiny dětí. Droga je potřeba něčím zaplatit a kapesné mnohdy nestačí, proto okrádají nejdříve své nejbližší příbuzné, spolužáky a později se dopouštějí trestné činnosti v ulicích.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ FALTUSOVÁ, Jana. Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých. In: TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana a M. SMUTEK. *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové, Gaudeamus, 2006, s. 104

Příloha 3 – Zpráva pro trestní řízení proti mladistvému

Ml. Lukáš A., nar. 12. 12. 1994, byt. okresní město

Rodiče mladistvého:

Matka: Alexandra B., nar. 3. 6. 1971, rozvedená, bytem okresní město

Otec: Aleš A., nar. 9. 8. 1968, rozvedený, bytem okresní město

Sourozenci: Jana A., nar. 1989, Pavlína A., nar. 1991, Daniel B., nar. 2008

Rodinná anamnéza:

Mladistvý pochází z neúplné rodiny. Manželství jeho rodičů bylo rozvedeno rozs. OS v B. v roce 2009, rozsudkem téhož soudu ze stejného roku byl mladistvý na dobu po rozvodu **svěřen do výchovy otce**, u nějž žije dosud. V období předcházejícím rozvodu však situace v rodině byla výrazně disharmonická, v roce 2007 se rodiče fakticky rozešli a chlapec opakovaně změnil výchovné prostředí - od otce k matce a zpět. Matka navíc ještě za trvání manželství založila rodinu se svým novým partnerem a již v r. 2008 se jí z tohoto vztahu narodil syn Daniel. Rovněž otec opakovaně změnil bydliště i partnerky, s nimiž sdílel společnou domácnost. Tyto výrazné změny rodinného zázemí začaly probíhat v době, kdy bylo mladistvému 13 let a jejich kořeny zřejmě sahají ještě do jeho mladšího věku. Z dostupných informací je zřejmé a v projevech chlapce dosud zřetelné, že dlouhodobě nestabilní a neutěšená situace v rodině byla pro něj silně frustrující, poznamenala jeho chování, vývoj i vztah k rodičům. Potřeby mladistvého v rodinném prostředí nebyly dostatečně nasyceny zejména v oblasti citové a volní, potřeby stability a bezpečí. Má zvýšenou potřebu zájmu o svou osobu; k naplnění této potřeby si mladistvý postupně osvojil i způsoby společensky nevhodné a nepřijímané. V kritickém věku byl „donucen“ z vývojově-psychologického hlediska v podstatě k násilné separaci od rodiny, zatímco tento jinak přirozený proces má být v pubertě prakticky teprve započat a probíhat postupně s ohledem na dozrávání dítěte.

Mladistvý se v posledních letech s matkou stýká sporadicky, dobré vztahy si zachoval se staršími, nyní zletilými sestrami, které již žijí samostatně se svými partnery.

Školní anamnéza:

Povinnou školní docházku mladistvý absolvoval na ZŠ v X. a ZŠ v B., kde ji ukončil v roce 2011 osmou třídou, jeden ročník opakoval. V chování chlapce se v posledních ročnících školy projevovaly problémy, také záškoláctví, pro něž (resp. pro tr. čin ohrožování výchovy dítěte) byli oba **rodiče trestně stíháni**; trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a usnesením OSZ v B. bylo v r. 2010 rozhodnuto, že oba rodiče se ve zkušební době podmíněného zastavení tr. stíhání osvědčili.

S ohledem na výchovnou situaci dítěte byl nad výchovou mladistvého rozs. OS v B. v roce 2009 stanoven **dohled**.

Ve školním roce 2011/2012 byl mladistvý žákem učebního oboru zedník na SOU stavebním v B. Jeho chování bylo učilištěm poměrně záhy hodnoceno jako hrubé, vulgární až agresivní, jevil nezájem o výuku, měl problémy s prospěchem a neomluvenou absencí. Po domluvě či pohovoru s otcem, který se školou spolupracoval, se obvykle situace mírně zlepšila, avšak nakrátko. V současnosti probíhá správní řízení o vyloučení mladistvého z učiliště. Příprava mladistvého na povolání by mohla být od září t. r. zajištěna na jiném učilišti a oboru, o což mladistvý verbálně projevuje zájem.

Zdravotní stav, povinnosti, zájmy, současná situace v rodině:

Mladistvý se cítí zdravý, dříve docházel na alergologii. Je kuřák, deklaruje odmítavý postoj k nealkoholovým drogám. Je spokojen s bydlením na vesnici, kde také vyrůstal. Jeho záliby jsou převážně sportovní - rekreačně rád hraje fotbal, chodí do posilovny, jezdí na kole v terénu, sleduje automobilové závody a rád chodí do přírody se psem. Mladistvý má za to, že v současnosti na něj pozitivně působí vztah s přítelkyní, zná i její rodiče a motivuje je k pokusu o opětovné zahájení studia.

Mladistvý uvádí, že doma má povinnosti, třeba chystá dřevo, teď myje i nádobí. Otec však při pohovoru na našem pracovišti hodnotil plnění povinností odlišně: má za to, že chlapec povinnosti odbývá, neplní, všechno se mu musí opakovat, lže a chová se k otci arogantně. Chování chlapce může být zčásti potencováno jistou podobností v reakcích otce a syna - u obou se jeví určitá tendence

ke vznětlivosti, výbušnosti, ke zkratce. Nepochybně otec má oprávněné požadavky, problém však může být mnohdy posilován i neproduktivní formou komunikace.

Při jednáních na našem pracovišti otec opakovaně označil syna výrazem „arogantní hovado“. Bohužel zřejmě nelze počítat ani s případným korektivním působením matky, s níž se mladistvý v současnosti prakticky nestýká a komunikace na toto téma je na straně chlapce do značné míry blokována. Mladistvý navštěvuje svoje dospělé sestry v jejich domácnostech.

Trestní anamnéza:

V lednu 2012 se chlapec společně se svým o málo starším vrstevníkem dopustil krádeže věci v domku své babičky za účelem získání finančních prostředků. Věc byla policií odložena, neboť babička nedala souhlas s trestním stíháním vnuka. I tento delikt byl pochopitelně příčinou výrazné kolize mezi mladistvým a otcem.

Postoj k projednávané věci:

Tři týdny nato se mladistvý dopustil krádeže elektromotoru z areálu firmy v M. společně se starším spolupachatelem. Byl trestně stíhán, k jednání se doznal, litoval jej a uhradil prostřednictvím spolupachatele poškozenému polovinu požadované částky 500 Kč.

S mladistvým samostatně, jakož i s jeho otcem, byl proveden výchovný pohovor na našem pracovišti, k němuž mladistvý přistupoval ochotně, vstřícně, spontánně, konstruktivně, se zájmem, chování bylo zcela společensky přiměřené. Dostavil se bez problémů i k dalšímu smluvenému setkání a akceptoval doporučení k jednání na středisku PMS. Mladistvému bylo poskytnuto poradenství, podpora a motivace.

Závěr kurátora a návrh:

I když dosavadní chování mladistvého nebylo zcela bezproblémové, máme za to, že podmínky ust. § 307 tr. řádu (podmíněné zastavení trestního stíhání) je možno považovat za splněné a navrhuje, aby jeho trestní stíhání **bylo podmíněně zastaveno** na přiměřenou zkušební dobu. Právě s ohledem na jisté závady v dosavadním chování mladistvého dále navrhuje, aby mu bylo navíc uloženo opatření, jehož výkon mladistvý bezprostředně pocítí a bude mu připomínkou

nežádoucího chování, a to: **výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost přiměřeného rozsahu**. S přihlédnutím k dlouhodobě složitým výchovným poměrům mladistvého a obtížné životní situaci se nám jeví v zájmu mladistvého vhodnou také dlouhodobější kontrola a podpora, proto navrhuje, aby mu byl rovněž uložen **dohled probačního úředníka na dobu 1 roku**.

Příloha 4 – Schéma rozhovoru

Strukturovaný rozhovor s kurátory se skládá ze 13 otázek.

1. Dílčí výzkumná otázka: **Je kurátor pro mládež sociální pracovník?**

- Zjišťovací výzkumné otázky:
- jaké povinnosti na sebe bere podle vás kurátor pro mládež?
  - jaký typ sociálního pracovníka převládá u kurátora pro mládež?
  - jakým způsobem jedná kurátor s klienty, v rámci jakého paradigmatu?

2. Dílčí výzkumná otázka: **Má organizace práce vliv na roli kurátora pro mládež?**

- Zjišťovací výzkumné otázky:
- jakým způsobem si svoji práci organizujete?
  - jak se o klientech dozvídáte?
  - kontroluje ji někdo, kdo a jak?

3. Dílčí výzkumná otázka: **Jaká je etika sociální práce u kurátora pro mládež?**

- Zjišťovací výzkumné otázky:
- co si představujete pod pojmem etika sociální práce?
  - vědí klienti, jak nakládáte s informacemi, které se od nich dozvíte?
  - jaké je podle vás neprofesionální chování?

4. Dílčí výzkumná otázka: **Má kurátor pro mládež dilemata sociální práce?**

- Zjišťovací výzkumné otázky:
- vnímáte při vedení rozhovoru s klientem nějaká dilemata sociální práce, jaká?

5. Dílčí výzkumná otázka: **Jak důležitá je role kurátora pro mládež v trestním řízení?**

- Zjišťovací výzkumné otázky:
- na jakém základě píšete zprávu k soudu pro trestní řízení? jaké informace sbíráte a z jakých zdrojů?

- ověřujete si informace napsané ve zprávě, kde?
- jaká je spolupráce s klienty s trestnou činností, jsou v něčem jiní?

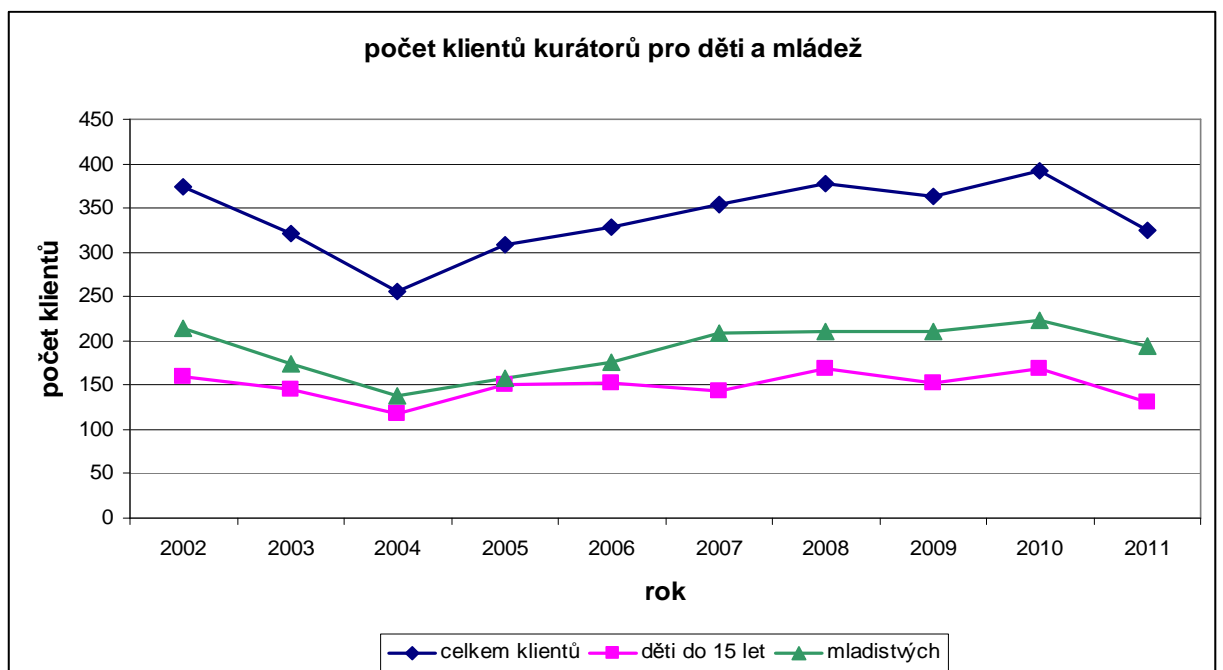
Příloha 5 – Statistické údaje

Celkový počet klientů kurátorů pro děti a mládež

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
celkem klientů	374	321	255	308	329	353	378	363	392	324
děti do 15 let	159	146	118	150	153	144	168	153	169	130
mladistvých	215	175	137	158	176	209	210	210	223	194

Tabulka 1 – Počet klientů kurátorů pro děti a mládež

Zdroj: statistické výkazy OSPOD PV

Graf 1 – Počet klientů kurátorů pro děti a mládež

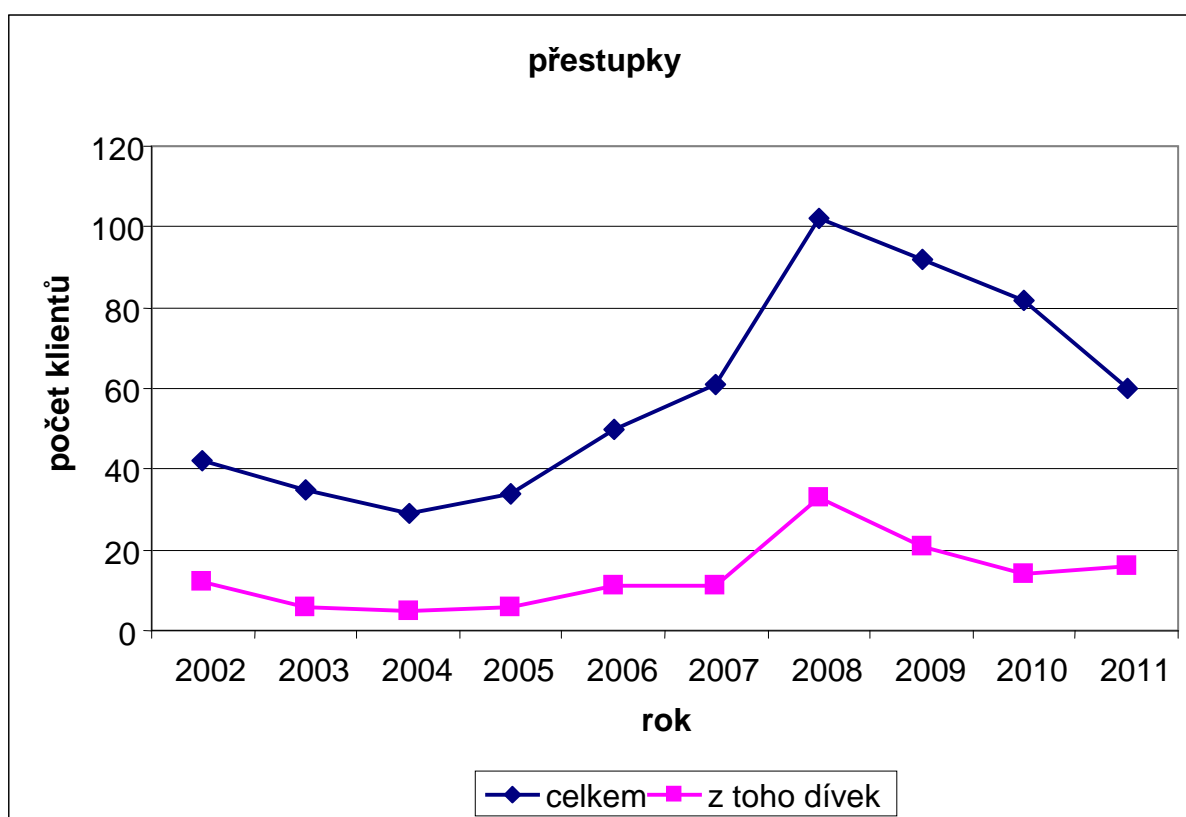

Přestupky

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
celkem	42	35	29	34	50	61	102	92	82	60
z toho dívek	12	6	5	6	11	11	33	21	14	16

Tabulka 2 – Přestupky

Zdroj: statistické výkazy OSPOD PV

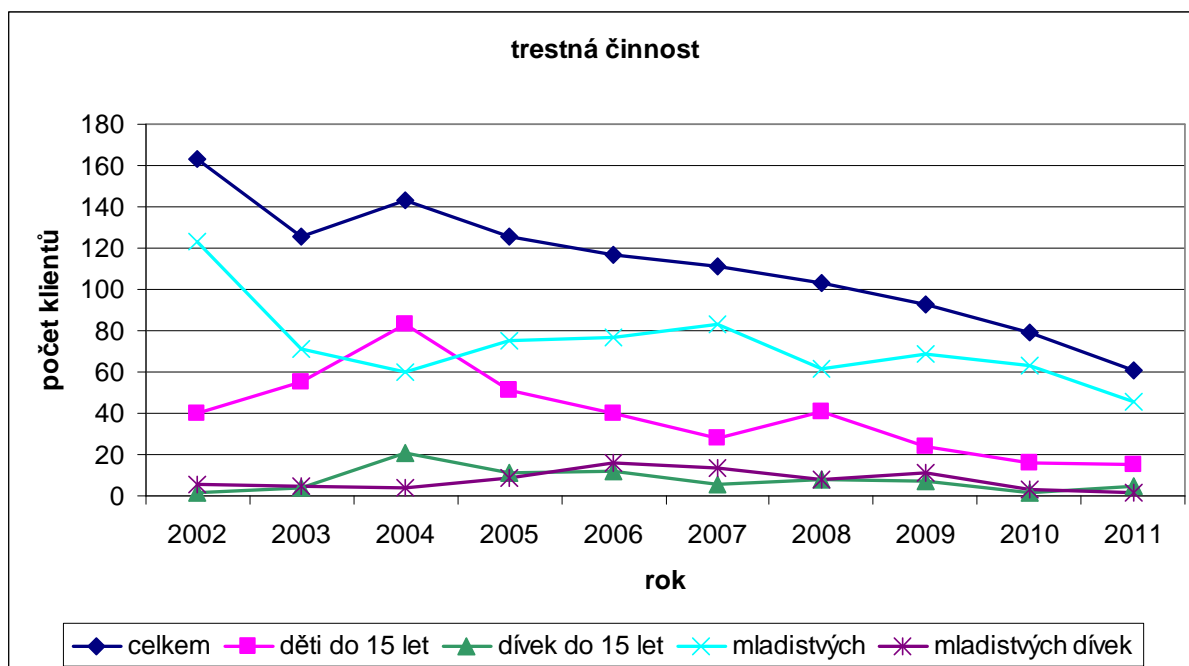
Graf 2 – Přestupky

Trestná činnost

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
celkem	163	126	143	126	117	111	103	93	79	61
děti do 15 let	40	55	83	51	40	28	41	24	16	15
dívek do 15 let	2	4	21	11	12	6	8	7	2	5
mladistvých	123	71	60	75	77	83	62	69	63	46
mladistvých dívek	6	5	4	9	16	14	8	11	3	2

Tabulka 3 – Trestná činnost

Zdroj: statistické výkazy OSPOD PV

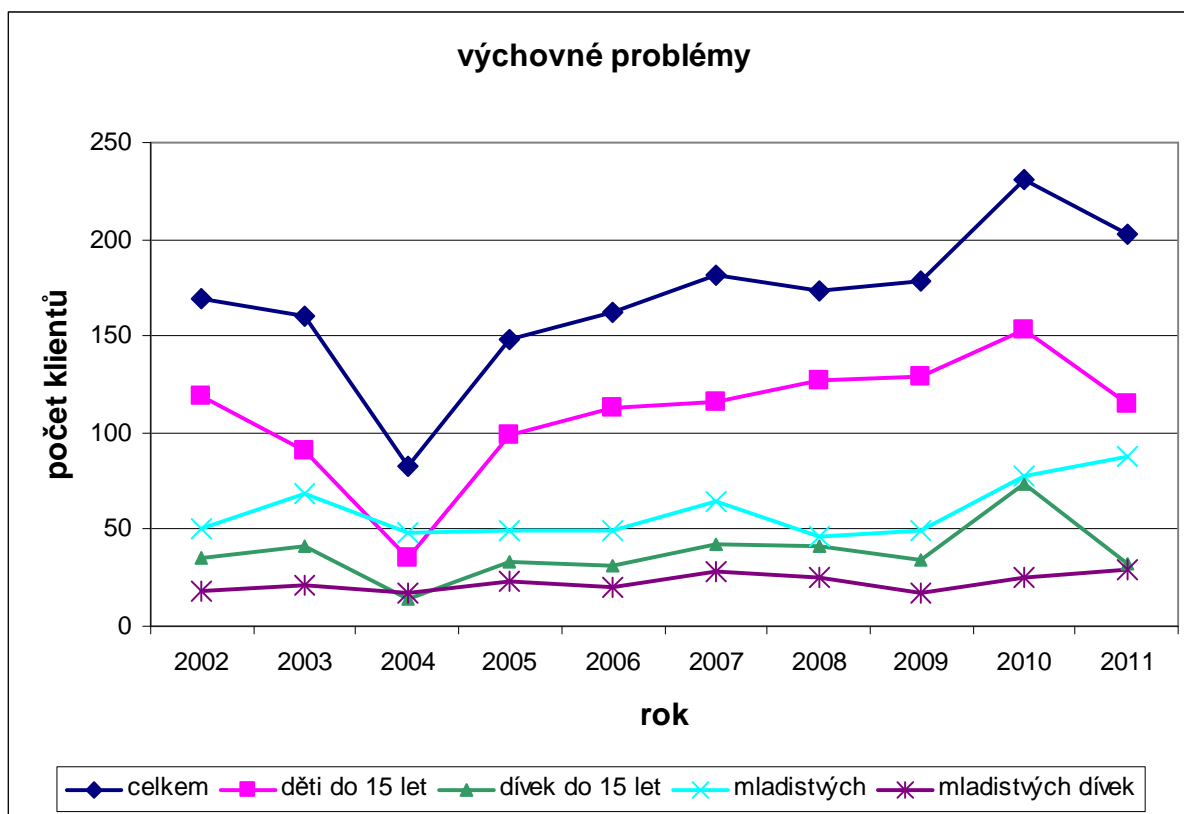
Graf 3 – Trestná činnost

Výchovné problémy

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
celkem	169	160	83	148	162	181	173	178	231	203
děti do 15 let	119	91	35	99	113	116	127	129	153	115
dívek do 15 let	35	41	14	33	31	42	41	34	74	32
mladistvých	50	69	48	49	49	65	46	49	78	88
mladistvých dívek	18	21	17	23	20	28	25	17	25	29

Tabulka 4 – Výchovné problémy

Zdroj: statistické výkazy OSPOD PV

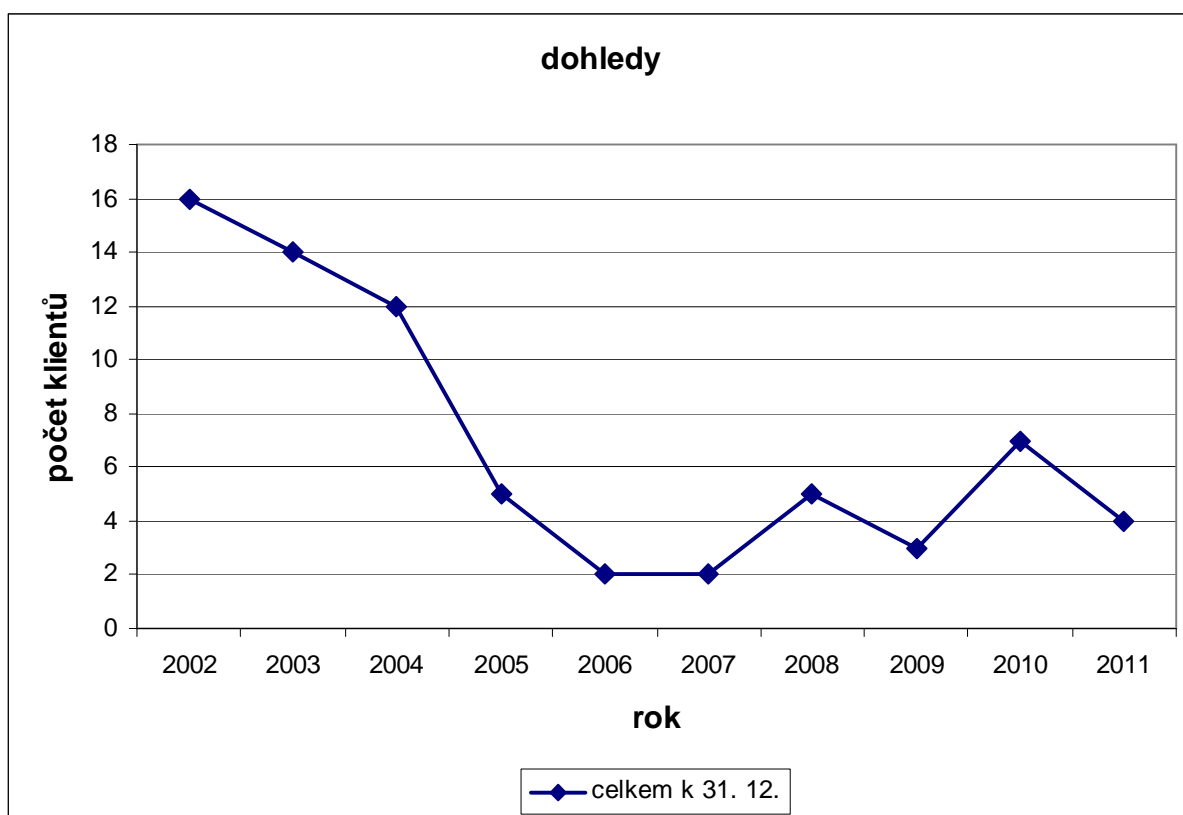
Graf 4 – Výchovné problémy

Dohledy

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
celkem k 31.12.	16	14	12	5	2	2	5	3	7	4

Tabulka 5 – Dohledy k 31. 12.

Zdroj: statistické výkazy OSPOD PV

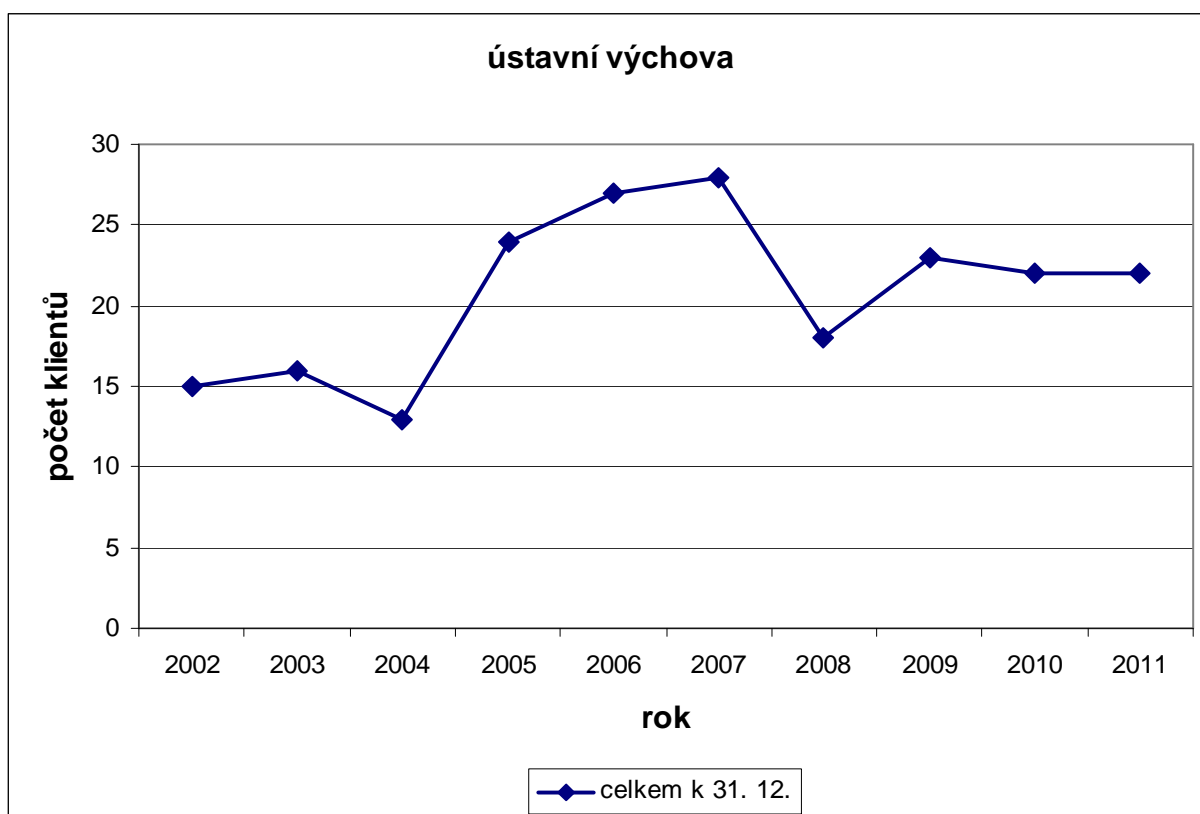
Graf 5 – Dohledy k 31. 12.

Ústavní výchova

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
celkem k 31. 12.	15	16	13	24	27	28	18	23	22	22

Tabulka 6 – Ústavní výchova

Zdroj . statistické výkazy OSPOD PV

Graf 6 – Ústavní výchova

Příloha 6 – Demografické údaje okresu Prostějov

Okres Prostějov je okresem v **Olomouckém kraji**. Olomoucký kraj se nachází v České republice, konkrétně na Moravě. Mimo okresu Prostějov zahrnuje okresy Přerov, Olomouc, Šumperk a Jeseník.

Obrázek 1 – Olomoucký kraj¹⁶⁰

Okres Prostějov se rozkládá na 770 km², počet obyvatel v okrese je celkem 110 182 osob, v okresním městě **Prostějově** 45378 osob.

Pro účely státní správy, mluvíme o Prostějovu jako o správním obvodu obcí s rozšířenou působností. Okres Prostějov se dělí na 2 správní obvody obcí s rozšířenou působností, těmi jsou **Prostějov a Konice**. Mapa správního rozdělení okresu Prostějov, viz Obrázek 2. (zdroj Český statistický úřad)

¹⁶⁰ Olomoucký kraj. [online]. [cit. 27.5.2011]. Dostupné na http://www.mestopv.cz/cz/turista/o_meste/mapa/olomoucky-kraj.html

Prostějov, největší město regionu, leží uprostřed Moravy, rozkládá se na ploše 46,6 km², v nadmořské výšce 225 m. Tato část střední Moravy se historicky a etnologicky nazývá Haná. Prostějovský okres je tvořen 97 obcemi, z toho 5 městy a 6 městysy.

Obrázek 2 – Administrativní rozdělení okresu Prostějov¹⁶¹

¹⁶¹ Administrativní rozdělení okresu Prostějov. [online].[cit.28.5.2011].Dostupné na [http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/mapa_administrativniho_rozdeleni_okresu_prostejov/\\$File/Prostějov.gif](http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/mapa_administrativniho_rozdeleni_okresu_prostejov/$File/Prostějov.gif)

